

**TÜRK SANAYİSİNİN
KONJONKTÜREL ANALİZİ**

Hayrettin KESGİNGÖZ

Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Harun ÖZTÜRKLER

Mart, 2013

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

TÜRK SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ

Hazırlayan
Hayrettin KESGİNGÖZ

Danışman
Doç. Dr. Harun ÖZTÜRKLER

AFYONKARAHİSAR 2013

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Türk Sanayisinin Konjonktürel Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/ 03/2013

Hayrettin KESGİNGÖZ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Harun ÖZTÜRKLER

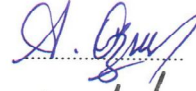
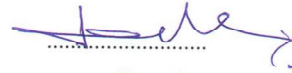
Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Erdal DEMİRHAN

: Doç.Dr. Murat TAŞDEMİR

: Yrd.Doç.Dr. Alparslan ÖZMEN

: Yrd.Doç.Dr. Bülent ALTAY

İmza

İktisat Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Hayrettin KESGİNGÖZ'ün "Türk Sanayisinin Konjonktürel Analizi" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 28.03.2013 günü saat 10:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Prof.Dr.Selçuk AKÇAY
MÜDÜR

ÖZET

TÜRK SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ

Hayrettin KESGİNGÖZ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALI

Mart 2013

Danışman: Doç. Dr. Harun ÖZTÜRKLER

Sanayi sektörü ileriye ve geriye doğru bağlantı etkileri, GSYH'ya katkısı, istihdama katkısı ve ihracata katkısı yönünden en önemli sektördür. Bu nedenle sanayi sektöründeki konjonktürel dalgalanmalar önem kazanmaktadır. Birçok iktisatçı sanayi sektöründeki konjonktürel dalgalanmayı, özellikle daralma dönemlerini ekonomik krizle özdeş saymaktadırlar. Bu çalışma bu nedenle sanayi sektöründeki konjonktürü nedenleri ve sonuçları çerçevesinde bütün yönleri ile incelemektedir.

Türkiye ekonomisindeki konjonktüre yönelik yapılan çalışmalar makroekonomik bir çerçeve içerisinde kalmaktadır. Bu çalışma sektörel bir analiz olması yönünden literatüre bir katkı niteliğindedir. Türk sanayisinin konjonktürel analizi iki yöntemle gerçekleştirilmiştir. Birinci yöntemde üretim ve istihdam verilerinden yola çıkılarak imalat sanayi, madencilik ve elektrik, gaz, su alt sektörlerinin 1923–2010 dönemi için konjonktürel analizi yapılmıştır. İkinci yöntemde ise imalat sanayinin 1963–2010 dönemi için potansiyel çıktı temelli konjonktürel analizi yapılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre incelenen dönemde imalat sanayinde 8 konjonktür devresi vardır. Ortalama konjonktür devresi süresi 6 yıldır. En kısa devre 3 yıl (1965–1967, 1988–1990, 1991–1993 ve 2008–2010), en uzun devre ise 10 yıl (1968–1977, 1978–1987 ve 1998–2007) sürmektedir. Türk sanayisinde Kitchin ve Juglar dalgalanmaları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konjonktür, Kriz, Potansiyel Çıktı, Sanayi Sektörü

ABSTRACT

BUSINESS CYCLES ANALYSIS OF THE TURKISH INDUSTRIAL

Hayrettin KESGİNGÖZ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

March 2013

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Harun ÖZTÜRKLER

Industrial sector is the most important sector in terms of its forward and backward linkages with other sectors and its contributions to gross domestic product, employment, and export. Therefore, business cycles in industry are crucially important. Many economists see business cycles in industry, especially downturn periods, as the economic crises periods. This dissertation examines all aspects of industrial business cycles in terms of causes and consequences.

Most of the empirical analyses of business cycles in the Turkish economy are in a macroeconomic framework. This dissertation makes a contribution to the literature by covering a sub-sector of the economy. Business cycles in the Turkish industrial are analyzed by two methods. In the first method, by using output and employment variables we study business cycles in manufacturing, mining, and electricity-gas-water sub-sectors of the industrial sector for the period between 1923 and 2010. In the second method, we study business cycles in the manufacturing sector in more detail on the basis of output gap measure we developed for the period from 1963 to 2010. According to our findings there are 8 cycles in the manufacturing during the period covered. Average duration of the cycle is 6 years. The shortest cycle lasts 3 years (1965–1967, 1988–1990, 1991–1993 ve 2008–2010), while the longest cycles lasts 10 years (1968–1977, 1978–1987 ve 1998–2007). Kitchin and Juglar’s fluctuations observed in the Turkish industry.

Keywords: Business Cycles, Crises, Potential Output, Industrial Sector

ÖNSÖZ

Doktora tezimi hazırlarken akademik anlamda benim hep yanımda olan, desteklerini esirgemeyen ve bana yol gösteren değerli danışman hocam Sn. Doç. Dr. Harun Öztürkler'e, tez izleme komitesinde yer alan hocalarım Sn. Prof. Dr. Erdal Demirhan'a ve Sn. Doç. Dr. Murat Taşdemir'e ve tez jürimde yer alan sayın hocalarım Yrd. Doç. Dr. Bülent Altay, Yrd. Doç. Dr. Alparslan Özmen, Yrd. Doç. Dr. Türkmen Göksel ve Yrd. Doç. Dr. Kemal Karayormuk hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Benim akademik hayata başlama nedenim olan eniştem Sn. Prof.Dr. Servet Özdemir'e ve ablam Sn. Meral Özdemir'e ve beni dünyaya getiren yaşam sevinci veren anneme ve çalışma azmimi kendisinden aldığım rahmetli babama ve tüm aileme ayrıca bana en büyük desteği sağlayan, tezimin bitmesini sabırla bekleyen, çekilmez olduğum anlarda bana katlanan sevgili eşim Betül'e bana olan inançları için sonsuz şükranlarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayrettin Kesgingöz

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONJONKTÜR VE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

1. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN AŞAMALARI.....	5
1.1. GENİŞLEME (CANLANMA+REFAH) AŞAMASI.....	7
1.2. ZİRVE AŞAMASI.....	7
1.3. DARALMA (DURGUNLUK+BUNALIM) AŞAMASI.....	8
1.4. DİP (KRİZ) AŞAMASI.....	9
2. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN ÖZELLİKLERİ	9
3. DALGALANMA TÜRLERİ.....	11
3.1. MEVSİMSEL DALGALANMALAR.....	11
3.2. TESADÜFÎ (RASSAL) DALGALANMALAR.....	11
3.3. TREND.....	12
3.4. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN TEORİK SINIFLANDIRILMASI.....	12
3.4.1.Kitchin Dalgalanmaları.....	13
3.4.2.Juglar Dalgalanmaları.....	13
3.4.3.Kuznets Dalgalanmaları.....	13
3.4.4.Kondratieff Dalgalanmalar.....	14
4. KONJONKTÜRÜN ULUSLARARASI NİTELİĞİ.....	14
5. KONJONKTÜRÜN GÖSTERGELERİ.....	15

5.1. KONJONKTÜRÜN EKONOMİK GÖSTERGELERİ.....	16
5.1.1. Zaman Açısından Ekonomik Göstergeler.....	16
5.1.2. Yön Açısından Ekonomik Göstergeler.....	17
5.1.3. Şiddet Açısından Ekonomik Göstergeler.....	18
5.2. KONJONKTÜRÜN SOSYAL GÖSTERGELERİ.....	19
6. KONJONKTÜR TEORİLERİ.....	19
6.1. KLASİK KONJONKTÜR TEORİSİ.....	20
6.2. KEYNESÇİ KONJONKTÜR TEORİSİ.....	20
6.3. POST KEYNESYEN KONJONKTÜR TEORİSİ.....	21
6.4. PARACI KONJONKTÜR TEORİSİ.....	22
6.5. YENİ KLASİK KONJONKTÜR TEORİSİ.....	22
6.6. REEL KONJONKTÜR TEORİSİ.....	23
6.7. YENİ KEYNESYEN KONJONKTÜR TEORİSİ.....	23
6.8. POLİTİK KONJONKTÜR TEORİSİ.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. DÜNYA KONJONKTÜRÜNDE YAŞANAN KRİZLER.....	27
1.1.1929 BÜYÜK BUHRAN.....	28
1.2.BİRİNCİ PETROL KRİZİ (1973–1974).....	31
1.3.İKİNCİ PETROL KRİZİ (1979).....	32
1.4.MEKSİKA KRİZİ (1994).....	33
1.5.ARJANTİN KRİZLERİ (1995 ve 2001).....	35
1.6.ASYA KRİZİ (1997).....	36
1.7.RUSYA KRİZİ (1998).....	38
1.8.2008 GLOBAL FİNANSAL KRİZ.....	39
2. TÜRKİYE’DE YAŞANAN KRİZLER VE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	41
2.1. 1923–1933 KURULUŞ DÖNEMDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	41
2.2. 1934–1949 II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI DÖNEMDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	43

2.3. 1950–1960 LİBERAL DÖNEMDE	
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	45
2.4. 1960–1980 PLANLI DÖNEMDE	
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	46
2.5. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR KARARLARI.....	47
2.6. 1980–1989 DIŞA AÇILMA DÖNEMİNDE	
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	49
2.7. 1990–2001 KRİZ YILLARI DÖNEMİNDE	
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	50
2.8. 5 NİSAN 1994 KARARLARI.....	51
2.9. 2000 KASIM KRİZİ.....	53
2.10. 2001 ŞUBAT KRİZİ.....	55
2.11. 2002–2010 EKONOMİK GENİŞLEME DÖNEMİNDE	
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ

1. TÜRK SANAYİSİNİN 1923–2010 DÖNEMİNDEKİ	
GELİŞİMİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	60
1.1. 1923–1933 DÖNEMİ.....	60
1.2. 1934–1949 DÖNEMİ.....	62
1.3. 1950–1960 DÖNEMİ.....	65
1.4. 1960–1980 DÖNEMİ.....	66
1.5. 1980–1989 DÖNEMİ.....	69
1.6. 1990–2001 DÖNEMİ.....	71
1.7. 2002–2010 DÖNEM.....	73
2. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN KONJONKTÜREL ANALİZİ.....	74
2.1. İMALAT SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ.....	76
2.2. MADENCİLİK VE ELEKTRİK, GAZ, SU SEKTÖRLERİNİN	
KONJONKTÜREL ANALİZİ.....	87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL DALGALANMALARININ
UYGULAMALI ANALİZİ

1. POTANSİYEL ÇIKTI - ÇIKTI AÇIĞI VE SANAYİ	
SEKTÖRÜNDEKİ KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	103
2. COBB DOUGLAS ÜRETİM FONKSİYONU YÖNTEMİ.....	105
3. VERİ SETİ VE UYGULAMA.....	108
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA.....	118
EKLER.....	127
ÖZGEÇMİŞ.....	130

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Zaman Açısından Ekonomik Göstergeler.....	17
Tablo 2: Yön Açısından Ekonomik Değişkenler.....	18
Tablo 3: İktisat Teorilerinin Konjonktür Dalgalanmalara Yaklaşımı.....	25
Tablo 4: 1932 Yılı Sanayi Üretim Endeksleri (1929=100).....	29
Tablo 5: 1921–1939 Dönemi (1913 Fiyatlarıyla) Dünya İhracatı ve İthalatı.....	29
Tablo 6: 1970–1976 Ham Petrol Varil Fiyatı (Dolar).....	31
Tablo 7: 1977–1982 Ham Petrol Varil Fiyatı (Dolar).....	32
Tablo 8: Meksika Ekonomisine Ait Makroekonomik Göstergeler.....	33
Tablo 9: Asya Ülkelerinin Cari İşlemler Açığının GSYH' ya oranı (% olarak).....	37
Tablo 10: 1923–1933 Makroekonomik Göstergeler.....	42
Tablo 11: 1934–1949 Makroekonomik Göstergeler.....	44
Tablo 12: 1950–1960 Makroekonomik Göstergeler.....	45
Tablo 13: 1960–1980 Makroekonomik Göstergeler.....	46
Tablo 14: 1979–1981 Makroekonomik Göstergeler.....	48
Tablo 15: 1980–1989 Makroekonomik Göstergeler.....	49
Tablo 16: 1990–2001 Makroekonomik Göstergeler.....	50
Tablo 17: 1993–1995 Makroekonomik Göstergeler.....	52
Tablo 18: 1999–2001 Makroekonomik Göstergeler.....	54
Tablo 19: 1999–2001 Faiz Oranları.....	55
Tablo 20: 2000–2002 Makroekonomik Göstergeler.....	56
Tablo 21: 2002–2010 Makroekonomik Göstergeler.....	58
Tablo 22: 1923–1933 Makroekonomik Göstergeler.....	62
Tablo 23: 1934–1949 Makroekonomik Göstergeler.....	64
Tablo 24: 1950–1960 Makroekonomik Göstergeler.....	66
Tablo 25: 1960–1980 Makroekonomik Göstergeler.....	69
Tablo 26: 1980–1989 Makroekonomik Göstergeler.....	71
Tablo 27: 1990–2001 Makroekonomik Göstergeler.....	72
Tablo 28: 2002–2010 Makroekonomik Göstergeler.....	74
Tablo 29: Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerinin Payları.....	75
Tablo 30: Sanayi Sektöründeki Konjonktürün Aşamaları.....	110
Tablo 31: Konjonktür Devresinin Süreleri ve Dalgalanma Çeşitleri.....	114

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 1: Ekonomik Konjonktür Devresi.....	6
Grafik 2: Ülkelerin Krizden Kurtulmak İçin Harcadıkları Tutarların GSMH'ya Oranları.....	40
Grafik 3: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %.....	76
Grafik 4: İmalat Sanayi sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	77
Grafik 5: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %.....	78
Grafik 6: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	79
Grafik 7: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %.....	79
Grafik 8: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	80
Grafik 9: İmalat Sanayi Büyüme Hızı %.....	81
Grafik 10: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	82
Grafik 11: İmalat Sanayi Büyüme Hızı %.....	82
Grafik 12: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	83
Grafik 13: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %.....	84
Grafik 14: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	85
Grafik 15: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %.....	85
Grafik 16: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %.....	86
Grafik 17: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	87
Grafik 18: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	88
Grafik 19: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	89
Grafik 20: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	90
Grafik 21: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	91
Grafik 22: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	92
Grafik 23: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	93
Grafik 24: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	95
Grafik 25: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	96
Grafik 26: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	97
Grafik 27: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	98
Grafik 28: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	99
Grafik 29: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %.....	100
Grafik 30: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %.....	101
Grafik 31: Üretim Fonksiyonu Yöntemi ile Tahmin Edilen Çıktı.....	109

KISALTMALAR DİZİNİ

- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
BBYKP: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYSP: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİBS: Devlet İç Borçlanma Senedi
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM: Dış Ticaret Müsteşarlığı
GSMH: Gayrisafi Milli Hasıla
GSYH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HP: Hodrick Prescott
IMF: International Monetary Found
ISIC: Uluslar arası Standart Sanayi Sınıflandırma Sistemi
İBYSP: İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı
KOBİ: Küçük Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TFV: Toplam Faktör Verimliliği
TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD: Türkiye Sanayiciler İş Adamları Derneği

GİRİŞ

Konjonktür konusundaki çalışmalar Arthur Burns ve Wesley Claire Mitchell tarafından başlatılmıştır. Burns ve Mitchell (1946) konjonktürün tanımını “ekonomilerde toplam ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan dalgalanmalardır” şeklinde tanımlamaktadırlar. Bir ekonomiyi oluşturan bütün unsurların konjonktür içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak bir payı vardır. Konjonktürel dalgalanmalar dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar: Genişleme aşaması (Canlanma+Refah), Tepe aşaması, Daralma Aşaması (Durgunluk +Bunalım) ve Dip (Kriz) aşamalarıdır. Bu dört aşama bir konjonktürel devreyi oluşturur. Canlanma aşamasında, üretim ve istihdam seviyesi yükselir. Böylece ekonomide canlanma ile güven artar, yatırımlar ve tüketim artar. Refah aşamasında üretim, istihdam, tüketim ve karlar yükselir. Tepe aşamasında üretim, istihdam ve karlar maksimum olur. Durgunluk aşamasında ise faiz haddinin yükselmesiyle beraber yatırımlar azalmaya başlar. Tüketim azalır. İstihdam azalır. Bunun sonucunda karlar ve üretim azalır. Güven ortamı yavaş yavaş yok olur. Bunalım aşamasında ise, karların ve tüketimin düşüşü üretimde zararların oluşmasına neden olur. İşsizlik artmaya başlar ve bu durum bütün ekonomide hissedilir. Dip aşamasında ise güven ortamının yerini güvensizlik almıştır. Karların yerini zararlar almıştır. Yatırımlar artık durma noktasına gelmiştir.

Konjonktürel dalgalanmaların ülke ekonomileri üzerindeki olumsuz etkisi istikrar açısından ortaya çıkmaktadır. Bir ekonominin gelişmesi ve daha ileriye gidebilmesi için en önemli koşul istikrardır. Konjonktürel dalgalanmalar ülke ekonomisindeki istikrarı, olumsuz yönde etkilemektedir. İstikrarın olumsuz etkilenmesiyle yatırım, üretim, tasarruf ve tüketim kararları bütünüyle etkilenmekte ve ekonominin gelişimi kesintiye uğramaktadır. Bu yüzden konjonktürel dalgalanmaların önceden tahmini ve bunların mümkün olabildiğince önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmelidir. Böylece ülke ekonomilerinde refah sağlanmış olur. Bu yüzden konjonktürel dalgalanmaların analizi hem doğru iktisat politikalarını oluşturmak hem de bir ekonomideki gelişmeleri değerlendirmek açısından son derece önemlidir. Doğru iktisat politikalarını oluşturmak açısından konjonktürel dalgalanmaların nedenlerinin araştırılmasına yönelik teorik ve ampirik çalışmalarla

konjonktürel dalgalanmaların analiz edilmesi son derece önemli olmuştur. Çeşitli iktisadi okullarda konjonktürel dalgalanmaları açıklayan teoriler geliştirmişlerdir. Bu okullar konjonktürel dalgalanmaların nedenleri ve yayılma mekanizmaları konusunda birbirinden ayrılmaktadırlar.

1923–1980 yıllarında ithal ikameci ekonomi politikaları uygulanırken, 1980–2010 yılları arasında Türkiye ekonomisinde sanayileşme süreci ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ile sanayi lehine gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana çok sayıda küçüklü büyüklü krizler yaşamıştır. Özellikle 1980–2010 döneminin yaklaşık yarısı krizlerle geçmiştir. Bunlardan bazıları büyük dünya olayları ile birlikte gerçekleşmiş ve ekonomide derin izler bırakmıştır. Bazıları ise ekonominin yapısal sorunlarından kaynaklanmış ve alınan önlemlerle kısa sürede atlatılmıştır.

Sanayi sektörünün hedefleri büyüme ve istihdam artışıdır. Sanayi sektörünün büyümesinin ulusal gelir artışına yaptığı katkı düşünülürse, sanayi sektörünün önemi daha da artmaktadır. Uzmanlaşma ve katma değeri yüksek ürünler üretip ihraç etmek yoluyla dış ticaret gelirlerini artırmak bir diğer önemli hedeftir. Bu noktada teknolojiyi kullanabilmek ve katma değeri yüksek ürünleri üretebilmek denildiğinde sanayi sektörünün önemi yeniden karşımıza çıkmaktadır.

Potansiyel çıktı üretim faktörlerinin tam kullanımı sonucu ulaşılabilen sürdürülebilir çıktı düzeyidir. Çıktı açığı, bir ekonomide mevcut çıktı düzeyi ile potansiyel çıktı düzeyi arasındaki farktır. Sanayi ise gelir getiren ve mal ve hizmet üreten faktörlerin birleşimidir. Sanayi sektörü hem tarım sektörüne hem de hizmet sektörüne girdi kullanımı ve girdi sağlaması nedeniyle hem geriye hem de ileriye doğru bağlantılıdır. Sanayi sektörünün diğer sektörlerle arasındaki ilişki düşünülürse ve ülke GSYH'sının yaklaşık üçte birini oluşturan sanayi sektöründe etkinliğin ve büyümenin sağlanması için hem konjonktür aşamalarının doğru tespitinin yapılması hem de uygulanan politikaların seçiminin doğru yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Sanayi sektöründe çıktı açığı pozitif ise bu durum konjonktürün genişleme dönemini yani canlanma, refah ve tepe aşamalarını oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe çıktı açığı negatif ise bu durum konjonktürün daralma dönemini yani durgunluk, bunalım ve dip aşamalarını oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe

mevcut GSYH düzeyinin potansiyelin altında kalması kaynakların tam olarak kullanılmadığını göstermektedir. Bir ekonominin performansının değerlendirilmesinde işgücü piyasasında gelişmeler, kapasite kullanım oranları gibi değişkenlerin yanı sıra çıktı açığı değişkeni de önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Potansiyel çıktı ve çıktı açığı değişkenlerini diğer makroekonomik değişkenlerden ayıran özellik, bu değişkenlerin doğrudan gözlemlenememeleri ancak tahmin edilebilmeleridir. Literatürde potansiyel çıktı ve çıktı açığını ekonomideki makroekonomik ilişkileri dikkate alarak tahmin eden yöntemlerden biri Cobb Douglas üretim fonksiyonu yöntemidir.

Çalışma dört temel bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde konjonktürün tanımı yapılmış, konjonktürel dalgalanmaların aşamaları, özellikleri ve dalgalanma türleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca konjonktürün göstergeleri ve konjonktürel dalgalanmaların nedenleri çeşitli konjonktürel teoriler çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde konjonktürel dalgalanmaların tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Önce dünya konjonktüründe yaşanan krizlerin nedenleri, sonuçları anlatılmıştır. Daha sonra ise Türkiye’de yaşanan krizler ve konjonktürel dalgalanmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türk Sanayisinin konjonktürel analizi yapılmıştır. Öncelikle Türkiye’deki Sanayinin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Daha sonra Cumhuriyetin ilanından itibaren sanayi sektörünü oluşturan alt sektörler olan; imalat sanayi, madencilik ve elektrik, gaz ve su alt sektörlerinin gelişimi, uygulanan sanayi politikaları ve etkileri olmak üzere; 1923–1933 Kuruluş Dönemi, 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası Dönem, 1950–1960 Liberal Dönem, 1960–1980 Planlı Dönem, 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi, 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi olarak incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise, potansiyel çıktı ve çıktı açığı kavramları tanıtılmış ve çıktı açığını hesaplama yöntemlerinden Cobb-Douglas üretim fonksiyonu detaylı bir biçimde anlatılmıştır. Daha sonra 1963–2010 dönemi için Türk Sanayisinin potansiyel çıktı ve çıktı açığı yıllık verilerden yola çıkılarak hesaplanmıştır. Bu tahminden yola çıkılarak sanayi sektörü için konjonktürel dalgalanmalarının hangi aşamalarının ve dalgalanmaların yaşandığı analiz edilmiştir. Bu bölümde elde edilen çıktı açığı bulgularından hareketle Türk sanayinin konjonktürel özellikleri analiz edilmiş ve çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONJONKTÜR VE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Ekonomistler ekonomik konjonktürün tanımı üzerinde tam bir görüş birliğine varamamışlar ve farklı tanımlar yapmışlardır. Ekonomik konjonktür ile ilgili ilk tanımlama Mill (1848) tarafından yapılmıştır. Mill (1848)'in yaptığı ilk tanımlamaya göre, ekonomik konjonktür ekonominin durgunluk ve canlanma döneminde olmasıdır. Pigou (1927)'ya göre, ekonomik konjonktörü belirleyen en önemli değişken istihdam düzeyi olduğundan, ekonomideki dalgalanmalar işsizlik oranına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Haberler (1937) ise ekonomik konjonktörü, genişleme ve daralma dönemlerinin birbirini izlemesi olarak tanımlamaktadır. Daha sonraki dönemlerde ekonomik konjonktür ile ilgili yapılan tanımlamalarda birden çok makro ekonomik değişken kullanılmıştır. Hawtrey (1953)'e göre ise ekonomik konjonktür, üretim ve fiyatlarda birlikte meydana gelen periyodik dalgalanmalardır. Diğer taraftan, Hansen (1964)'e göre ekonomik konjonktür, bir ekonomide istihdam, milli gelir ve fiyat seviyelerindeki dalgalanmalardır. Samuelson ve Northaus (1995) ise, 2–10 yıllık periyotlar içerisinde ekonominin pek çok sektöründeki yaygın gelişme veya gerilemeden dolayı toplam ulusal üretim, gelir ve istihdamda meydana gelen değişimleri ekonomik konjonktür olarak ifade etmişlerdir.

Bu tanımlar zamanla daha da genişletilmiştir. Örneğin, Dornbusch ve Fisher (1994)'a göre ekonomik konjonktür iktisadi faaliyetin uzun dönemli ekonomik büyüme trendi etrafında genişleme (expansion) ve daralma (contraction) şeklinde ortaya çıkan az yada çok düzenli bir hareketidir. Bergström ve Vredin (1994) ekonomik konjonktörü çıktının trend değeri etrafında dalgalanması olarak ifade ederler. Kyland ve Presscott (1990) ise ekonomik konjonktörü, verimliliğin sabit ve dışsal olarak değiştiği varsayımı altında, trend etrafındaki dalgalanmalar olarak ifade etmiştir. Yukarıdaki tanımlamalardan yola çıkarak konjonktörü kısaca çıktının trend değeri etrafında dalgalanması olarak tanımlayabiliriz. Miles ve Andrew (2002)'e göre çıktının trend değerinden geçici olarak sapması şeklinde tanımlanan konjonktürel dalgalanmalarda; eğer çıktı trend değerinin üzerinde gerçekleşmişse,

ekonomi yükselme döneminde; trend değerinin altında seyrediyorsa durgunluk döneminde olduğu söylenebilir.

Bugüne kadar en kapsamlı ve en yaygın kullanılan tanımlama ise Amerika Birleşik Devletleri'nde konjonktür konusundaki ilk çalışmalarını yapan Burns ve Mitchell'den gelmiştir. Burns ve Mitchell (1946)'a göre ekonomik konjonktür, serbest rekabetin geçerli olduğu ekonomilerde toplam ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan dalgalanmalardır. Bir konjonktür dönemi, birbirini izleyen genişleme, daralma ve canlanma döneminden oluşur. Dalgalanmalar bir ile on iki yıl arasında tekrarlanan ancak periyodik olmayan dalgalanmalardır.

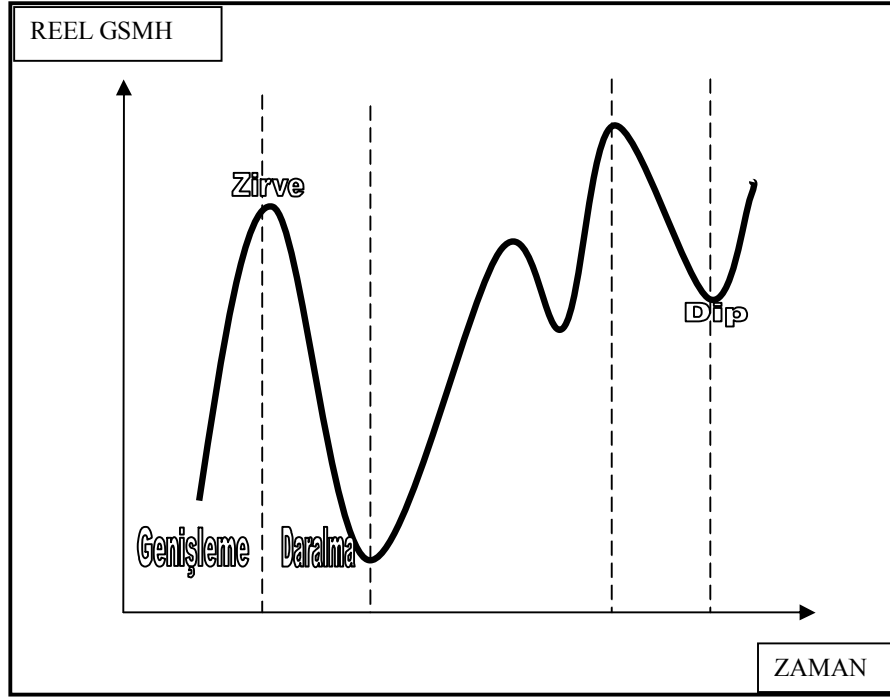
Ekonomik konjonktür kavramının tanımındaki zorluk, Moore ve Zarnowitz (1986)'e göre, birçok farklı ekonomik değişkenin aynı anda genişleyip daralma eğiliminde olması ve bu değişkenlerin tek bir bütüne indirgenememesinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik konjonktür kavramı genel olarak ekonominin içinde bulunduğu toplu durumu ifade etmekle birlikte, kavramsal ve tanımsal olarak üzerinde görüş birliğine varılamamıştır. Türkiye'de ekonomik konjonktür; “iş çevrimi”, “çevrimsel hareket”, “ekonomik dalgalanma”, “konjonktürel döngü”, “devresel dalgalanma”, “ticari çevrimler” gibi farklı terimlerle de ifade edilmektedir. Bu çalışmada, konjonktürel dalgalanmalar kavramı kullanılacaktır.

1. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN AŞAMALARI

Konjonktürel dalgalanmalar dört aşamadan oluşmaktadır. Aren (1989)'e göre, bu dört aşama konjonktürün bir devresini oluşturmaktadır. Konjonktür devresi ekonomik faaliyet hacminin birbirini takip eden en düşük iki noktası arasındaki mesafe olarak tanımlanabilir. Genişleme ve daralma dönemlerinde ekonominin tamamını etkileyen konjonktürel dalgalanmalar geçicidir ve sonuçta trend düzeyine geri dönmesi beklenir. Ancak bu dönem uzun bir süreci kapsadığından, ekonomideki bu iniş çıkışların nedenlerini belirlemek ve dalgalanmaların her aşamasının ne kadar süreceğini kestirmek oldukça önemlidir.

Konjonktür devresi dört aşamadan oluşmaktadır. Özer ve Taban (2006)'a göre, bunlar; Genişleme (Canlanma + Refah) Aşaması , Zirve (Tepe, Doruk) Aşaması, Daralma (Durgunluk + Bunalım) Aşaması ve Dip (Kriz) Aşamasıdır.

Grafik 1: Ekonomik Konjonktür Devresi

Kaynak: Özer ve Taban (2006:9)

Ekonomik konjonktür devreleri belirlenirken konjonktür aşamaları zirve ve iki dip noktaları arasında yer almaktadır. Reynolds (1998)'a göre, ekonomik faaliyet düzeyi için biri maksimum diğeri de minimum olmak üzere iki belirleyici nokta bulunmaktadır. Genişleme döneminin sona erip daralma döneminin başlaması arasında geçen kısa periyoda zirve, bir daralma döneminin bitip genişleme döneminin başlaması arasında geçen kısa döneme de dip (kriz) adı verilmektedir. Zirve noktasında ekonomik faaliyet hacmi en yüksek seviyeye ulaşmakta iken, dip noktasında ise tersine en düşük seviyeye gelmektedir. Mitchell (1927) dip noktasından zirve noktasına kadar olan konjonktürün yükselen periyoduna genişleme dönemi, zirve döneminden dip noktasına kadar süren döneme de daralma dönemi adını vermektedir. Yani ekonomik konjonktür devresi; *canlanma* → *refah* → *zirve* → *durgunluk* → *bunalım* → *dip* aşamalarından oluşmaktadır.

1.1. GENİŞLEME (CANLANMA+REFAH) AŞAMASI

Genişleme dönemi kendi içerisinde iki ayrı döneme ayrılmaktadır. Başlangıç dip noktasından genişleme döneminin yarısına kadar olan genişleme sürecine canlanma aşaması, canlanma aşamasından zirve noktasına kadar ki genişleme sürecine ise refah aşaması denir. Genişleme döneminde çalışanların geliri yükselmekte, ekonomideki iş hacmi genişlemekte ve işletmelerin karlılık oranları ve yatırımları artmaktadır.

Canlanma aşaması Spencer (1977)'a göre, ekonomide gelir, hasıla ve istihdamın yükselmekte olduğu, karların yükseldiği ve refahın firmalara ve tüketicilere giderek daha fazla yansıdığı yükseliş dönemidir. Bowman ve Bach (1946)'a göre, faktör talebi faktör gelirlerini, faktör gelirleri de faktör talebini artırır. Talebin arttığını gören üreticiler mallarını üretmeye başlar. Ekonomi daralma döneminden yeniden canlanma aşamasına geçer. Canlanma aşamasının temel özelliği yatırım hızındaki artıştır. Canlanma aşamasında bir toparlanma, büyüme ve ileriye gitme söz konusudur.

Refah aşaması ise canlanma aşamasından sonra yaşanan genişleme aşamasıdır. Spencer (1977)'a göre, refah aşaması; ekonominin tam istihdama yakın bir noktada faaliyet gösterdiği konjonktür aşamasıdır. Refah aşamasının temel özelliği yatırım artış hızının canlanma aşamasına göre belirgin bir şekilde azalmış olmasıdır. Refah aşamasında ulaşılan yüksek refah seviyesini koruma eğilimi ön plandadır.

1.2. ZİRVE AŞAMASI

Bu aşama ekonomik faaliyet hacminin ulaştığı en üst noktadır. Neumark (1948)'a göre, bu aşamada milli gelir ve istihdam düzeyinin yükselmesiyle ekonomi tam istihdama yaklaşır. Bu dönemde firmalar yaklaşmakta olan resesyonu öngördükleri için yatırımlarını azaltırlar. Ekonomideki olumlu gelişmelerin yaşandığı bu son dönemde enflasyon yükseldiği için hükümet anti enflasyonist önlemler alır.

Bu önlemler arasında kamu harcamalarının kısılması, vergi oranlarının ya da faiz oranlarının artırılması gibi önlemleri sayabiliriz.

1.3. DARALMA (DURGUNLUK+BUNALIM) AŞAMASI

Daralma aşaması kendi içinde iki ayrı döneme ayrılmaktadır. Zirve noktasından daralma aşamasının yarısına kadar olan daralma sürecine durgunluk aşaması, durgunluk aşamasından dip noktaya kadar ki daralma sürecine ise bunalım aşaması denir. Daralma döneminde çalışanların geliri azalmakta, ekonomideki iş hacmi azalmakta ve işletmelerin karlılık oranları ve yatırımları azalmaktadır. Bronfenbrenner, Sichel ve Gardner (1990)'a göre, daralma aşaması ekonomik aktivitede uzunca bir süre devam eden bir düşüş dönemidir. Bu dönemde yatırım hacmi giderek düşmekte hatta yenileme yatırımları bile bu dönemde yapılamaktadır. Bunun bir sonucu olarak istihdam ve üretimde hızlı düşüşler meydana gelmektedir. Ayrıca bu dönemde firmalarda iktisadi faaliyetler giderek azalmaktadır.

Durgunluk aşaması Spencer (1977)' a göre, ekonominin eksik istihdam düzeyinde faaliyet gösterdiği; durgun sermaye yatırımları ve tüketimin firma ve tüketici kar ve refahına olumsuz bir biçimde yansıdığı bir aşamadır. Çalışanların geliri, ekonomideki iş hacmi ve işletmelerin karlılığı ve yatırımları daha da azalarak ekonomideki durgunluk dönemi derinleşerek süreklilik kazanır. Böylece ekonomideki daralma döneminin ikinci aşaması olan bunalım aşamasına geçilmiş olur.

Bunalım aşaması, Spencer (1977)'a göre, konjonktürün ekonomideki gelirin, hasılanın ve istihdamın düşmekte olduğu aşamasıdır. Talep azalışı bu aşamada iyice şiddetlenmiştir. Yatırımlardaki düşme, bunalım döneminde negatife dönmüş, üretim ve satışlar düşmüş, işsizlik maksimum seviyeye ulaşmıştır. Ekonomideki tüm kesimlerin gelirleri en düşük seviyeye inmiştir. Bunalım aşamasındaki bir ekonomi, içinde bulunduğu durumun özelliklerine göre, etkin bir kamu müdahalesi ile kurtulabilir. Kamu harcamaları, vergi indirimleri ve transfer harcamaları gibi etkin ekonomi politikaları ile bunalım aşamasından kurtulunabilir.

1.4. DİP (KRİZ) AŞAMASI

Ekonomik konjonktürün son aşaması dip aşamasıdır. Barutça (2000)'ya göre, bunalım aşamasında kıt kaynakların temin edilmesinin zorlaşması, tüketimin ve toplam talebin azalması, durgunlaşan ekonomide daralmayı daha da şiddetlendirmiş ve ekonomi dip aşamasına doğru yaklaşmıştır. Dip aşaması, Demir (1993)'e göre, ekonomik faaliyetlerde uzun bir süre devam eden bir düşüş dönemidir. Firmalar ekonomik faaliyetlerin giderek azaldığı bu döneme uyum sağlayabilmek için tasarruf etmeye ve giderek küçülmeye başlarlar. Bu sürece adapte olamayan firmalar iflas eder. Firmaların küçülmesi, atıl kapasitenin artması, iflasların birbirini izlemesi işsizliği hızla artırmaktadır. Bu nedenle talep daha da düşmekte ve ekonomi daralmaya devam etmektedir. Dornbush ve Fisher (1994)'e göre, milli gelirdeki düşme işsizliği artırmaktadır. İşsizliğin artması ücret gelirlerinin düşmesine, bu da toplam talebin azalmasına yol açar. Toplam talebin azalması yatırımı, üretimi ve istihdamı tekrar azaltır. Bu etki ekonomiyi krize sokar. Kriz aşaması ekonominin eksik istihdam düzeyinde faaliyet gösterdiği, firma ve tüketicilerin ekonomik faaliyet hacminin ulaştığı en düşük noktadır. Dip aşaması, ekonomide daimi değildir. Bir taraftan hane halkı ihtiyaçlarını uzun süre erteleyemezken, diğer yandan banka ve tasarruf sahipleri varlıklarını uzun süre atıl tutamazlar. İşsizler daha düşük ücretten çalışmaya razı olurken, hammadde arz edenler daha düşük fiyattan satış yaparlar. Yeni yatırım ve fırsatları değerlendirmek isteyen girişimciler ekonomiyi yeniden canlandırır ve böylece ekonomide konjonktürün ilk aşaması olan canlanma aşamasına geçilir.

2. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN ÖZELLİKLERİ

Konjonktürel dalgalanmalar pek çok iktisadi değişkeni etkilemektedir. Sherman (1991), Burns ve Mitchell (1946)'ın yaptıkları konjonktürel dalgalanmanın tanımından hareketle, konjonktürel dalgalanmaların beş önemli özelliğini ortaya koymaktadırlar. İlk özellik, konjonktürel dalgalanmaların kapitalist sisteme ait olduğu, diğer sistemlerde pek görülmediğidir. İkinci özellik, konjonktür dalgalanmaların sadece bir firma yada endüstride değil ekonominin bütün göstergelerinde ortaya çıktığıdır. Bu ekonomik göstergeler üçe ayrılırlar; i) Öncü

göstergeler ii) eş zamanlı göstergeler ve iii) gecikmeli göstergelerdir. Bu göstergeler konjunktürel göstergeler bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır. Üçüncü özellik, her konjunktur devresinin bir diğerini takip ettiği ve dalgalanmaların benzer bir ardışıklık ve düzen içerisinde sıralandıklarıdır. Dördüncü özellik, bahsedilen düzenli ve ardışık harekete rağmen dalgalanmaların birçok bakımdan farklılık gösterdiği ve periyodik bir yapı sergilemediğidir. Son özellik ise, konjunktur devresi uzunluğunun bir yıldan on iki yıla kadar değişebileceğidir.

Konjunktürel dalgalanmaların etkisi altında kalan iktisadi değişkenler, şiddet, yön ve zamanlama açısından dalgalanmalardan farklı şekilde etkilenmektedirler. Yatırımlardaki dalgalanmalar, tüketimdeki dalgalanmalara göre daha şiddetlidir. Bunun nedeni yatırımların geleceğe dönük beklentilere bağlı olarak daha şiddetli değişimler göstermesine karşılık, tüketimdeki değişimlerin yatırımlara göre daha istikrarlı bir seyir takip etmesidir. Özer (1998)'e göre, konjunktürel dalgalanmaların etkisi altında kalan iktisadi değişkenler, dalgalanmalardan sergiledikleri gelişimin yönü açısından ise üçe ayrılmaktadır. Bunlar; 1) konjunktur yönlü değişkenler (procyclical), 2) konjunktur karşıtı değişkenler (countercyclical) ve 3) ilişkisiz değişkenlerdir (acyclical). Konjunktur yönlü değişkenler; konjunktürel dalgalanmalarla aynı yönlü hareket eden değişkenlerdir. Konjunktürün genişleme dönemindeyse, değişken de artma, konjunktur daralma dönemindeyse değişken de azalma eğilimindedir. Konjunktur karşıtı değişkenler; konjunktürel dalgalanmalarla ters yönlü hareket eden değişkenlerdir. Konjunktur genişleme döneminde iken değişken azalma, daralma döneminde iken değişken artma eğilimindedir. İlişkisizlik ise, konjunktürel dalgalanmalar sırasında değişkenin artış veya azalış yönünde hareket etmemesidir. Boyes ve Melvin (1994)'e göre, zamanlama bakımından ise konjunktürel dalgalanmaların etkisi altında kalan iktisadi değişkenler, dalgalanmalardan sergiledikleri gelişimin zamanı açısından üçe ayrılmaktadır. Bunlar; 1) Öncü göstergeler, 2) Eş zamanlı göstergeler ve 3) Gecikmeli göstergelerdir. Öncü göstergeler; konjunktürel dalgalanmalardan önce değişim gösteren iktisadi değişkenlerdir. Eş zamanlı göstergeler; ekonomik değişkene ait dalgalanmalar konjunktürel dalgalanmalarla aynı zamanlı değişim gösteren iktisadi

değişkenlerdir. Gecikmeli göstergeler ise; konjonktürel dalgalanmalardan sonra değişim gösteren iktisadi değişkenlerdir.

3. DALGALANMA TÜRLERİ

Dalgalanmalar etkilerin kaynakları bakımından mevsimsel dalgalanmalar, tesadüfi dalgalanmalar, trend ve konjonktürel dalgalanmalar olmak üzere dört ana gruba ayrılırlar. Öte yandan, konjonktürel dalgalanmalarda zaman boyutu dikkate alınacak olunursa dört grupta toplanabilir. Schumpeter (1939) tarafından, dalgalanmaların bir zirveden diğer bir zirveye kadarki süreleri dikkate alınarak yapılan ve sonra genişletilen sınıflandırma şu şekildedir: 3–5 yıllık Kitchin dalgalanmaları, 7–10 yıllık Juglar dalgalanmaları, 15–20 yıllık Kuznets dalgalanmaları ve 48–60 yıllık Kondratieff dalgalanmalarıdır.

3.1.MEVSİMSEL DALGALANMALAR

Mevsimsel dalgalanmalar, bir ekonomide mevsimlere bağlı olarak değişen nedenlerden dolayı ülkenin makroekonomik göstergelerinde meydana gelen dönemsel değişimlerdir. Bu değişimler her yıl aynı özellikleri gösterdikleri için başladığı noktaya geri dönen dalgalanmalardır. Yani mevsimsel dalgalanmalar hem periyodik hem de döngüsel özellikler taşırlar. Unay (2001)'a göre, mevsimsel dalgalanmaların nedenleri doğal koşullar ve sosyal olaylardır. Doğal koşullar sonucu oluşan mevsimsel dalgalanmalar için örnek olarak tarımsal üretim verilebilir. Don, kuraklık, sel gibi kötü hava koşulları, tarım sektörünü olumsuz etkilemektedir. Ayrıca da bu kötü koşullar tarım sektörü yanında ulaşım, turizm ve inşaat sektörlerini de etkilemektedirler. Sosyal olaylar sonucu oluşan mevsimsel dalgalanmalar daha çok geleneklerle ilgilidir. Ramazan ayı, bayramlar, dini adetler, tatil zamanı geziler gibi olaylar mevsimsel dalgalanmalara neden olurlar. Doğal koşullar ve sosyal olaylar daha önceden beklenen ve bilinen olgular oldukları için bu etkilerden kaynaklanan dalgalanmalar büyük ölçüde öngörülebilir dalgalanmalardır.

3.2. TESADÜFÎ (RASSAL) DALGALANMALAR

Polat (2005)'a göre tesadüfi dalgalanmalar, önceden öngörülemeyen ve tamamen tesadüfi nedenlerden oluşan dalgalanmalardır. Depremler, savaşlar, siyasi

krizler, politik istikrarsızlıklar gibi nedenler tesadüfi dalgalanmalara neden olurlar. Toplum tarafından öngörülemez olan bu nedenlerin yarattığı dalgalanmalar tamamen tesadüfidir. Tesadüfi dalgalanmalar, ekonominin dışında tamamen tesadüfi olarak geliştiğinden yer, zaman ve şiddet açısından öngörüsü yapılamamaktadır. Ayrıca tesadüfi dalgalanmaların ekonomideki etkilerinin ölçülmesi de ancak gecikmeli olarak yapılabilmektedir.

3.3.TREND

Trend, ekonomide uzun bir dönemde görülen belirli bir yöndeki sürekli ve düzenli bir hareket olarak tanımlanır. Unay (2001)'a göre bu hareketler 20–30 yıl gibi bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde ekonominin Gayrisafi yurtiçi hasıla, üretim, yatırım, dış ticaret, sermaye birikimi gibi değişkenlerinin değerlerinde bir değişme eğilimi gerçekleşmektedir. Trend, ekonomik faaliyetlerde doğrusal olabileceği gibi doğrusal olmayan bir şekil de alabilir. Trendin doğrusal olması ekonomik faaliyetin yıllar itibariyle sabit bir oranda değiştiğini ifade eder. Doğrusal olmayan trend ise, yeni kurulan sanayiler ilk aşamada hızlı bir büyüme, daha sonra düşük bir büyüme gösterir ve tepe noktasına gelindiğinde büyüme durmaktadır. Ayrıca trend her zaman düzgün bir artış veya azalış göstermez. Trendde bir takım kaymalar meydana gelebilir. Bu kaymaların nedeni ekonomik şoklardır. Snowdon, Vane, Wynarczyk (1994)'a göre, ekonomik şoklar sonucu trend iki yol takip edecektir. Birinci yol, geçici bir sapma durumunda trend, belirli bir sapma sonrasında kendi trendine dönecektir. İkinci yol ise kalıcı şokların etkisiyle trend, sapmanın etkisiyle yeni bir büyüme yoluna girmiştir. Bu duruma trendde kayma denir.

3.4.KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN TEORİK SINIFLANDIRILMASI

Mevsimsel ve tesadüfi dalgalanmalar dışında ekonomide iki tür dalgalanma daha gözlenmektedir. İlk dalgalanma GSYH, üretim, yatırım, dış ticaret, sermaye birikimi gibi makroekonomik göstergelerde uzun dönemde meydana gelen dalgalanmalardır. Bu dalgalanmalara trend denilmektedir. İkinci dalgalanma ise konjonktürel dalgalanmalardır. Konjonktürel dalgalanmalar, ekonominin GSYH, sanayi üretimi, istihdam gibi makroekonomik büyüklüklerinde meydana gelen ve

uzun dönemli büyüme trendi etrafında meydana gelen kısa dönemli dalgalanmalardır.

Yukarıda belirtildiği gibi, konjonktürel dalgalanmalar, uzunluklarına ve genişliklerine göre dörde ayrılmaktadır. Bunlar; 3–5 yıllık Kitchin dalgalanmaları, 7–10 yıllık Juglar dalgalanmaları, 15–20 yıllık Kuznets dalgalanmaları ve 48–60 yıllık Kondratieff dalgalanmalarıdır. Zarnowitz (1991)'e göre, dalgalanmaların sürelerinden anlaşılacağı gibi her bir Kondratieff dalgalanmaları 2–3 tane Kuznets, 6–8 tane Juglar ya da 12–20 tane Kitchin dalgalanmalarından oluşur. Her bir Kuznets dalgalanmaları 2–3 tane Juglar, 3–5 tane Kitchin dalgalanmalarından ve her bir Juglar dalgalanmaları da 2–3 tane Kitchin dalgalanmalarından oluşmaktadır.

3.4.1.Kitchin Dalgalanmaları

1930 yılında Joseph Kitchin tarafından tanımlanmış dalgalanmalardır. Fels (1952)'inde ifade ettiği gibi, Kitchin dalgalanmaları, 1890 ile 1922 yılları arasında Amerikan ekonomisinde oluşan Juglar dalgalanmaları incelenmesi sırasında ortaya konmuştur. Kitchin dalgalanmaları ard arda iki tepe noktası arasındaki uzunluğu 3–5 yıl arasında değişen kısa dalgalanmalardır. Bu süreler içerisinde, konjonktürün yükselme dönemlerinde küçük düşmeler ve düşme dönemlerinde küçük yükselmeler gerçekleştirilmektedir. Kitchin dalgalanmalarındaki bu dönüş noktalarının tespitinde toplam iktisadi faaliyet hacmindeki değişimler gözlemlenmektedir.

3.4.2.Juglar Dalgalanmaları

Juglar (1916)'a göre, konjonktürel dalgalanmaların devresel bir özelliğe sahip olduğunu ortaya atan Clement Juglar tarafından tanımlanmış dalgalanmalardır. Juglar dalgalanmalarına devresel dalgalanmalarda denilmektedir. 7–10 yıllık uzunluğa sahip fiyat, üretim ve istihdam dalgalanmalarına Juglar dalgalanmaları denilmektedir. Bu dalgalanma türü orta büyüklükteki bir dalgalanma türüdür.

3.4.3.Kuznets Dalgalanmaları

Abramovitz (1961)'e göre Kuznets dalgalanmaları 15–20 yıllık uzun süreli bir dalgalanma türüdür. 1923 yılında Amerika'nın ekonomik gelişmesini inceleyen

Simon Kuznets tarafından tanımlanmış dalgalanmalardır. Emlak piyasasındaki dalgalanmayı araştıran Kuznets, özellikle inşaat sektöründe uzun dönemli dalgalanmalar tespit etmiştir. Kuznets dalgalanmalarının özelliği, ekonomik faaliyetin gelişme hızlarındaki değişmelerin önemli olmasıdır.

3.4.4.Kondratieff Dalgalanmalar

Thompson ve Zuk (1982)'a göre en uzun süreli dalgalanmalar olarak da adlandırılmaktadır. Kondratieff ve Stolper (1935)'a göre, 1922 yılında uzun dalgalanmaların varlığı ve fiyatlar ile üretimin uyumu hakkında ilk büyük sentezi yapan, Rus iktisatçı Nikolai Kondratieff tarafından tanımlanmış dalgalanmalardır. Kondratieff, kendi adıyla anılan bu uzun dönemli dalgaları keşifler, elektrik, buhar motoru ve demiryolları gibi teknolojik yenilikler ile bunların uygulamaya konulmasını kapsayan 48–60 yıllık bir uzunluğa sahip dalgalanmalar olarak tanımlamıştır. Kondratieff dalgalanmalar dünya ekonomisinde yapısal bir değişimi ifade eder. Yapısal değişimler şöyle açıklanmıştır. Uzun dönemli dalgalanmaların düşüşe geçtikleri dönemlerde ekonomide endüstriyel devrimlerin yaşandığı ve Büyük Buhran gibi krizler yaşanırken, yükseliş dönemlerinde ise refahın artış gösterdiği, birçok yeni buluşun yapıldığı ve yeni teknolojilerin üretimde kullanıldığı dönemlerde yapısal değişimler yaşanmıştır.

4. KONJONKTÜRÜN ULUSLARARASI NİTELİĞİ

Ülke ekonomisinde meydana gelen konjonktürel dalgalanmalar sadece bir sektörü etkileyebileceği gibi tüm ekonomiyi etkisi altına alarak diğer ülkeleri de etkileyebilmektedir. Örneğin 1929 yılında ABD'de gerçekleşen Büyük Buhran kısa bir süre içerisinde yayılıp Avrupa ülkelerini etkilemiş, farklı şiddetlerde kendini hissettirmiştir. Günümüz dünyasında dış ekonomik ilişkilerin önemi daha da artmış, ekonomilerin birbirini etkilememesi imkânsız hale gelmiştir. Unay (2001)'a göre, bir ülke ekonomisinde meydana gelen konjonktürel dalgalanmalar, ilişkide buldukları diğer ülke ekonomilerini de etkilediklerinden uluslararası bir nitelik arz

etmektedirler. Dore (1995)'a göre, uluslararası konjonktürel dalgalanmalar arasında bir senkronizasyon söz konusudur. Ulusal ekonomilerin küresel ekonomi ile entegrasyon derecesindeki artış bu senkronizasyon düzeyini de artırmaktadır. Konjonktürel dalgalanmaların uluslararası bir nitelik taşımasının başlıca dört nedeni olduğunu söyleyebiliriz: Değişim ilişkileri, fiyat ilişkileri, parasal ilişkiler ve psikolojik faktörlerdir.

Birinci neden değişim ilişkileri ülkelerin birbirleriyle yapmış oldukları, ithalat, ihracat ve sermaye akımları gibi etkileşimlerle bir ülkedeki refah veya bunalım diğer bir ülkeye sıçrayabilmektedir. Örneğin yabancı sermaye yatırımları, refah dönemi yaşayan ülkeden yapıldığında bu yatırımlar diğer ülkelerde de canlanmayı ya da refahı sağlamaktadır. Ayrıca haberleşme ve ulaşım imkânlarının da genişlemesiyle konjonktürel dalgalanmalar daha hızlı bir şekilde yayılmaktadır. İkinci neden fiyat ilişkileri ise, göreceli fiyatların ülkeden ülkeye farklılık göstererek dış ticareti etkilemesidir. Dış ticaretin etkilenmesi sonucu konjonktür genelleşecektir. Örneğin kriz dönemlerinde hammadde fiyatları düşer ve bu durum hammadde ihraç eden diğer ülkelerin gelirinin azalmasına neden olur. Üçüncü neden parasal ilişkiler ise, özellikle sabit kur rejimini takip eden bir ülkede, revalüasyon ve devalüasyon sonucu ithalat ve ihracat etkilenir. Dördüncü neden ise psikolojik faktörler görünmeyen faktörlerdir. Zıllıoğlu (1991)'na göre, bir ülke ekonomisindeki konjonktürün oluşumu ve gelişimi dalgalar halinde uluslararasına aktarılmaktadır. Bir ülkede yaşanan panik, iyimserlik veya kötümserlik gibi psikolojik durumlar ülke sınırlarını aşarak ilişkide bulunduğu ülkeleri az çok etkilemektedir

5. KONJONKTÜRÜN GÖSTERGELERİ

Konjonktürel dalgalanmaları izlemek ve yorumlamak için sadece bir değişkenin değil, bir değişkenler grubunun hareketleri izlenerek doğru bir şekilde değerlendirme yapılabilir. Gösterge olarak kabul edilecek değişkenlerin bütün bir ekonomiyi iyi bir şekilde temsil edebiliyor olması, yapılacak yorumların ve uygulanacak politikaların doğruluğu açısından son derece önemlidir. Konjonktürel

dalgalanmalar iktisatçılara göre, hem ekonomik faktörlerden hem de sosyal faktörlerden kaynaklanmaktadır. Unay (2001)'a göre, konjonktürel dalgalanmalara sebep olan her unsurun aynı zamanda bir konjonktürel göstergesi olduğu dikkate alınırsa konjonktür için iki tür göstergeden bahsedilebilir. Bunlar konjonktürün ekonomik göstergeleri ve sosyal göstergeleridir.

5.1. KONJONKTÜRÜN EKONOMİK GÖSTERGELERİ

Konjonktürel hareketler ekonominin belli bir kısmında veya bazı ekonomik değişkeninde değil ekonominin genelinde ve tüm iktisadi değişkenlerde ortaya çıkarlar. Çünkü ekonomi bütün değişkenlerin birbirine bağlı ve birbiri üzerine etkisi olan bir sistemdir. Konjonktürel dalgalanmaların zaman, şiddet ve yön bakımından farklılık göstermesi sonucu bu durum ekonomideki göstergelere de yansımıştır. Unay (2001)'a göre, her göstergedeki dalgalanmanın şiddeti, uzunluğu ve nedenleri farklıdır. Her bir göstergenin hareketlerine spesifik devre adı verilir ve bu hareketlerden yola çıkılarak genel konjonktürel değişim tespit edilir. Bu nedenle ekonomik değişkenler de kendi içlerinde referans devreyle karşılaştırıldığında zaman, yön (konjonktür yönlü veya karşıtı olma durumu) ve şiddetine göre üçe ayrılır.

5.1.1. Zaman Açısından Ekonomik Göstergeler

Konjonktür devresinde makro ekonomik değişkenlere ait serilerden bazıları, konjonktür devresini belirli bir süre önceden veya belirli bir süre gecikme ile takip ederler. Bazı seriler ise konjonktür hareketiyle değişim göstermezler. Daha önce de belirttiğimiz gibi Boyes ve Melvin (1994)'e göre, bu durumda göstergeler, konjonktür devresine göre değişimin zamanlaması bakımından üçe ayrılırlar. Bunlar; Öncü göstergeler, Eş-zamanlı göstergeler ve gecikmeli göstergelerdir.

Öncü göstergeler; konjonktürel dalgalanmalardan önce değişim gösteren iktisadi değişkenlerdir. Öncü göstergeler konjonktür konusunda en fazla önem verilen makro ekonomik değişkenlerdir. Çünkü bu göstergelerle, ekonominin nasıl bir durum içerisinde bulunacağı tahmin edilir. Birçok gelişmiş ülkede devlet bu amaçla söz konusu makro ekonomik değişkenleri takip etmektedir. Zarnowitz

(1985)'inde belirttiği gibi, öncü göstergelerden kapasite kullanım oranı, firmaların reel GSYH zirve değerine ulaşmadan 6–9 ay önce üretim hacimlerini daraltmaya başladıklarını göstermektedir. Ayrıca inşaat izinleri, siparişler, tüketici beklentileri, çalışma saatleri, hisse senedi fiyat endeksi, faizler ve işsizlik sigortası başvuruları da öncü göstergelerdendir. Eş-zamanlı göstergeler; konjonktürel dalgalanmalarla aynı zamanlı değişim gösteren iktisadi değişkenlerdir. McGuckin (2000) ve Unay (2001)'a göre endüstriyel üretim endeksi, transfer ödemeleri, kişisel gelir, maliyetler, fiyatlar, milli gelir ve yatırımlar da eş-zamanlı göstergelerdendir. Gecikmeli göstergeler ise; konjonktürel dalgalanmalardan sonra değişim gösteren iktisadi değişkenlerdir. McGuckin (2000) ve Unay (2001)'a göre, stoklar, ücret artışları, tüketici kredileri, zararlar, iflaslar, borç geri ödeme oranı, çıktı başına emek ve hizmet sektöründeki tüketici fiyat endeksi de gecikmeli göstergelerdendir. Tablo 1'de zaman açısından ekonomik göstergelerin öncü, eş zamanlı ve gecikmeli olanları verilmektedir.

Tablo 1: Zaman Açısından Ekonomik Göstergeler

Öncü Göstergeler	Eş zamanlı Göstergeler	Gecikmeli Göstergeler
Parasal Büyüme	Yatırımlar	Stoklar
Yeni firma sayısı	Yatırım Malları Üretimi	Ücret Artışları
Siparişler	Milli Gelir Düzeyi	Tüketici Kredileri
Tüketici Beklentileri	İstihdam Oranı	Borç Geri Ödeme Oranı
Ortalama Çalışma Saatleri	Fiyatlar	Zararlar
Kapasite Kullanım Oranı	Maliyetler	İflaslar
Hisse senedi fiyat endeksi	Kişisel Gelir	Çıktı Başına Emek
Kısa ve Uzun Dönem Faiz Oranı	Transfer Ödemeleri	Hizmet Sektöründeki Tüketici Fiyat Endeksi
İşsizlik Sigortası Başvuruları	Endüstriyel Üretim Endeksi	
Inşaat İzinleri		

Kaynak: McGuckin (2000, 49) ve Unay (2001, 14–15)

5.1.2. Yön Açısından Ekonomik Göstergeler

Konjonktürel dalgalanmalar sırasında ekonomik değişkenler farklı yönlerde hareket edebilirler. Kydland ve Prescott (1990)'a göre, konjonktür devresi sırasında sergiledikleri davranışa göre ekonomik değişkenler; konjonktür yönlü (procyclical), konjonktür karşıtı (countercyclical) ve ilişkisiz değişkenler (acyclical) olarak üç grupta toplanmaktadır.

Konjonktür yönlü değişkenler, reel GSYH ile pozitif ilişkili olan ve ekonominin genişleme dönemlerinde yükseliş, daralma dönemlerinde düşüş sergileyen değişkenlerdir. Fiyatlar genel seviyesi konjonktürün genişleme döneminde artış, daralma döneminde azalış eğilimindedir. Yatırımlar, üretim hacmi, tüketim, kapasite kullanım oranı, enflasyon oranı, kısa vadeli faiz oranı, kar oranı, reel ücretler, banka kredileri ve dış ticaret hacmi konjonktürle aynı yönlü hareket eder. Konjonktür karşıtı değişkenler, konjonktür yönlü durumun tersine toplam iktisadi faaliyetler ile negatif ilişkili değişkenlerdir. Kamu harcamaları konjonktürün daralma dönemlerinde artış eğiliminde ve genişleme döneminde azalış eğilimindedir. İşsizlik oranı ve dış ticaret dengesi de konjonktürün daralma döneminde artış eğiliminde ve genişleme döneminde azalış eğilimindedir. İlişkisiz değişkenler ise, konjonktür devresi ile sistematik bir ilişkisi olmayan değişkenlerdir. Uzun vadeli faiz oranları ve sermaye stoku konjonktürün hareketlerinden bağımsız değişkenlerdir. Tablo 2’de yön açısından ekonomik değişkenlerin konjonktür yönlü, konjonktür karşıtı ve ilişkisiz değişkenler verilmektedir.

Tablo 2: Yön Açısından Ekonomik Değişkenler

Konjonktür Yönlü Değişkenler	Konjonktür Karşıtı Değişkenler	İlişkisiz Değişkenler
Endüstriyel Üretim, Reel Ücret	İşsizlik Oranı	Uzun Vadeli Faiz Oranları
Tüketim, Kar Oranı	Kamu Harcamaları	Sermaye Stoku
Yatırım, Banka Kredileri	Dış Ticaret Dengesi	
Kapasite Kullanım Oranı		
Enflasyon Oranı, Dış Ticaret Hacmi		
Kısa Vadeli Nominal Faiz Oranı		

Kaynak: Kydland ve Prescott (1990) ve <http://pages.stern.nyu.edu/~nroubini/bci/bciproperties.htm> (Erişim tarihi: 04.11.2008).

5.1.3. Şiddet Açısından Ekonomik Göstergeler

Konjonktürel dalgalanmalar sırasında kimi değişkenler bu dalgalanmalara şiddetli bir tepki verirken, kimileri de duyarsız kalmaktadırlar. Daha önce de belirtildiği gibi, Aren (1989)’e göre bir ekonomide genel olarak yatırımlardaki dalgalanmaların tüketimdeki dalgalanmalara oranla daha şiddetli olduğu söylenebilir.

Bunun nedeni yatırım kararlarının geleceğe yönelik olarak çok büyük değişmeler göstermesine karşılık, tüketimin istikrarlı bir seyir izlemesidir.

5.2. KONJONKTÜRÜN SOSYAL GÖSTERGELERİ

Konjunktürel dalgalanmaların analizini yaparken sayısal olmayan bilgilerin de göz önünde bulundurulması gerekir. Yani analizin sosyal göstergeler kullanılarak tamamlanması gerekir. Barutça (2000)'ya göre, konjunktürün sosyal göstergeleri içerisinde ilk sırayı nüfus hareketleri alır. Konjunktürün genişleme dönemlerinde önemli nüfus hareketleri gözlenir. Canlanma ve refah aşamalarında işçiler daha iyi iş ve daha yüksek ücret beklentisiyle ekonomik faaliyet düzeyinin yüksek olduğu bölgelere akın ederler. Ekonominin daralma ve bunalım dönemlerinde ise nüfus hareketlerinde önemli bir azalma göze çarpar.

Lipseý, Steiner, Purvis ve Al (1990)'a göre, yeni konut yapımını, istihdam ve kişisel gelir düzeyi gibi makroekonomik değişkenler etkilerken, yeni ailelerin oluşumu gibi sosyal ve demografik faktörlerde etkilemektedir. Yani evlilik, istihdam ve gelir düzeyi artarsa konut yapımında da artış görülmektedir. Byrns ve Stone (1995) da sosyal göstergelere farklı açıdan bakmışlardır. Onlara göre, daralma dönemlerinde hasıla ve gelirdeki kayıplar vurgulanırken çoęu zaman resesyounun sebep olduğu, suç oranlarındaki artış, psikolojik rahatsızlıklar ve aile birliğinin sarsıntıya uğraması gibi sosyal kayıplar gözden kaçmıştır. Evlilik ve boşanma, her ikisi de konjunktürel dalgalanmalarla kesin olarak ilişkilidir. Ayrıca uzayan kriz dönemleri yoğun strese, kalp krizlerine, akıl hastalıklarına, alkolizme ve intiharlara da neden olmaktadır.

6. KONJONKTÜR TEORİLERİ

Ekonomide yaşanan konjunktürel dalgalanmalar iki önemli soruyu akla getirmektedir. İlk soru konjunktürel dalgalanmaların kaynağında hangi ekonomik faktörlerin yer aldığı ve ikinci soru ise politika yapıcılarının bu tür dalgalanmaları önlemek için neler yapabilecekleri sorularıdır. İşte farklı konjunktür teorileri bu sorulara verdikleri cevaplarla birbirinden ayrılmaktadır. Konjunktürel dalgalanmaları

açıklamaya çalışan teoriler ekonomiyi etkileyen değişik faktörleri ve bu etkinin yayılma mekanizmalarını incelemiştir.

6.1.KLASİK KONJONKTÜR TEORİSİ

Konjunktürel dalgalanmaları açıklamaya çalışan en eski model Klasik modeldir. En önemli klasik iktisatçılar; Adam Smith, Jean-Baptiste Say, David Ricardo, John Stuart Mill, Alfred Marshall ve Arthur Pigou'dur. Evans (1969)'ında belirttiği gibi, klasik teoriye göre, ekonomi kendisini düzeltebilecek gücü içerisinde barındırır. Klasik teori de tüm piyasaların verimli çalıştığı ve herkesin tam bilgiye sahip olduğu varsayılır. Yani fiyatlar ve ücretler tamamen esnektir. Fiyat ve ücretlerin esnek olmasından dolayı ekonomi her zaman dengededir. Ekonomide kısa dönemde denge arz tarafından belirlenir. Klasik teoride Unay (2001)'a göre, konjunktürel dalgalanmaların nedeni dışsal şoklar; savaşlar, doğal afetler ve vergiler gibi faktörlerdir. Dışsal şoklar, ekonomideki üretim fonksiyonunu, tüketicilerin harcama ve tasarruf kararlarını, kamu harcamalarını, para talebini, para arzını, ücretleri ve fiyat düzeyini etkilemektedir. Dışsal şoklar ekonomideki üretimi ve karlılığı etkiler. Bu etkileşim sonucunda sermaye ve nitelikli işgücü değişir. Oluşan bu yeni süreçte üretim ve işsizlik oluşur. Dışsal şokların oluşturduğu bu konjunktürel dalgalanmaların etkisi ekonominin bulunduğu konjunktür evresine bağlı olarak değişir. Ekonomi bunalım dönemindeyse konjunktürel dalgalanmaları önlemek söz konusu bile değildir. Ayrıca bu dalgalanmaları önlemek için yapılan devlet müdahaleleri hem piyasa yapısını bozmakta hem de bunalım süresini uzatmaktadır.

6.2. KEYNESÇİ KONJONKTÜR TEORİSİ

Keynesçi iktisat 1930'larda Büyük Bunalımla birlikte gelişmiştir. Bocutoğlu (2005)'na göre, Keynes ekonominin daima tam istihdamda olduğunu savunan ve konjunktürel dalgalanmaları kısa dönemli sapmalar olarak gören klasiklerin öngörülerinin geçerli olmadığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. . Keynes'in 1936 yılında yazdığı "Genel Teori" kitabı Büyük Buhranın çözümüne yöneliktir. Bu nedenle Keynes, ekonominin bütüncül bir konjunktürel dalgalanmalar teorisinden ziyade, işgücü piyasası ve üretim üzerinde yoğunlaşmıştır. Klasikler analizlerinde uzun dönemi dikkate alırken, Keynes analizlerinde kısa dönemi ele almaktadır.

Klasiklerde ekonomi daima kendiliğinden tam istihdamda olduğundan konjonktürel dalgalanmalar kısa dönemlidir. Keynes'te ise ekonomideki tam istihdam dengesi kararsızdır. Yani kararsız bir denge durumunda herhangi bir dışsal talep ya da arz şoku, ekonomiyi tam istihdam denge seviyesinden eksik istihdam denge seviyesine düşürdüğünde, ekonominin tekrar kendiliğinden tam istihdam seviyesine gelmesini sağlayacak mekanizma yoktur. Keynesçi teoride Keynes (1973)'e göre, konjonktürel dalgalanmaların nedeni tüketim eğilimi, likidite tercihi ve sermayenin marjinal etkinliğidir. Sermayenin marjinal etkinliğindeki değişmeye bağlı olarak genişleme döneminde yatırımlardaki artış, tasarrufları artırarak tüketimin azalmasına neden olur. Tüketimin azalması efektif talebi düşürür. Üretim azalır. İşsizlik artar. Sonuçta yatırımlar durma seviyesine gelir. Keynes ve Keynesyenlere göre konjonktürel dalgalanmaları önlemek için ekonomide toplam talebi arttırmaya yönelik politikalar uygulanmalıdır. Yapılması gereken daralma dönemlerinde genişleyici para ve maliye politikası uygularken, genişleme dönemlerinde de daraltıcı para ve maliye politikaları uygulanmalıdır. Böylece konjonktürel dalgalanmalar önlenmiş olur.

6.3. POST KEYNESYEN KONJONKTÜR TEORİSİ

Post Keynesyen iktisat, adından da anlaşılacağı gibi temellerini Keynes'in Genel Teorisinden almaktadırlar. Bu düşüncenin en önemli temsilcisi Michael Kalecki'dir. Holt-Pressman (2001)'a göre, Post Keynesyen iktisat, toplam talebin en önemli değişken olduğunu ve ekonomiyi belirlediğini ifade ederler. Toplam talebin etkilediği değişkenler arasında işsizlik, enflasyon, gelir dağılımı, üretim, istihdam, tüketici alışkanlıkları, belirsizlik, net ihracat ve hükümet politikaları sayılabilir. Post Keynesyen iktisada göre bireyler gerçek belirsizlik ortamında karar almaktadırlar. Snowdown-Vane (2005)'e göre gerçek belirsizlik ortamında karar vericiler bugünkü mevcut bilgilerle, geleceğe yönelik karar verilemeyeceğine ve ekonominin kendi kendine uzun dönemde bile dengeye gelmeyeceğine inanmaktadırlar. Bu nedenle post Keynesyen iktisat, toplam talebe devlet müdahalesini yararlı görmüştür. Post Keynesyen teoriye göre konjonktürel dalgalanmaların nedeni karlılık oranındaki değişmedir. Ekinci (2006)'ye göre, yatırımın artışı ekonomiyi canlandırır. Her yatırım yeni sermaye stokundaki artış demektir. Sermaye stokundaki artış, sermayenin karlılığı ve yatırım talebi üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Bu negatif

etki bir sonraki dönemde ortaya çıkacaktır. Bir sonraki dönemde ortaya çıkan bu negatif etki, yatırım siparişlerini azaltıp, ekonomide daralma dönemi yaşatacaktır. Karlılıkla birlikte, yatırımın bu şekilde dalgalanması ekonomide konjonktürel dalgalanmalara neden olmaktadır. Keynes'te olduğu gibi toplam talep politikaları uygulanmalıdır. Yapılması gereken politikalar, daralma dönemlerinde genişleyici maliye politikası, genişleme dönemlerinde ise daraltıcı maliye politikaları uygulamaktır.

6.4 PARACI KONJONKTÜR TEORİSİ

1970'lerdeki durgunluğu açıklamakta yetersiz kalan Keynesci teori, konjonktürel dalgalanmaların kaynakları konusundaki açıklamaları yeni teorilerin gelişmesine neden olmuştur. Bu dönemde geleneksel para ve maliye politikalarıyla ekonomik faaliyetlerin kontrolünün giderek zorlaştığı dönemde, Keynesci görüşlere alternatif olarak Paracı görüşler doğmuştur. Paracı görüşün en önde gelen isimleri Milton Friedman ve Anna Schwartz'dır. Bu görüşe göre, konjonktürel dalgalanmaların nedeni para arzındaki değişimlerdir. Friedman ve Schwartz (1963)'a göre, ABD'deki ekonomik daralma dönemlerinde çıktındaki azalmaya para arzındaki daralmalar eşlik etmektedir. Friedman bu gözlemi konjonktür dalgalanmalarının para stokundaki değişimlerden kaynaklandığı şeklinde yorumlamıştır. Uyumlaştırılmış beklentilerin etkisiyle para arzı artış oranındaki beklenmedik bir değişim ekonomide durgunluğa veya canlanmaya neden olmaktadır. Paracılar göre dalgalanmaları önlemek için, ekonomideki dalgalanmaların kaynağı olan para arzındaki değişimler yani paranın büyüme oranı kontrol edilmelidir.

6.5.YENİ KLASİK KONJONKTÜR TEORİSİ

Yeni klasik konjonktür teorisinin temelleri 1970'li yılların başlarında Robert E.Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace ve Robert J.Barro gibi ekonomistlerin öncülüğünde atılmıştır. Knoop (2004)'a göre, Yeni Klasik iktisat anlayışının en temel varsayımları piyasaların tam rekabet piyasasında olduğu ve herhangi bir dışsal şokun ardından ekonominin hızlı bir şekilde kendiliğinden dengeye geleceğidir. Bu varsayıma piyasaların temizlenmesi varsayımı adı verilmektedir. Piyasanın temizlenmesi varsayımı, ekonomideki tüm fiyatların esnek olması ile mümkündür.

Ekonomide kısa dönemde yaşanan bir şokun etkisi sürekli olmayıp, uzun dönemde ekonomi denge düzeyine tekrar dönecektir. Yeni klasik iktisatçılar klasik modelin temelindeki esnek fiyatlar ve piyasaların temizlenmesi varsayımlarına bağlı kalarak, konjonktürel dalgalanmalarını açıklamışlardır. Knoop (2004)'a göre Yeni klasiklere göre konjonktürel dalgalanmaların nedeni, toplam talepte beklenmeyen değişikliklerdir. Konjonktürel dalgalanmaların oluşmasına neden olan toplam talepteki beklenmeyen değişiklikler fiyat beklentisindeki sapmayla birlikte üretimi etkiler. Bu etkilenme Konjonktürel dalgalanmalara neden olur. Konjonktürel dalgalanmaları önlemek için kamuya haber verilmeden uygulanan para politikaları ancak kısa dönemde etkilidir. Haber verilip uygulanan para ve maliye politikaları rasyonel beklentiler nedeniyle uzun dönemde etkisizdir. Bu nedenle haber verilmeden politikalar uygulanmalıdır.

6.6.REEL KONJONKTÜR TEORİSİ

Long ve Plosser (1983), Knoop (2004) ve Mcgrattan (2006)'a göre reel konjonktür teorisi, Edward Prescott, Finn Kydland ve Charles Plosser tarafından geliştirilmiştir. Kydland ve Prescott (1982) çalışmalarında başta teknoloji şoku olmak üzere göç, kötü hava, petrol fiyatlarındaki önemli artışlar gibi ekonomiyi etkileyen reel şokların, konjonktürel dalgalanmaların ana kaynağı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Reel şoklar, ekonominin üretim ve istihdam seviyesini etkileyerek arz yanlı bir şok oluşturur. Üretim fonksiyonunu etkileyen bu şok, üretim ve istihdam seviyesinde dalgalanmalara neden olur. Konjonktürel dalgalanmalar bu teoride, reel şoklara karşı rasyonel tepki veren karar birimlerinin davranışlarının bir sonucu olduğu için, refah düşürücü etkiler olarak görülmemektedir. Bu nedenle ekonomide uygulanan para ve maliye politikaları kısa ve uzun dönemde etkisizdir. Yani ekonomide yaşanan konjonktürel dalgalanmalar reel konjonktür teorisinde olağandır.

6.7.YENİ KEYNESYEN KONJONKTÜR TEORİSİ

Yeni Keynesyen teori 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Yeni Keynesyen teorisinin en önemli temsilcileri; Parkin, Akerlof, Yellen, Mankiw, Stiglitz ve Romer'dir. Mankiw (2003)'e göre, Yeni Keynesyen teorisinin temel varsayımları; eksik rekabet piyasası ve rasyonel beklentilerdir. Lipsey, Steiner, Purvis ve Courant

(1990)'a göre, Yeni Keynesyen teori, kısa ve uzun dönem ayırımı yaparak, uzun dönem ile ilgilenmektedirler. Yeni Keynesyen teori toplam arz şoklarını tamamen göz ardı etmemekle birlikte, Mankiw ve Romer (1991)'a göre, konjonktürel dalgalanmaların temel nedeni olarak toplam talepteki değişimleri göstermektedir. Toplam talep değişimleri, nominal ücretlerdeki ve fiyatlardaki yapışkanlıklar nedeniyle bir konjonktür hareketine dönüşmektedir. Toplam talep değişimleri, nominal ücretlerdeki ve fiyatlardaki yapışkanlıklar nedeniyle bir konjonktür hareketine dönüşmektedir. Konjonktürel dalgalanmaları önlemek için, ekonominin uzun dönemde tam istihdam seviyesine geleceğini kabul etmekle birlikte, bu sürecin uzun süreceğini ve toplumsal refahı azaltacağını öne sürerek, hiçbir şey yapmadan beklemek yerine toplam talebi artırıcı politikaların uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca uygulanan para ve maliye politikaları, doğal işsizlik oranını azaltıcı politikalarla da desteklenmelidir.

6.8. POLİTİK KONJONKTÜR TEORİSİ

Politik konjonktür teorisi, konjonktürel dalgalanmalar ile hükümet politikaları arasında bir ilişki kurmaktadır. Politik konjonktür teorisinin en önemli temsilcisi W. D. Nordhaus'tur. Nordhaus (1975)'a göre, politik konjonktür teorisine göre, hükümetlerin uygulayacağı politikalar ekonomide dengesizlikler yaratır ve konjonktürel dalgalanmaların oluşmasına neden olurlar. Politik konjonktür teoride dalgalanmaların nedeni. Leertouwer ve Maier (2001)'e göre, seçim öncesinde iktidardaki politikacıların, seçimleri yeniden kazanabilmek için; kamu harcamalarını ve para arzını artırıcı politikaları uygulamalarıdır. Bilinçsizce uygulanan bu politikalar nedeniyle konjonktürel dalgalanmalar oluşmaktadır. Konjonktürel dalgalanmaları önlemek için iktidardaki politikacıların uygulayacakları politikaları kendi çıkarları doğrultusunda uygulamak yerine ülke ekonomisinin çıkarları doğrultusunda uygulamaları gerekmektedir.

Tablo 3: İktisat Teorilerinin Konjonktür Dalgalanmalara Yaklaşımı

Teoriler	Teorilerin Temsilcileri	Konjonktürel Dalgalanmanın nedenleri	Konjonktürel Dalgalanmaların Ekonomiye Yayılması	Konjonktürel Dalgalanmalar Nasıl Önlenebilir ?
Klasikler	Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill, Alfred Marshall, Arthur Pigou, John B.Say,	Dışsal şoklar; savaşlar, doğal afetler ve Vergiler gibi faktörlerdir.	Dışsal şoklar, ekonomideki üretim fonksiyonunu, tüketicilerin harcama ve tasarruf kararlarını, kamu harcamalarını, para talebini, para arzını, ücretleri ve fiyat düzeyini etkilemektedir. Dışsal şoklar ekonomideki üretimi ve karlılığı etkiler. Bu etkileşim sonucunda sermaye ve nitelikli işgücü değişir. Oluşan bu yeni süreçte üretim ve işsizlik oluşur.	Dışsal şokların oluşturduğu bu konjonktürel dalgalanmaların etkisi ekonominin bulunduğu konjonktür evresine bağlı olarak değişir. Ekonomi bunalım dönemindeyse konjonktürel dalgalanmaları önlemek söz konusu bile değildir. Ayrıca bu dalgalanmaları önlemek için yapılan devlet müdahaleleri hem piyasa yapısını bozmakta hem de bunalım süresini uzatmaktadır.
Keynes ve Keynesyenler	John Maynard Keynes,	tüketim eğilimi, likidite tercihi ve sermayenin marjinal etkinliğidir.	Sermayenin marjinal etkinliğindeki değişmeye bağlı olarak genişleme döneminde yatırımlardaki artış, tasarrufları artırarak tüketimin azalmasına neden olur. Tüketimin azalması efektif talebi düşürür. Üretim azalır. İşsizlik artar. Sonuçta yatırımlar durma seviyesine gelir.	Keynes ve Keynesyenlere göre konjonktürel dalgalanmaları önlemek için ekonomide toplam talebi arttırmaya yönelik politikalar uygulanmalıdır. Yapılması gereken daralma dönemlerinde genişleyici para ve maliye politikası uygularken, genişleme dönemlerinde de daraltıcı para ve maliye politikaları uygulanmalıdır. Böylece konjonktürel dalgalanmalar önlenmiş olur.
Post Keynesyen	Michal Kalecki,	Karlılık oranındaki değişimdir.	Yatırımın artışı ekonomiyi canlandırır. Her yatırım yeni sermaye stokundaki artış demektir. Sermaye stokundaki artış, sermayenin karlılığı ve yatırım talebi üzerinde negatif bir etkiye sahiptir. Bu negatif etki bir sonraki dönemde ortaya çıkacaktır. Bir sonraki dönemde ortaya çıkan bu negatif etki, yatırım siparişlerini azaltıp, ekonomide daralma dönemi yaşatacaktır. Karlılıkla birlikte, yatırımın bu şekilde dalgalanması ekonomide konjonktürel dalgalanmalara neden olmaktadır.	Keynes'te olduğu gibi toplam talep politikaları uygulanmalıdır. Yapılması gereken politikalar, daralma dönemlerinde genişleyici maliye politikası, genişleme dönemlerinde ise daraltıcı maliye politikaları uygulamaktır.
Paraçılar	Milton Friedman, Anna Schwartz,	Para Stokundaki değişimler	Uyumlaştırılmış beklentilerin etkisiyle para arzı artış oranındaki beklenmedik bir değişim ekonomide durgunluğa veya canlanmaya neden olmaktadır.	Paraçılara göre dalgalanmaları önlemek için, ekonomideki dalgalanmaların kaynağı olan para arzındaki değişimler yani paranın büyüme oranı kontrol edilmelidir.

Yeni Klasikler	Robert E. Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace, Robert J. Barro,	Toplam Talepte Beklenmeyen değişiklikler	Konjonktürel dalgalanmaların oluşmasına neden olan toplam talepteki beklenmeyen değişiklikler fiyat beklentisindeki sapmayla birlikte üretimi etkiler. Bu etkilenme Konjonktürel dalgalanmalara neden olur.	Konjonktürel dalgalanmaları önlemek için kamuya haber verilmeden uygulanan para politikaları ancak kısa dönemde etkilidir. Haber verilip uygulanan para ve maliye politikaları rasyonel beklentiler nedeniyle uzun dönemde etkisizdir. Bu nedenle haber verilmeden politikalar uygulanmalıdır.
Reel Konjonktür Teorisi	Edward Prescott, Finn Kydland, Charles Plosser,	Teknolojik değişimler göç, kötü hava koşulları ve petrol fiyatlarında yaşanan ani yükselişler gibi ekonomiyi birden etkileyen reel şoklar	Reel şoklar, ekonominin üretim ve istihdam seviyesini etkileyerek arz yanlı bir şok oluşturur. Üretim fonksiyonunu etkileyen bu şok, üretim ve istihdam seviyesinde dalgalanmalara neden olur.	Konjonktürel dalgalanmalar bu teoride, reel şoklara karşı rasyonel tepki veren karar birimlerinin davranışlarının bir sonucu olduğu için, refah düşürücü etkiler olarak görülmemektedir. Bu nedenle ekonomide uygulanan para ve maliye politikaları kısa ve uzun dönemde etkisizdir. Yani ekonomide yaşanan konjonktürel dalgalanmalar reel konjonktür teorisinde olağandır.
Yeni Keynesyenler	Parkin, Akerlof, Yellen, G. Mankiw, Stiglitz, D.Romer,	Toplam talepteki değişimler	Toplam talep değişimleri, nominal ücretlerdeki ve fiyatlardaki yapışkanlıklar nedeniyle bir konjonktür hareketine dönüşmektedir.	Konjonktürel dalgalanmaları önlemek için, ekonominin uzun dönemde tam istihdam seviyesine geleceğini kabul etmekle birlikte, bu sürecin uzun süreceğini ve toplumsal refahı azaltacağını öne sürerek, hiçbir şey yapmadan beklemek yerine toplam talebi artırıcı politikaların uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca uygulanan para ve maliye politikaları, doğal işsizlik oranını azaltıcı politikalarla da desteklenmelidir.
Politik Konjonktür Teorisi	W.D. Nordhaus,	Hükümetlerin uygulayacağı politikalar.	Seçim öncesinde iktidardaki politikacıların, seçimleri yeniden kazanabilmek için; kamu harcamalarını ve para arzını arttırıcı politikaları uygulamalarıdır. Bilinçsizce uygulanan bu politikalar nedeniyle konjonktürel dalgalanmalar oluşmaktadır.	Konjonktürel dalgalanmaları önlemek için iktidardaki politikacıların uygulayacakları politikaları kendi çıkarları doğrultusunda uygulamak yerine ülke ekonomisinin çıkarları doğrultusunda uygulamaları gerekmektedir.

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sanayileşme ve uluslararası ekonomik faaliyetin genişlemesiyle birlikte konjunktürel dalgalanmaların boyutu ulusal ekonomilerden uluslararası ekonomilere doğru kaymaya başlamıştır. Uluslararası ilişkilerin artmasıyla uluslararası bağımlılık da artmıştır. Uluslararası bağımlılığın artması sonucunda da konjunktürel dalgalanmalar birçok ülkeyi birlikte etkilemeye başlamıştır. Ancak ülkelerdeki ekonomik yapı, kalkınma düzeyi, sanayileşme derecesi ve uluslararası ilişkilerin farklılığı nedeniyle konjunktürel dalgalanmalar her ülkede etkisini farklı şekilde göstermiştir.

Konjunktürel dalgalanmaların yaşandığı dünya ekonomisindeki gelişmeler bazı dönemlerde refah artışına bazı dönemlerde ise krize neden olmuştur. Örneğin; 1895–1913 yılları arasında dönemde elektrikli tramvaylar ve otomobiller piyasaya çıkmıştır. Elektrikli tramvayların piyasaya çıkmasıyla birlikte demiryolları yatırımları da artmıştır. Demiryolları yatırımlarının artmasıyla birlikte Avrupa’da refah dönemi yaşanmıştır. Fakat 1913 yılında savaştan önce başlayan duraklama dönemi savaşla birlikte krize dönüşmüştür. I.Dünya Savaşı Avrupa’daki sanayi tesislerinin, ulaştırma ağının ve alt yapının büyük ölçüde yok olduğu ve bütün dünyada aşılması güç bir krizin doğmasına neden olmuştur.

Dünya konjunktüründe ve Türkiye’de yaşanan krizler konjunktürün yapısı nedeniyle birçok makroekonomik değişkenleri etkilemiştir. Bu makroekonomik değişkenlerin, krizlerden etkilenmesi yaşanan krizin boyutu hakkında bize bilgi vermektedir. Bu bölümde 20.yüzyıldan itibaren, önce dünya konjunktüründe daha sonra Türkiye’de yaşanan krizler ve konjunktürel dalgalanmalar ele alınacaktır.

1. DÜNYA KONJONKTÜRÜNDE YAŞANAN KRİZLER

Dünyadaki konjunktürel dalgalanmaları analiz etmek için yaşanan krizleri ve bu olayların sonuçlarını kısaca özetlemek gerekmektedir. Bu bölümde dünya konjunktüründe yaşanan krizleri sırasıyla; 1929 Büyük Buhran, Birinci Petrol Krizi

(1973–1974), İkinci Petrol Krizi (1979), Meksika Krizi (1994), Arjantin Krizleri (1995 ve 2001), Asya Krizi (1997), Rusya Krizi (1998) ve Global Finansal Kriz (2008) şeklinde incelenecektir.

1.1. 1929 BÜYÜK BUHRAN

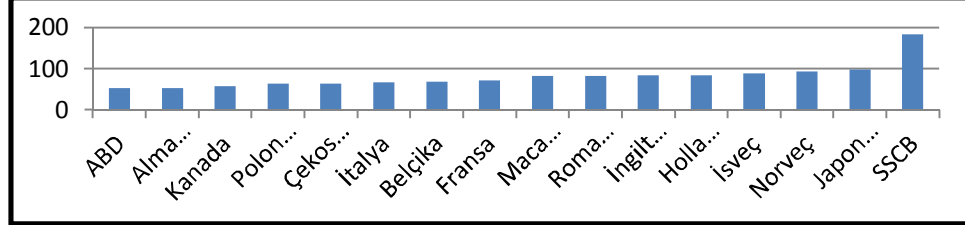
Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya ekonomisi ekonomik anlamda iyimser bir döneme girmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa savaş yaralarını sarıp yeniden ekonomik kalkınma sürecini başlatmayı hedeflemiştir. Unay (2001)'a göre 1922–1929 dönemi hem ABD'de hem de Avrupa'da canlanma ve refah dönemi olmuştur. 1922–1929 döneminde ABD'de otomobil üretimi, petrol, demir, çelik, kauçuk üretimiyle yol yapımı hızla gelişmiştir. Elektrik üretimi ve yatırımlar da artmıştır. ABD'deki bu canlanma ve refah dönemi 1929 yılına kadar devam etmiştir. 1929 Büyük Buhran ile yaşanan bu refah durumu ortadan kalkmıştır. Bu kriz yirminci yüzyılın ilk büyük ekonomik gerilemesi olarak tarihte yerini almıştır.

1929 Büyük Buhran, 24 Ekim 1929'da New York Borsası'nda hisse senetlerin hızlı bir şekilde düşmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Yıldız (2007)'a göre, yaklaşık 16 milyon hisse senedinin değeri düşmüştür. Bankalar bu düşüşü engellemek için büyük miktarlarda hisse senedi alımı yapmışlar fakat bu önlemler bankaların iflasına yol açarak krizi derinleştirmiştir. Başkaya (2001)'ya göre, 1929 Büyük Buhran, uluslararası üretim ve ticaretin gerilemesine ve dünya çapında etkili olan işsizlik patlamasına neden olmuştur. Dünya ticaretinin % 65 oranında küçülmesinin yanı sıra 50 milyondan fazla insan işsiz kalmıştır. 1929–1931 yılları arasında ABD'de sınaî üretim % 28 azalmış, işsizlik oranı % 16 yükselmiş, toptan eşya fiyatları ise % 33 düşmüştür. Ayrıca ücretlerde % 39'luk bir düşüş görülmüş tarımla geçinenlerin gelirleri % 25 azalmıştır. Dış ticaret daralmış ve bunun sonucunda bankaların iflası çoğalmıştır.

1929 Büyük Buhranın etkilerinin bu kadar derin olmasının nedeni ABD'nin dünya üretimindeki payının % 42,5'le ilk sırada yer almasıdır. Etiente (1984)'ye göre, ABD'nin dünya üretimindeki payı 1925–1929 arasında % 42,5 Almanya'nın

payı % 11,5, Birleşik Krallığı'nın payı 9,5 ve Fransa'nın payı ise % 6,6 olarak gerçekleşmiştir. Kara (2004)'ya göre, bu durum bize ABD'nin dünya ekonomisindeki edinmiş olduğu merkezi konumdan ötürü Büyük Buhranın sadece ABD'de değil dünya çapında gerçekleştiğini göstermektedir.

Tablo 4: 1932 Yılı Sanayi Üretim Endeksleri (1929=100)

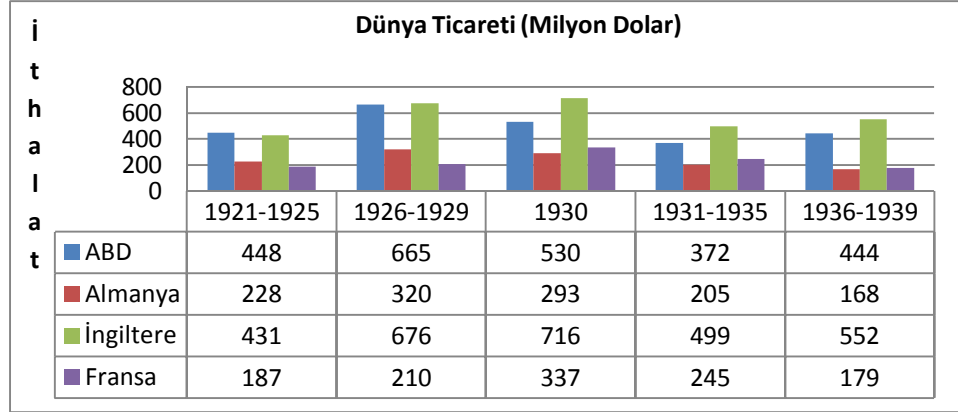

Kaynak: Unay, C. (2001)

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı gibi, Büyük Buhrandan en çok etkilenen ABD olmuştur. Tabloda belirtilen ülkeler içerisinde en düşük üretim seviyesi ABD'dedir. Bu sonuç bile ABD'de yaşanan Büyük Buhran'ın ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Ayrıca dünyada yaşanan bu krize karşı SSCB'de sanayi üretim endeksinin artması sosyalist ülkelerde krizin etkili olmadığını kanıtlamaktadır. Ayrıca, Büyük Buhranın büyüklüğünü anlamak için dünya ticaretine bakmak da gerekir. Büyük Buhran iki savaş arası dönemde dünya ticaretinde önemli düşüşler meydana getirmiştir. Aşağıdaki tablolarda yıllar içerisinde ülkelerin ticareti gösterilmiştir. Özellikle 1931–1935 yılları arasındaki rakamlar değerlendirildiğinde krizin etkisi görülecektir. ABD ve Almanya'da yaşanan düşüşler krizin bu iki ülkede etkisinin daha büyük olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: 1921–1939 Dönemi (1913 Fiyatlarıyla) Dünya İhracatı ve İthalatı

Ülke	Dünya Ticareti (Milyon Dolar)				
	1921-1925	1926-1929	1930	1931-1935	1936-1939
ABD	784	1267	1115	685	1116
Almanya	988	1251	1475	1159	1357
İngiltere	1387	1677	1384	1030	1277
Fransa	729	848	765	574	409

Kaynak: Etiente, C.S.(1984:19)

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi, 1921–1939 yıllarının dünya ticaret rakamlarına bakıldığında Büyük Buhrana kadar ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde hem ihracatta hem de ithalatta önemli miktarlarda artış gerçekleşmiştir. Büyük Buhrandan sonra 1931–1935 döneminde ihracat; ABD’de % 62, Almanya’da % 27, İngiltere’de % 34 ve Fransa’da da % 33 oranında azalmıştır. İthalat ise; ABD’de % 42, Almanya’da % 42, İngiltere’de % 42 ve Fransa’da %37 oranında azalmıştır. 1936–1939 döneminde ülkelerin ihracat ve ithalatında genelde olumlu anlamda bir artış söz konusudur.

1929 Büyük Buhran ile liberal sisteme olan güven sarsılmış, devletin piyasalara karışmaması esasına dayalı liberal politikalar, Büyük Buhrandan sonra yerini Keynesyen iktisat politikalarına bırakmıştır. Hall ve Ferguson (1998)’a göre, makroekonomik açıdan 1929 Büyük Buhran üç nedenden dolayı önemlidir. Birinci neden; yaşanan bu kriz ile 1936 yılında John Maynard Keynes “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” kitabını yazmış ve bu eseri ile dünya çapında işsizliğin nedenlerini açıklamaya çalışmıştır. İkinci neden; Büyük Buhran iktisatçılara krizlerin nedenlerini araştırmaya yönlendirmiştir. Üçüncü neden ise Büyük Buhran devletin ekonomideki etkinliğini arttırmış böylece ekonominin liberal ekonomik sistemden müdahaleci kapitalist sisteme geçmesini sağlamıştır. Büyük Buhrandan sonra dünya konjonktüründe yaşanan en büyük kriz 1940–1945 yılları arasında yaşanan savaş dönemi olmuştur. Savaş döneminden sonra sanayileşmiş ülkeler çok kısa sürede istikrarlı bir büyüme sürecine girdiler. Bu durum 1973–1974 yıllarına kadar yani

petrol fiyatlarının süratle arttığı döneme kadar sürdü. Petrol fiyatlarındaki artış, Birinci Petrol Krizinin ve İkinci Petrol Krizinin yaşanmasına neden olmuştur.

1.2. BİRİNCİ PETROL KRİZİ (1973–1974)

Enerji tüketimi ve ekonomik faaliyetler arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. 1950–1970 döneminde dünyanın enerji talebi önemli ölçüde artmıştır. Tanzer ve Zorn (1985)'e göre, dünya enerji tüketimi 1950–1970 döneminde % 179 oranında artmış ve kişi başına enerji tüketimi iki katına çıkmıştır. Enerji endüstrisindeki bu talep artışı petrole yansımış ve dünya petrol talebi 5,5 katına çıkmıştır. Ayrıca enerji girdisi olarak kömürden daha avantajlı bir enerji kaynağı olması nedeniyle petrol daha çok tercih edilmiştir. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ülkelerinde toplam nihai enerji tüketiminde kömürün 1960'daki % 27,1'lik payı 1973'de % 10,6'ya düşerken aynı dönemde petrolün payı % 47,2'den % 58,6'ya yükselmiştir. Petrol üretimi, 1900'lü yılların başında yıllık 20 milyon ton iken, 1974 yılında 2,8 milyar tona yükselmiştir. 1960 yılında petrol üreten 13 ülkenin (Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Irak, Venezuela, Katar, Libya, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Nijerya, Ekvator ve Gabon) katılımıyla OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) kurulmuştur. OPEC'in kurulmasında amaç petrol üreten ülkelerin gelirlerini arttırmaktı. Bunun için OPEC petrol fiyatlarını sürekli arttırarak 1974 yılında petrolün varil fiyatını 9 ABD Dolarına yükseltmiştir.

Tablo 6: 1970–1976 Ham Petrol Varil Fiyatı (Dolar)

Yıllar	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Petrol Fiyatı Dolar	1.9	2.3	2.5	3.5	9	10.9	11.8

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, 1972 yılında petrolün varil fiyatı 2,5 Dolar iken, 1973 yılında 3,5 Dolar olmuştur. OPEC ülkelerinin daha fazla kar elde etmek istemesiyle 1974 yılında petrolün varil fiyatı 9 Dolar'a kadar yükselmiştir. Bu yükseliş dünya ekonomisinde durgunluğun yaşanmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda, petrol ithalatçısı ülkelerin faturaları artmıştır. Bu artış bu ülkelerde enflasyona neden olmuştur. Dünya ekonomisinde durgunluğa ve enflasyona neden

olan petrol fiyatlarının artışı, gerçek bir krize dönüşmüştür. Bu krizden birçok ülke etkilenmiştir. Dünya ekonomisindeki bu etkilenme ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermiştir. Petrol bağımlısı ülkeler dış borç sorunu ve ödemeler dengesi açığı ile karşı karşıya kalmışlardır. Birinci Petrol krizinin, dünya ekonomisine yansımaları gecikmemiştir. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde krizin etkileri ağır bir şekilde hissedilmiş, ödemeler dengesi alt üst olmuştur. Dünyada ticaret hadlerinde daralmalar görülmüş ve durgunluk dönemi yaşanmıştır. 1973 yılında başlayan Petrol Krizi birçok ülkede petrol tüketimini azaltmaya yönelik tedbirlerin alınmasını, petrol üretimine dönük çalışmaların yapılmasını ve petrole alternatif enerji kaynaklarının kullanımının sağlanması gibi çözümler üretilmiştir.

1.3. İKİNCİ PETROL KRİZİ (1979)

Birinci petrol krizinin olumsuz etkileri 1978'in ortalarına doğru telafi edilmeye başlanmıştır. Yeniden planlanan ekonomik programlar petrol fiyatlarının yeniden büyük bir artış yaşamayacağı varsayımına dayanıyordu. Bu durum petrol fiyatlarının aşırı bir şekilde yükselmesine neden olmuştur. Yergin (2003)'e göre, dünyanın petrol üreten ikinci büyük ihracatçısı olan İran'da iç karışıklıkların çıkması sonucu dünya piyasalarına petrol ihraç etmeyi tamamen durdurmuştur. Diğer OPEC üyeleri kapasitelerini arttırdıysa da dünya petrol ihracatında % 6'lık bir daralma yaşanmıştır. Bu düşüş petrol piyasalarında paniğe neden olmuştur. Ayrıca İran Devriminin diğer İslam ülkelerine de sıçrayacağı endişesi arz kesintisi beklentilerine ve tüketici ülkeler için de belirsizliğe neden olmuştur. Bu durum petrolün fiyatının aşırı değerlendirilmesine ve dolayısıyla krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur.

Tablo 7: 1977–1982 Ham Petrol Varil Fiyatı (Dolar)

Yıllar	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Petrol fiyatı Dolar	13.3	13.1	18.1	33	38.1	34.6

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler,

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

OPEC ikinci petrol krizinin çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. 1978'de 13,1 Dolar olan petrolün varil fiyatı, 1979'da 18,1 Dolar'a, 1980'de 33 Dolar'a ve 1981'de de 38,1 Dolar'a kadar yükselmiştir. İkinci Petrol krizi ile dünya tekrar

durgunluk dönemine girmiştir. Her ne kadar Birinci Petrol Krizi ile alternatif enerji kaynaklarına doğru bir yönelme söz konusu olmuş ve ekonomik yapıda değişiklikler yapılmışsa da gelişmekte olan ülkeler yine büyük çapta ödemeler dengesi açığı vermişlerdir. İkinci Petrol krizinin temel nedenleri dünya birinci enerji kaynakları arasında petrolün ilk sırayı koruması ve dünya petrol üretiminin büyük bir kısmının OPEC tarafından gerçekleşmesidir. İkinci petrol krizi, Birinci petrol krizinde olduğu gibi en çok petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Shwadnon (1986)'a göre, ithal eden ülkeler için cari işlemler açığı söz konusu iken, ihraç eden ülkeler için ise cari işlemler dengesi pozitif yönde artmıştır. Ayrıca OPEC ülkeleri kriz döneminde büyük miktarlarda karlar elde etmişlerdir.

1.4. MEKSİKA KRİZİ (1994)

1990'lı yılların başlarında gelişmekte olan ülkelerde finansal krizler yaşanmaya başlamıştır. 1994 yılında Meksika'nın para birimi olan pesonun çöküşü ile Meksika'da finansal kriz yaşanmıştır. Akdiş (2002)'e göre, 1994 yılındaki Meksika'daki finansal krizin temel nedeni, ülkeye giren sıcak paranın değerlenmiş kur, yüksek cari açık ve politik istikrarsızlık gibi olumsuzlukları görerek ülkeyi terk etmeye başlamasıdır. Meksika ekonomisine ait bazı makroekonomik göstergeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Meksika Ekonomisine Ait Makroekonomik Göstergeler

% Değişme	1990	1991	1992	1993	1994
Büyüme Oranı	4,5	3,6	2,6	0,4	3,1
Cari İşlemler Açığı	-3,2	-4,8	-6,8	-6,4	-8

Kaynak: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/1995/pr9510.htm> (erişim tarihi:10.10.2011)

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi, Meksika ekonomisine ait makroekonomik göstergelere bakarsak; 1990 da 4,5 olan büyüme oranı, 1993'e gelindiğinde 0,4'e kadar düşmüştür. En fazla etkilenen makroekonomik değişken cari işlemler açığı olmuştur. Dornhush (1990)'a göre, 1994 yılında Meksika'da siyasi istikrarsızlık yaşanmıştır. Siyasi istikrarsızlığın yaşanması sonucu Meksika'nın para birimi olan pesoya olan güven sarsılmış ve ülkeden sermaye çıkışları başlamıştır. Ayrıca siyasi istikrarsızlık nedeniyle cari işlemler açığı ortaya çıkmıştır. 1990'da % -

3,2 den 1994'te % -8'e yani 30 milyar Dolar'a yükselmiştir. Cari işlemler açığı yıllar itibariyle devamlı artmıştır.

Meksika'nın cari işlemler açığı yüksek reel faiz elde etmek için ülkeye gelen kısa vadeli spekülâtif sermaye hareketlerinin bir yansımasıdır. 1994 yılı sonunda ülkedeki döviz rezervleri düşmüştür. Bu düşüşü ülke ekonomisinde yaşanan devalüasyon takip etmiştir. Tomita (2000)'ya göre, devalüasyondan korkan yatırımcıların sermayelerinin ülkeden çıkmasını önlemek için hükümet dolara endeksli kamu kâğıtlarını ihraç etmeye başlamıştır. Fakat bu önlem sermaye çıkışlarını durdurmamıştır. Akdiş (2002)'e göre döviz rezervleri tükenmek üzereyken hükümet devalüasyona gitmiştir. Böylece hükümete olan güven yerini güvensizliğe bırakmıştır. Aralık 1994'te hükümet borçlarını ödeyemez hale gelmiştir. Yaşanan bu krizi önlemek için Meksika hükümeti 3 Ocak 1995'te bir istikrar programını uygulamaya koymuştur. Program cari işlemler açığını azaltmaya yönelik uygulamaları içermektedir. Alparslan ve Erdönmez (2000)'e göre program 1994 yılında GSYH'nın % 8 düzeyindeki cari işlemler açığını 1995'te % 4'e, 1996'da % 3-3,5'a düşürmeyi hedef almıştır.

Yaşanan bu krizin etkilerini azaltmak için, Arslan (2001)'a göre, Meksika, IMF ve ABD ile toplam 37 milyar dolarlık yardım anlaşması imzalamıştır. Ülkede yaşanan devalüasyonun enflasyonist etkilerini en aza indirmek, yatırımcıların güvenini tekrar kazanmak bu yardım anlaşmasının amaçları arasındaydı. Ayrıca Krizden sonra Meksika'daki bankaların tamamı fiilen iflas etmiş durumdaydı. Hükümet bankaları kurtarmak için bir plan hazırladı. Bu plan bankalara likidite sağlayacak, ve bankaların sermaye yapıları güçlendirilecekti. Meksika krizi sonucu, sabit kur sistemine dayalı istikrar politikalarının ilk etkileri olumlu olsa da orta veya uzun vadede aşırı değerli kur oluşmuş ve bu kurda yüksek cari açıklara neden olmuştur. Zayıf bankacılık sistemi krizin yayılmasında önemli bir etkendir. Bu durum bankaların etkin düzenleme ve denetime olan ihtiyacını göstermiştir. Ayrıca sıcak para girişlerine dayalı büyüme politikaların kalıcı olmadığı ve önemli olan sıcak para girişlerinin yatırıma dönüşmesi ve yatırımların arttırılması gerçeğidir.

1.5. ARJANTİN KRİZLERİ (1995 VE 2001)

1990'lı yılların başında ülke ekonomisinde enflasyon oranı % 1343'e kadar yükselmişti. Aşırı enflasyonu düşürmek için bir plan uygulamaya konuldu. Uygulanan bu planın temel unsurları İnan (2002)'a göre, Arjantin pesosu ile ABD Doları arasındaki paritenin sabitlenmesi, Merkez Bankasının kamuya kredi vermesinin kanunla yasaklanması, para basımının uluslar arası rezervlerdeki net değişime bağlanması, özelleşmeye hız verilmesi ve kamu maliyesi alanında disiplinin sağlanmasıdır. Merkez bankasının yetkilerini azaltan bu kararlar, özel sektörün ekonomi üzerindeki etkisini arttırmıştır. Eichengreen (2001)'e göre, ülkede uygulanan bu plan uygulamalarının ilk sonuçları olumluydu. 1991'de aylık enflasyon % 3 düzeyine, 1992'de aylık enflasyon % 1,5'in altına indi. 1993'te aylık % 10,6 olan enflasyon 1994'te aylık % 4,2 olarak gerçekleşti.

Eichengreen (2001)'e göre bu planın bir sonucu olarak, sermaye hareketlerinin yönü değişmektedir. İnan (2002)'a göre, 1992 yılında Arjantin'den sermaye çıkışı durmuş, ülkeye tekrar yabancı sermaye girişleri gerçekleşmiştir. 1992 yılında 8,838 milyon dolar, 1993 yılında da 7,397 milyon dolar sermaye girişi gerçekleşmiştir. Uygulamaya konan sermaye hareketlerinin tam serbestleştirilmesi politikalarıyla yükselen faizler ve teşvikler sayesinde ülkeye gelen yabancı sermaye akışı hızlanmıştır. 1990'da yaşanan durgunluğun ardından programının uygulanmasıyla 1990'da % 0,1 olan reel GSYH artışı, 1991'de % 8,9'a ve 1992'de % 8,7'ye yükselmiştir. Fakat 1993'te % 6'ya düşmüştür. 1994'te tekrar % 7,4 olan reel GSYH artışı 1995'e gelindiğinde % -1,6 olarak gerçekleşmiştir. IMF (2003) verilerine göre 1991 yılında -0.4 milyar Dolar olan cari işlemler dengesi, 1995 yılında -5.2 milyar Dolar'a yükselmiştir. Genel denge ise 1991 yılında -1,190 milyar pesodan 1995 yılında -2,607 milyar pesoya yükselmiştir. Uluslar arası rezervler ise 1991 yılında 6 milyar Dolar iken 1995 yılında 14.3 milyar Dolar olmuştur. Arslan (2001)'a göre, sermaye birikiminin hızlanması ve ekonomide canlanmanın sağlanması için devlet borçlanma gereksinimini arttıran sosyal güvenlik harcamalarını azaltmaya yönelmiştir. Bunun için emeklilik sistemi değiştirilmiştir. 1995'te yeni emeklilik sistemi faaliyete geçmiştir. Toplam dış borç yıllar itibariyle devamlı yükselmiştir. 1990'da 60 milyar dolar olan borç 1995'te 85 milyar dolara

yükselmiştir. Ülke dış borçlarını ödeyemez hale gelmiş ve 1995 Arjantin Krizi yaşanmıştır.

2001 Arjantin krizinin nedeni ise, Feldstein (2002)'ın ifade ettiği gibi, aşırı değerli kur ve yüksek dış borç olarak nitelendirilmektedir. Aşırı değerli kur ihracatı azaltıcı, ithalatı artırıcı etki yaparak dış ticaret dengesini bozmuş ve ülkeyi dış borcun faizini ödemek için bile borçlanır hale getirmiştir. 2001 yılının ilk yedi ayında uluslararası rezervlerde % 40 azalma yaşanmıştır. Ülkeye gelen yabancı sermayede 2000 yılında 12 milyar Dolar iken 2001 yılında 6 milyar Dolar'a düşmüştür. Yabancı sermaye ve yurtiçi sermayenin yurt dışına kaçması ülkenin tekrar dış borçlarını ödemek açısından riskli hale gelmesi faiz oranının aşırı yükselmesine neden olmuştur. Yentürk (2002)'e göre, ekonomideki iç ve dış borç yükü artmış ve bu borç yükü finanse edilememiştir. Durumun bu şekilde kötüleşmesi üzerine artan finansman ihtiyacını karşılamak için IMF ile 3 yıllık stand by anlaşması yapılmıştır. 14 Şubat 2000'de IMF'den 11 milyar dolarlık finansal destek alınmıştır. Bu finansal desteğin alınma koşulları kamu maliyesinin düzeltilmesi, iç borcun azaltılması, bankacılık sistemine yönelik denetimin faaliyetlerinin artırılması ve ekonominin tekrar canlanmasıydı. Fakat bu finansal destek yeterli olmamıştır. 30 Ağustos 2001'de tekrar IMF'den yeni bir 3 yıllık stand by anlaşması yapılmıştır. Ek olarak 6 milyar dolar daha kaynak istenmiştir. Bu ek kaynakta yeterli olmamış ve kriz yine Arjantin ekonomisi için kaçınılmaz olmuştur. Yaşanan bu kriz sonucunda döviz kurlarını dalgalanmaya bırakılmıştır.

1.6. ASYA KRİZİ (1997)

Asya'da 1997 yılında yaşanan bu kriz bütün Asya ülkelerini etkilemiştir. Tayland'la başlayıp bütün bölge ülkelerini etkileyen krizin temel nedeni finans kesiminde yaşanan sorunlardı. Yeldan (1998)'a göre bu krizin diğer pazarlara yayılmasının ardında uluslararası sermaye piyasalarında artan güvensizlik olgusunun getirdiği rekabetçi devalüasyonlar, faiz oranlarının yükseltilmesi ve faiz oranlarının yükseltilmesi sonucu artan yabancı sermaye olguları yatmaktadır. Asya ülkelerinin sanayi üretimi, ekonomik büyümesi ve ihracatı iyi durumda olan finansal yapılarının kırılganlığı fazla incelenmeden yatırımlar buralara yapılmıştır. Lane (2000)'ne göre,

yatırımların bu bölgeye yapılabilmesi için uygulanan politikalarda finansal sektöre giriş engelleri, şirketlerin borçlanmayla finansmanına ilişkin sınırlamalar, faiz oranları ve borçlar üzerindeki sınırlayıcı kurallar kaldırılmıştır. Asya ülkelerinin yeterli mali sektör denetim mekanizması ve erken uyarı mekanizmaları yoktu. Ayrıca sabit döviz kuru bankaları ve diğer kurumları dövizle kısa vadeli borçlanmaya özendirmişti. Fan ve Dickie (2000)'in belirttiği gibi krizden etkilenen Asya ülkelerine gelen yabancı sermaye yatırımlarının 1995 yılına göre 1996'da % 6,3'lük artış ile 24,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Zamanla yüksek getirili yatırımlar tükendikçe yabancı sermaye verim açısından uzun vadede getiri sağlayan gayrimenkul gibi yatırımlar tercih edilmiştir. Gayrimenkul fiyatlarındaki aşırı dalgalanmalar krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Asya ülkelerinin cari işlemler açığı da 1995 yılı sonrasında artmaya başlamıştır. Henderson (2000)'a göre, Asya ülkelerinde uygulanan sabit kur politikası zaman içerisinde ülke paralarının aşırı değerlenmesine neden olmuş ve ödemeler açığı sorunu ortaya çıkmıştır. Doların yine karşı aşırı değerlenmesi ile birlikte, Japonya'ya karşı ülkelerin ihracatları gerilemiş, cari açıkları artmıştır. Cari açıkların artmasıyla birlikte bu ülkelerin yaptığı ihracat oranı da azalmıştır. Asya ülkelerinin cari işlemler açığının GSYH'ya oranına bakarsak;

Tablo 9: Asya Ülkelerinin Cari İşlemler Açığının GSYH'ya Oranı (% Olarak)

Ülke	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Kore	-2.83	-1.28	0.3	-1.02	-1.86	-4.75	-1.85
Endonezya	-3.65	-2.17	-1.33	-1.58	-3.18	-3.37	-2.24
Malezya	-8.69	-3.74	-4.66	-6.24	-8.43	-4.9	-4.85
Filipinler	-2	-1.89	-5.5	-4.6	-2.67	-4.77	-5.23
Singapur	11.29	11.38	7.57	16.12	16.81	15.65	15.37
Tayland	-7.71	-5.66	-5.6	-5.6	-8.06	-8.1	-1.9
Çin	3.27	1.33	-1.94	1.26	0.23	0.87	3.24
Tayvan	4.39	1.69	1.6	1.66	1.61	3.45	2.35

Kaynak: Edwards (1999), Yay (2001)

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, 1996 yılında Kore'nin cari işlemler açığı -4,75 iken kriz yılında -1,85 olmuştur. Sırasıyla diğer ülkeler ise; Endonezya -3,37'den -2,24'e, Malezya -4,9'dan -4,85'e, Filipinler -4,77'den -5,23'e, Singapur 15,65'ten 15,37'ye, Tayland -8,1'den -1,9'a, Çin 0,87'den 3,24'e ve Tayvan ise 3,45'ten 2,35 olmuştur. Cari işlemler açığının en fazla olduğu yıl 1996 yılı olmuştur.

En büyük cari işlemler açığına sahip iki ülke Tayland ve Malezya idi. Tayland'da 1990'ların her yılında GSYH'nın % 5'inin üzerindedir. 1995 ve 1996 yıllarında % 8'e yükselmiştir. Malezya ve Filipinlerde de hemen hemen aynı durum geçerlidir. Kore'de ise cari işlemler açığı 1990'ların başında düşük, 1993'te pozitif bir değer almaktadır. Ancak 1993 sonrasında dengesizlik hızla artmaktadır. Cari işlemler açığının dengesiz bir şekilde artmasının nedeni finansal kurum ve şirketlerin uygun önlemler almadan döviz borcuna girmiş olmaları ve borçların tamamının kısa vadeli olmasıdır. Ayrıca, 1996 yılında geri ödenmeyen borçların toplam borçlara oranı Hong Kong'da % 3, Tayvan'da % 4, Kore'de % 8, Malezya'da % 10, Endonezya ve Tayland'da % 13, Çin ve Filipinlerde de % 14 olarak gerçekleşmiştir.

İnan (2002)'a göre krizden sonra krizin yaşandığı ülkelerdeki ekonomik büyümenin yavaş olmasının nedeni yabancı sermaye girişinin azalmasıdır. Yabancı sermaye girişindeki azalmanın nedeni ise kur rejiminin değişmesidir. Asya krizinden en çok etkilenen ülkelerden Kore, Endonezya, Filipinler ve Tayland krizden hemen sonra serbest kur rejimine geçmişlerdir. Böylece cari işlemler dengesi krizden önce açık veren bu ülkelerde krizden sonra bu açık fazlaya dönüşmüştür. Asya krizinden çıkan sonuç Göktaş (2000)'a göre, ulusal paranın değerini baskı altına alan politikaların uzun vadeli bir politika olarak düşünülmemesi gerçeği ortaya çıkmıştır. Borçlanma politikası olarak kısa vadeli borçların toplam borçlar içerisindeki payının makul düzeylerde olması gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca sağlam yapıya sahip bir finans sektörüne sahip olunmamasının bir ülke için ne kadar sakıncalı olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle finans sektörünün disipline edilmesi ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması amacıyla düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Asya krizi ekonomideki istikrarının sürdürülmesi için sektörler arasındaki karşılıklı etkileşimin dikkate alınması ve buna uygun stratejiler belirlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Erdönmez ve Tulay (1999)'a göre, Asya krizinin bir daha yaşanmaması için mali sistemin yapılandırılması gerekmektedir.

1.7. RUSYA KRİZİ (1998)

Dünya konjonktüründe Asya krizinin şoku yaşanırken Ağustos 1998'de Rusya'nın para birimi olan rublenin devalüe edilmesi ve Rusya'da moratoryum ilan

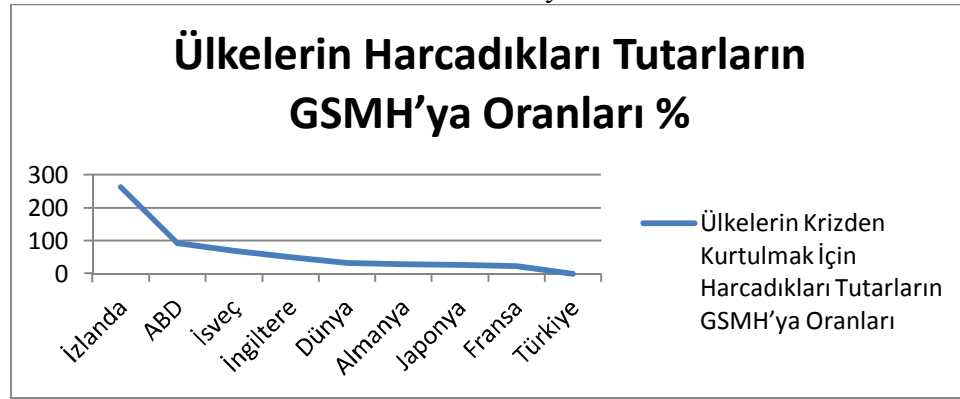
edilmesiyle birlikte yeni bir finansal kriz meydana gelmiştir. IMF (2003)'ye göre, Rusya'nın 1998 yılı Ocak ayında toplam borcu 220 milyar dolar ve toplam borcun GSYH'ya oranı ise % 42 seviyesine yükselmiştir. Malkoç (2003)'a göre Rusya krizinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir. Toplam borç yükü, dünyada en çok petrol üreten ülkenin Rusya olduğu göz önünde tutulursa, dünya petrol fiyatlarının %30 oranında düşmesi ihracat gelirleri bakımından ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Aşırı şekilde artan borç yükü, bankacılık sisteminin mali yapının ihtiyaçlarını karşılayamaması, serbest piyasa ekonomisinin alt yapı eksikliği, kamu açıkları ve ödenemeyen maaş ve ücretler ülkede mali açıdan bir çıkmaza sokmuştur. DTM (2004)'ya göre, Rusya yaşadığı finansal krizi aşmak için elindeki araçları verimli bir şekilde kullanamamıştır. Ülkedeki açıklar, para basımı ile finanse edilememiştir. Finanse etmek için kısa vadeli borçlanma yoluna gidilmiştir. Fakat Rusya için en önemli sorun, eldeki kaynaklarla sorunu çözmek için kullanmak yerine, maaş ödemeleri gibi karşılıksız transferler için kullanılmıştır. Yaşanan bu olumsuz tablo Rusya'yı dünya konjonktüründe daha da olumsuz etkilemiştir. Malkoç (2003)'a göre, dünya ekonomilerindeki bu olumsuz tablo 27 Ağustos 1998 tarihinde New York Borsası'nda ve Londra Borsası'nda tarihlerinin en büyük düşüşlerinden birileri yaşanarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Avustralya, Kanada, Norveç ve Yeni Zelanda para birimlerinde ayrıca Uzakdoğu ve Latin Amerika borsalarında da önemli kayıplar yaşamıştır.

1.8. 2008 GLOBAL FİNANSAL KRİZ

2008 yılında tüm dünya ülkelerini olumsuz etkileyecek bir kriz yaşanmıştır. 2008 Global Finansal Krizin nedeni Bernanke (2009)'ye göre, geri ödeme riski daha yüksek müşterilere verilen kredilerdi. Dattels ve Kodres (2009)'e göre, ödenemeyecek borçlar için risk kontrollerinin yanlış yapılması, borç sigortası ve sahteciliğin de birleşmesiyle ABD ve Avrupa kredi krizi ve ekonomik yavaşlamayla karşı karşıya kaldılar. Böylece kriz hemen büyüyerek Avrupa'da ve ABD'de bazı bankaların ve finans kuruluşlarının batmasına ve borsalarda dalgalanmalara neden oldu. Ayrıca Greenspan (2009)'a göre 2008 finansal krizinin diğer bir nedeni merkez bankalarının para ve finansal kuruluşları denetim konusunda etkin bir güç olmalarına karşın gerekli özeni göstermemeleridir. Ortaya çıkan bu kriz Merkez bankaları ve

ülke ekonomileri arasındaki ilişkinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Alantar (2008)'a göre ABD konut piyasasında başlayan sorunlar zamanla büyüyerek uluslararası bir boyut kazanmıştır. Kriz nedeniyle binlerce firma iflas etmiş, milyonlarca kişi işsiz kalmıştır. Global Finansal Kriz, finansal piyasaların küreselleşmesi ile ABD konut piyasalarında başlayıp daha sonra dünya genelinde likidite krizine dönüşmüştür. Susam ve Bakkal (2008)'a göre, bu sorun ABD bankalarının borç verme riskini yabancı yatırımcılara taşıması sonucunda başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı etkilemiştir. Ülkelerin krizden kurtulmak için yapmış oldukları tutarlara bakarsak yaşanan bu krizin boyutunu daha iyi anlamış oluruz.

Grafik 2: Ülkelerin Krizden Kurtulmak İçin Harcadıkları Tutarların GSMH'ya Oranları

Kaynak: Sesric Monthly Reports on the Current Global Financial Crisis May 2009,s.11

Yukarıdaki grafikten de görüldüğü gibi İzlanda krizden kurtulmak için harcamış olduğu tutarın GSMH'ya oranı % 263 ile en yüksek orana sahiptir. İkinci olarak %92 ile ABD gelmektedir. Dünya ortalaması ise %33 dür. wTürkiye %0,2 ile dünya ortalamasının çok çok altında yer almaktadır. Global finansal kriz sonucu yeni yasaların çıkarılması, piyasanın kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi, finansal hizmet sunucularının lisanslanması, gibi konularda önlemler alınmıştır. Global finansal krizin sonuçları ise; Alantar (2008)'ın ifade ettiği gibi, konut fiyatlarındaki yükselişler krizin nedeni iken konut fiyatlarının düşmesi krizin sonuçlarından biridir. Yaşanan bu krizin etkisiyle hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin büyümelerinde azalışlar yaşanmıştır. Ayrıca işsizlik oranlarındaki artış dikkat çekicidir.

2. TÜRKİYE'DE YAŞANAN KRİZLER VE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Türkiye'deki konjonktürel dalgalanmaları analiz etmek için yaşanan tarihi olayları ve bu olayların sonuçlarını kısaca özetlemek gerekmektedir. Türkiye 1800–1923 yılları arasında 123 yılın 61'ini savaşa geçirmiştir. Ekonomik açıdan yaşanan sıkıntılar, Kurtuluş Savaşının sonuçları, fiziki ve beşeri sermaye birikiminin yetersizliği, Batı'daki sanayileşme hamlesinin ülkede başlatılamaması, dış borçlar ile batıya bağımlılığın giderek artması gibi birçok olumsuz etkenler yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik gelişimini sağlamanın çok kolay olmayacağını göstermekteydi. Ekonomik gelişimin sağlanması için gerekenleri belirlemek üzere, 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi toplanarak izlenecek politikalar ana hatlarıyla belirlendi. Ancak ekonomideki hedeflere ulaşılp sonuçların alınmasını zaman zaman ve farklı nedenlerle ortaya çıkan krizler ertelemekteydi.

Türkiye'de yaşanan krizler ve konjonktürel dalgalanmalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar ekonomik konjonktürdeki krizler, neden ve sonuçları ile incelenecektir. Bu inceleme şu dönemlerle ele alınacaktır. 1923–1933 Kuruluş Dönemi, 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası, 1950–1960 Liberal Dönem, 1960–1980 Planlı Dönem, 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi, 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi olarak ele alınacaktır.

2.1. 1923–1933 KURULUŞ DÖNEMDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Bu dönem her şeyin yeniden kurulduğu bir yapılanma dönemidir. Bu dönemde Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ekonominin gelişim hamlesiyle birlikte ekonomik refah artmaya başladı. Türkiye ekonomisinde refahın artması için önemli adımlar atılmıştır. Erkan (2012)'a göre, 1924 yılında ulusal bankacılığı geliştirmek için İş bankası ve Ziraat bankası kurulmuştur. 1925 yılında devlet işletmelerini yönetmek için Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. 1926 yılında konut kredisi veren Emlak bankası kurulmuştur. Kurulan bu bankaların dışında 1925

yılında Tütün İdare-i Muvakkatesi ve 1926 yılında da alkollü içecekler tekeli kuruldu. 1927 yılında yapılan nüfus sayımı ile sanayi ve tarım sayımları gerçekleştirildi. 1927 yılında Teşvik-i Sanayi kanunu çıkarıldı. 1929 yılında Gümrük tarifeleri kanunu Lozan Anlaşması ile son bulmuştur ve ithalat harcamalarında önemli artış yaşanmıştır. Ayrıca 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran'dan korunmak için 1930 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile dışarıya para çıkışı ve ithalat kontrol altına alınmıştır. 1930 yılında Merkez Bankası kurulmuştur. Bütün bu gelişmeler Türkiye ekonomisinde kalkınma ve sanayileşme için yapılmıştı. Ekonomide hakim olan tarım ekonomisi yerine sanayi ekonomisine geçilmek istenmiştir. TÜİK (2010) istatistikî göstergelere göre dönemin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte incelersek;

Tablo 10: 1923–1933 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL
1923	952,6	47,5	0,0	50,8	86,9	—36,1	5,4
1924	1.203,8	50,3	14,9	82,4	100,5	—18,1	6,8
1925	1.525,6	63,2	12,8	102,7	129,0	—26,3	—31,1
1926	1.650,5	64,3	18,2	96,4	121,4	—25,0	8,2
1927	1.471,2	55,2	—12,8	80,7	107,8	—27,1	3,2
1928	1.632,5	59,6	11,0	88,3	113,7	—25,4	20,9
1929	2.073,1	70,5	21,6	74,8	123,6	—48,8	10,7
1930	1.580,5	51,4	2,2	71,4	69,5	1,9	7,4
1931	1.391,6	44,6	8,7	60,2	59,9	0,3	—16,7
1932	1.171,2	36,8	—10,7	48,0	40,7	7,3	—25,2
1933	1.141,4	44,6	15,8	58,1	45,1	13,0	0,7

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

1923 yılında 952,6 milyon TL olan GSMH, 1926 yılına kadar artmış ve 1927 yılında azalmıştır. 1928 ve 1929 yıllarında yeniden artış eğilimine girmiştir. Dönemin en yüksek GSMH değeri 1929 yılında gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda ise GSMH azalan bir eğilim göstermiştir. 1923 yılında kişi başına düşen GSMH ise 47,5 TL iken, artan bir eğilim göstererek 1926 yılında 64,3 TL'ye kadar yükselmiştir. Fakat 1927 yılında kişi başına düşen GSMH 55,2 TL'ye gerilemiştir. 1928 yılında kişi başına düşen GSMH tekrar yükselişe geçmiş ve 59,6 TL'ye yükselmiştir. Bu yükselişi 1929 yılında 70,5 TL'lik bir artış izlemiştir. Kişi başına düşen GSMH'da GSMH gibi dönemin en yüksek değeridir. Daha sonraki yıllarda 1932 yılına kadar azalan bir eğilim göstermiştir. Fakat 1933 yılında ise 1931

yılındaki seviyesine tekrar dönmüştür. Büyüme rakamları ise 1927 ve 1932 yılları dışında ekonomide büyüme gerçekleşmiştir. Fakat bu yıllarda büyüme yerine küçülme görülmüştür. İhracat ve ithalat yıllar içerisinde artan ve azalan bir eğilim göstermiştir. 1929 Büyük Buhran tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkisini göstermiştir. Krizle birlikte ihracat rakamları düşmüş, karşılığında dışarıdan getirilen bazı malların ithal edilememesi sıkıntı yaratmıştır. Ayrıca Boratav (2003)’a göre, Lozan Antlaşması ile konulan gümrük tarifeleri 1929 yılında son bulacağı için ithalata getirebilecek sınırlama beklentileri ithalatta patlama yaratmıştır. Böylece dış ticaret dengesi -48,8 milyon Dolar’a yükselmiştir. Bu ortamda Türkiye Cumhuriyeti 1929 yılında ilk ekonomik krizini yaşamaya başlamıştır. Hükümet kararıyla 1930–1931 yılında ithalat % 50 azaltılmıştır. 1929 yılında 123,6 milyon Dolar olan ithalat, 1930 yılında 69,5 milyon Dolar’a ve 1931 yılında da 59,9 milyon Dolar’a düşmüştür. Bu duruma bağlı olarak yerel paradan kaçışı önlemek amacıyla 1930’da “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” çıkarılmıştır. Kriz, ekonomide durgunluk etkisi yaratarak fiyatlarda, milli gelirden, ihracatta ve ithalatta düşüşe sebep olmuştur. Gümrüklerin denetim altına alınmasından sonra 1929 yılından itibaren ekonomide dış ticaret açığı verilmemiştir. Kriz karşısında devlet iç ve dış piyasalarda müdahaleci ve korumacı politikalar uygulamıştır. 1934 yılında ilk sanayi planı uygulamaya konulmuştur. Ayrıca o dönemde ekonomi içerisindeki ağırlığı fazla olan tarım kesimine müdahaleler yapılmıştır. 1929 yılında yaşanan ekonomik kriz, devletin ekonomiye daha fazla girmesini gerektirmiştir. Tokgöz (2004)’e göre, bu dönemde 1931 yılına kadar hazırlanan denk bütçe ile bütçe açığı verilmemiştir. Sadece 1925 yılı bütçesi Musul sorunu nedeniyle çıkan isyan için yapılan harcamalar ve aşar vergisinin kaldırılması nedeniyle açık vermiştir. Bütçe açığı 1932 yılında da devam etmiş fakat 1933 yılında bütçe yine fazla vermiştir.

2.2. 1934–1949 II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI DÖNEMDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konuldu. Bu plan ile 16 fabrika kuruldu. Madencilik alanında Etibank kuruldu. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile ihracat ve ithalata yönelik adımlar atıldı. Dış ticaret dengesi 1936 yılında 20 milyon Dolar fazla vermiştir. Bütçe dengesi de bu plan ile bütçe açığından bütçe

fazlasına gelmiştir. s (2012)'a göre, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı zamanından önce başarı ile bitirilmiştir. İkinci beş yıllık sanayi planının hazırlıklarına 1936 yılında başlanılmıştır. Fakat 1938–1943 yılları dönemi için öngörülen bu plan II. Dünya savaşının çıkması nedeniyle uygulamasına geçilememiştir. II. Dünya savaşına kadar ülkenin makroekonomik göstergeleri olumlu iken II Dünya Savaşı bu gelişmeleri durdurmuştur. Dönemin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte inceleyelim;

Tablo 11: 1934–1949 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi (Milyon TL)	Enflasyon %
1934	1.216,1	61,5	6,0	73,0	68,8	4,2	—21,6	-
1935	1.310,0	65,0	—3,0	76,2	70,6	5,6	—28,2	-
1936	1.695,0	82,0	23,2	93,7	73,6	20,1	18,7	-
1937	1.806,5	86,4	1,5	109,2	90,5	18,7	27,0	-
1938	1.895,7	89,0	9,5	115,0	118,9	—3,9	19,0	-
1939	2.063,1	92,6	6,9	99,7	92,5	7,2	3,5	2.1
1940	2.403,4	98,4	—4,9	85,7	53,0	32,7	14,3	8.5
1941	2.992,3	123,1	—10,3	94,7	57,6	37,1	73,6	19.6
1942	6.195,9	259,9	5,6	127,0	113,6	13,4	93,0	66.7
1943	9.231,7	383,0	—9,8	197,8	156,2	41,6	12,5	45.8
1944	6.684,7	275,8	—5,1	179,9	126,9	53,0	—60,3	2.5
1945	5.469,8	225,0	—15,3	168,4	97,1	71,3	58,1	0.9
1946	6.857,6	191,0	31,9	215,8	119,7	96,1	22,6	—3.8
1947	7.542,6	138,1	4,2	223,3	244,6	—21,3	50,8	1.5
1948	9.492,9	170,4	0,0	196,8	275,1	—78,3	65,9	1.4
1949	9.054,4	158,5	—5,0	247,8	290,1	—42,3	56,2	7.5

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

1934 yılından 1940 yılına kadar GSMH ve kişi başına düşen GSMH yükselmiştir. 1945 savaş döneminde kişi başına düşen GSMH düşmüştür. Savaşa girilmediği halde girilecekmiş gibi alınan önlemler, erkeklerin askere alınması, askeri harcamaların arttırılması, üretimin düşmesine ve temel ihtiyaçların dahi karşılanamamasına neden olmuştur. Bu durumu önlemek için Kazgan (2004)'a göre, 1940 yılında Milli Koruma Kanunu ve 1942 yılında Varlık Vergisi çıkarılmıştır. Kıtıktaki mallar için karne uygulaması, çiftçileri topraklandırma ve toprak mahsulleri vergisi çıkarılarak ekonomik tedbirler alınmıştır. Savaş döneminde büyüme hep negatif değerler almıştır. Enflasyon ise aşırı yükselmiştir. Yalnızca 1942 yılında pozitif değer almıştır. Ancak 1946 savaş sonrası dönemde bir talep artışı gerçekleşmiştir. 1946 yılından 1949 yılına kadar yüksek büyüme ve GSMH artışı sürmüştür. Dış ticaret

fazlası yerini 1947 yılında dış ticaret açığına bırakmıştır. Bütçe dengesi de yıllar itibariyle fazla vermeye devam etmiştir. Enflasyon ise savaş dönemi sonunda azalan bir eğilim göstermiştir.

2.3. 1950–1960 LİBERAL DÖNEMDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Bu dönemde tarıma dayalı sanayileşmeye önem verildi. Kepenek ve Yentürk (2000)'e göre, bu dönemde özel girişimciliği teşvik politikasına yer verildi. Böylece sanayileşmede hem özel girişimcilik hem de devlet girişimciliği bu dönemde birbirini tamamlamıştır. Dönemin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte incelersek;

Tablo 12: 1950–1960 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1950	9.694,2	166,5	9,4	263,4	285,7	—22,3	—47,9	—4,3
1951	11.644,3	194,3	12,8	314,1	402,1	—88,0	55,5	—1,1
1952	13.389,3	217,4	11,9	362,9	555,9	—193,0	—13,1	5,1
1953	15.607,4	246,6	11,2	396,1	532,5	—136,4	—22,0	4,8
1954	15.914,5	245,0	—3,0	334,9	478,4	—143,5	—173,9	9
1955	19.117,4	285,7	7,9	313,3	497,7	—184,4	—160,5	11,9
1956	22.047,0	322,7	3,2	305,0	407,3	—102,3	—182,4	11,5
1957	29.309,9	413,7	7,8	345,2	397,1	—51,9	—196,2	12,5
1958	34.999,9	480,8	4,5	247,3	315,1	—67,8	—155,0	15,7
1959	43.670,0	584,1	4,1	353,8	470,0	—116,2	—342,2	22,6
1960	46.664,3	358,7	3,4	320,7	467,5	—146,8	—387,0	7,4

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

GSMH ve kişi başına düşen GSMH yıllar itibariyle artış eğilimindedir. Dış ticaret dengesi bu dönemde daima açık vermiştir. Bütçe dengesi ise sadece 1951 yılında fazla vermiş, diğer yıllarda ise daima açık vermiştir. Parasız (1998)'a göre, yokluğu ve sefaleti takip eden 1950 yılından 1954 yılına kadar Marshall yardımıyla modernleşen tarım sektörü Kore Savaşı nedeniyle yükselen tarımsal ürün fiyatları sayesinde yıllık büyüme oranları sırasıyla 1950 yılında % 9,4'e, 1951 yılında % 12,8'e, 1952 yılında % 11,9'e ve 1953 yılında da % 11,2 olmuştur. 1954 ten sonra kötü hava koşulları, tarımsal ürün fiyatlarının düşmesi ve dış ticaret açığının artması gibi faktörler nedeniyle ekonomi durgunluğa girmiştir. Büyüme hızı düşmüş, enflasyon artmış, dış kaynak olanakları azalmış ve ülkede sıkıntılı günler yaşanmaya başlamıştır. Bu duruma müdahale ise 1958'de dış ticaret önlemleri gevşetilerek, Türk

Lirası % 70 devalüe edilerek, dış borçlar ertelenerek ve sıkı para ve denk bütçe politikaları uygulanarak gerçekleşmiştir.

2.4. 1960–1980 PLANLI DÖNEMDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Bu dönem 1960 yılında askeri müdahale ile başlamış ve 1980 yılındaki politika değişikliğine kadar sürmüştür. 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT ile birlikte 1963 yılından itibaren 5 yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlamıştır. Dönemin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte incelersek;

Tablo 13: 1960–1980 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1960	46.664,3	358,7	3,4	320,7	467,5	—146,8	—387,0	7.4
1961	49.535,5	194,3	2,0	346,7	507,2	—160,5	—448,6	1.3
1962	57.592,7	220,4	6,2	381,2	619,4	—238,2	—100,3	3.8
1963	66.850,6	248,8	9,7	368,1	687,6	—319,5	—354,8	6.5
1964	71.312,8	258,3	4,1	410,8	537,2	—126,4	—613,4	0.8
1965	76.726,3	270,8	3,1	463,7	572,0	—108,3	—900,0	6.7
1966	91.419,0	315,6	12,0	490,5	718,3	—227,8	—690,8	5.5
1967	101.480,6	340,7	4,2	522,3	684,7	—162,4	98,7	6.3
1968	163.900,0	537,0	6,7	496,4	763,7	—267,3	—691,9	4.1
1969	183.400,0	586,0	5,4	536,8	801,2	—264,4	—1.825,9	5.7
1970	207.800,0	539,0	5,8	588,5	947,6	—359,1	254,5	11.8
1971	261.100,0	476,0	10,2	676,6	1.170,8	—494,2	—5.637,1	21.8
1972	314.100,0	592,0	7,4	885,0	1.562,6	—677,6	31,0	15.3
1973	399.100,0	734,0	5,4	1.317,1	2.086,2	—769,1	—2.853,7	15.8
1974	537.700,0	980,0	7,4	1.532,2	3.777,6	—2.245,4	—4.201,1	15.4
1975	690.900,0	1.184,0	8,0	1.401,1	4.738,6	—3.337,5	—1.400,2	19
1976	868.100,0	1.312,0	7,9	1.960,2	5.128,6	—3.168,4	—4.312,0	16.4
1977	1.108.300,0	1.467,0	3,9	1.753,0	5.796,3	—4.043,3	—44.029,2	22.5
1978	1.646.000,0	1.567,0	2,9	2.288,2	4.599,0	—2.310,8	—24.098,3	53.3
1979	2.876.500,0	1.877,0	—0,4	2.261,2	5.069,4	—2.808,2	—66.219,2	62
1980	5.303.010,0	1.540,3	—2,8	2.910,1	7.909,4	—4.999,3	—167.000,0	101.4

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

Kalkınma planları kamu kesimi için zorunlu, özel sektör için yol gösterici niteliğiyle 1970 yılına kadar olumlu sonuçlar vermiş ve ülke ekonomisinde büyümeler yaşanmıştır. 1960 ve 1970’li yıllarda Türkiye’de ithal ikameci bir sanayi vardı. Bu dönemde artan talebi karşılamak amacıyla ithalat artmıştır. 1967 yılına kadar dış kaynak bulunmasında da bir sorun yaşanmamıştır. Şahin (2002)’e göre, dış

kaynak bulmada yurt dışında çalışan gurbetçilerin gönderdikleri dövizlerin rolü büyüktür. 1967 yılında bütçe dengesi fazla vermiştir. Ülkede uygulanan sabit döviz kuru rejimi Türk Lirasının değeri aşırı arttırırken ihracatın azalmasına, ithalatın ise aşırı artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum dış ticaret dengesinin açık vermesine neden olmuştur. 1970 yılında IMF önerileriyle hazırlanan istikrar programı ile birlikte Türk Lirası % 45 oranında devalüe edilmiş, dış borçlar ertelenmiş ve talep azaltıcı önlemler alınmıştır. 1970 ve 1972 yılında bütçe dengesi fazla vermiştir. Devletin gelirlerini arttırmak amacıyla zamlar yapılmış bu durum enflasyonun artmasına ve üretimin azalmasına neden olmuştur. Alınan bu ekonomik tedbirlerin işe yaramaya başlayacağı bir dönemde ise 1973 ve 1978 Petrol krizleri ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu petrol krizlerinin faturası Türkiye'ye 1980 yılı itibariyle ihracat gelirleri ile petrol borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmesiyle olmuştur. Petrol tüketiminin azaltılması ve yeni enerji kaynaklarının bulunması için yapılan girişimler sonuçsuz kalmıştır. 1979 ve 1980 yıllarında ülke ekonomik olarak küçülmüştür. Enflasyon üç haneli rakamlara çıkmış, dış ticaret açığı ve kamu açıkları büyümüştür. Bu ortamda Türkiye tarihi 24 Ocak 1980 kararlarını almış ve yeni bir istikrar programı uygulamaya başlamıştır.

2.5. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR KARARLARI

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, 1970–1979 dönemi enflasyonun şiddetlendiği bir dönemdir. 1977 yılında % 24 olan enflasyon oranı, 1978'de % 52,6'ya ve 1979'da % 63,9'a yükselmiştir. Yağcıoğlu (2001)'na göre, enflasyon yükselirken, kurlar enflasyonun gerisinde kalarak ortalama % 10 düzeyinde artmaktadır. Faizler ise ortalama % 12 düzeyinde artmıştır. 1980 yılına varıldığında TL'nin değeri çok yükselmiş, reel faizler ise negatif % 35'lere gerilemiştir. Ekonomik durumu giderek daha kötü bir seyir takip etmiştir. İmalat sanayinde atıl kapasitenin artmasıyla büyüme hızı negatif değerler almıştır. Ertuna (2001)'ya göre, 1979 yılının sonlarında ekonomi tam anlamıyla bir dar boğaza girmiştir. Merkez bankasındaki döviz rezervleri erimiş, piyasadaki petrol, ilaç, gübre bulunamaz hale gelmiştir. Yatırım ve üretim durmuş, ihracat gelirlerinin tamamı petrol ithalatını bile karşılayamaz hale gelmiştir. Bütün bunların sonucunda büyüme oranı durmuş ve kriz

patlak vermiştir. Yaşanan ekonomik krizi bir askeri darbe izlemiştir. 1980 krizi devalüasyon ve faizlerin yükselmesine neden olmuştur.

Bütün bu olumsuz sonuçlar sonucunda, hükümeti 24 Ocak 1980’de ekonomide köklü dönüşümleri amaçlayan bir istikrar programını uygulamaya koymuştur. Acar(1997)’a göre, 24 Ocak 1980 kararlarının birinci amacı, gerek mal ve hizmet gerekse emek ve sermaye fiyatlarının piyasa mekanizması koşulları altında belirlenmesidir. İkinci amacı, ithal ikamesine dayalı sanayileşme politikası yerine ihracata dayalı sanayileşme politikasının benimsenmesidir. Üçüncü amacı, ekonomide kamu kesiminin faaliyet alanının daraltılmasıdır. Dördüncü amacı ise, yabancı sermayenin özendirilmesidir. Yeldan (2003)’a göre, 24 Ocak 1980 kararlarının temel amacı, ihracata yönelik serbest piyasaya dayalı bir ekonomik yapı oluşturmaktır.

Kazgan (1994) 24 Ocak 1980 kararlarını şöyle değerlendirmektedir. Ülke ekonomisinde dış ticaretin geliştirilmesi ve serbestleştirilmesi ile dışa açılma ve iç piyasada rekabetin genişlemesi mümkün olacaktı. Fiyatların hükümetçe saptanmasına son verilmesi ile fiyat oluşumunun piyasaya bırakılması amaçlanmıştı. Döviz piyasasının ve sermaye girişlerinin serbestleşmesi ile dış ticaret serbestleştirilmiş ve yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi sağlanacaktı. Sıkı para politikası ve vergi yasalarında değişiklikler ile enflasyonu düşürmek, vergi gelirlerini arttırmak hedeflenmişti. Faiz oranları serbestleştirilmiştir. Devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması ile serbest piyasa şartları içinde ekonominin gelişmesi amaçlanmıştı.

24 Ocak 1980 kararları sonucunda ekonomideki gelişmeleri değerlendirmek için makro ekonomik göstergeleri incelersek;

Tablo 14: 1979–1981 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1979	2.876.500,0	1.877,0	—0,4	2.261,2	5.069,4	—2.808,2	—66.219,2	63,9
1980	5.303.010,0	1.540,3	—2,8	2.910,1	7.909,4	—4.999,3	—167.000,0	107,2
1981	8.022.745,0	1.570,0	4,8	4.702,9	8.933,4	—4.230,5	—123.000,0	36,8

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, GSMH yıllar itibariyle artmasına rağmen, kişi başına düşen GSMH 1980 yılında azalmıştır. Ekonomide büyüme negatif gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi, bütçe dengesi ve enflasyon oranı dönemin negatif olarak en üst seviyelerindedir. 24 Ocak 1980 kararları ile enflasyon % 36,8 seviyelerine kadar düşmüştür. Kişi başına düşen GSMH artmıştır. Ekonomide büyüme gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı ve bütçe açığı azalmıştır. Şahin (2002)'e göre, istikrar programının kısa vadeli amaçlarına yönelik alınan tedbirler başarılı olmuştur. Alınan önlemlerle kısa dönemde ekonomideki olumsuzluklar aşılmıştır. 1983 yılı sonunda yapılan seçimle askeri rejim yerini demokrasiye bırakmıştır.

2.6. 1980–1989 DIŞA AÇILMA DÖNEMİNDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Dışa açılma döneminde, 1970'lerin sonunda ortaya çıkan ekonomik olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla 24 Ocak 1980 kararları alınmış, ithal ikameci ve içe dönük politikalardan, dışa dönük serbest piyasa ekonomisine geçiş hedeflenmiştir. Tokgöz (2004)'e göre, Türkiye ekonomisi 1980 yılında başlayan serbestleşme süreci ile birlikte artık uluslararası ekonomik gelişmelerden etkilenen bir ülke olmuştur. Serbestleşmeye geçiş, 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlamış ve 1989 yılında kabul edilen 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile de finansal anlamda geçiş sağlanmıştır. Dönemin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte incelersek;

Tablo 15: 1980–1989 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1980	5.303.010,0	1.540,3	—2,8	2.910,1	7.909,4	—4.999,3	—167.000,0	107,2
1981	8.022.745,0	1.570,0	4,8	4.702,9	8.933,4	—4.230,5	—123.000,0	36,8
1982	10.611.859,0	1.374,9	3,1	5.746,0	8.842,7	—3.096,7	—157.000,0	27
1983	13.933.008,0	1.264,0	4,2	5.727,8	9.235,0	—3.507,2	—312.000,0	30,5
1984	22.167.740,0	1.203,6	7,1	7.133,6	10.756,9	—3.623,3	—979.000,0	50,3
1985	35.350.318,0	1.329,8	4,3	7.958,0	11.343,3	—3.385,3	—786.000,0	43,2
1986	51.184.759,0	1.462,5	6,8	7.456,7	11.104,8	—3.648,1	—1.407.000,0	29,6
1987	75.019.388,0	1.636,0	9,8	10.190,1	14.157,8	—3.967,7	—2.598.000,0	32,1
1988	129.175.104,0	1.684,5	1,5	11.662,0	14.335,4	—2.673,4	—3.860.000,0	68,3
1989	230.369.937,0	1.959,3	1,6	11.624,7	15.792,1	—4.167,4	—7.502.000,0	63,9

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, GSMH yıllar itibariyle artan bir eğilim göstermektedir. Kişi başına düşen GSMH ise 1980 ve 1981 yıllarında artmış ve 1981'den 1985 yılına kadar azalmıştır. 1985 yılından 1989 yılına kadar da yine artış eğilimindedir. 1980 yılında negatif değer alan büyüme 1990'lı yıllara kadar tekrar negatif değer almamıştır. Dışa açılma süreci ile birlikte ihracat ve ithalat yıllar itibariyle devamlı artmıştır. Bütçe açığı 1982 yılından itibaren her yıl yaklaşık 2 kat artmıştır. 1980'li yıllarda üç haneli olan enflasyon iki haneli rakamlara düşmüş ve yıllar içerisinde artan ve azalan bir eğilim göstermektedir.

2.7. 1990–2001 KRİZ YILLARI DÖNEMİNDE KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Kriz yılları dönemini yüksek enflasyonun tekrar olduğu bir dönemdir. Enflasyon basamak basamak yükselmiş ve 1980 yılında olduğu gibi bu dönemde de % 100'ün üzerine çıkmıştır. Yüksek enflasyonla birlikte borç yükü de yıllar itibariyle artmıştır. Bu dönemde 1994 krizi yaşanmıştır. Avrupa birliği ile ilişkiler güçlenmiş ve 1 Ocak 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmıştır. Ticaretin kapıları bu anlaşma ile sonuna kadar açılmıştır. Ayrıca bu dönemde 2000 Kasım krizi ve 2001 Şubat krizleri de yaşanmıştır. Yaşanan bu krizler ayrıca ele alınacaktır. Dönemin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte incelersek;

Tablo 16: 1990–2001 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1990	397.177.547,0	2.682,0	9,4	12.959,3	22.302,3	—9.343,0	—13.288.000,0	52,3
1991	634.431.097,0	2.621,0	0,4	13.598,0	21.047,0	—7.449,0	—33.516.000,0	55,4
1992	1.103.843.423,0	2.708,0	6,4	14.714,0	22.871,0	—8.157,0	—47.434.000,0	62,1
1993	1.997.322.597,0	3.004,0	7,9	15.345,0	29.428,0	—14.083,0	—133.857.000,0	58,4
1994	3.887.902.900,0	2.184,0	—6,1	18.105,0	23.270,0	—5.165,0	—152.180.000,0	120,7
1995	7.854.887.200,0	2.759,0	8,0	21.637,0	35.709,0	—14.072,0	—316.622.000,0	86
1996	14.978.067.000,0	2.928,0	7,1	23.224,0	43.627,0	—20.403,0	—1.238.128.000,0	76
1997	29.393.263.000,0	3.079,0	8,3	26.261,0	48.559,0	—22.298,0	—2.240.652.000,0	81,8
1998	53.518.331.000,0	3.255,0	3,8	26.973,0	45.921,0	—18.948,0	—3.697.824.000,0	71,8
1999	78.282.967.000,0	2.879,0	—6,1	26.587,0	40.671,0	—14.084,0	—9.044.499.000,0	53,1
2000	125.596.128.800,0	2.965,0	6,3	30.721,0	53.131,0	—22.410,0	12.846.000.000,0	51,4
2001	176.483.953.021	3.688	—9,5	28.826	41.399.083	—10.064,9	—29.295.767.000	61,6

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, GSMH yıllar itibariyle artan bir eğilim göstermektedir. Kişi başına düşen GSMH ise 1994 krizi nedeniyle azalmış fakat daha sonra alınan 5 Nisan 1994 kararları ile yeniden artış eğilimindedir. 1999 yılına kadar bu artış devam etmiştir. 1994, 1999 ve 2001 kriz yıllarında ekonomide küçülmeler yaşanmıştır. İhracat ise 1990 yılından 2000 yılına kadar daima artmış sadece 2001 yılında yaşanan döviz krizi nedeniyle azalmıştır. İthalatta kriz yıllarında azalmış fakat diğer yıllarda artmıştır. Dış ticaret açığı yıllar itibariyle devam etmiştir. Bütçe açığı da her yıl artarak devam etmiştir. 1994 yılında üç haneli olan enflasyon ise 5 Nisan 1994 kararları çerçevesinde düşürülmüştür. 1994 krizinden sonra 1997 Asya ve 1998 Rusya krizlerinin etkisiyle 1999 yılında depreminde etkisiyle kriz yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda yaşanan krizler, yüksek enflasyon ve borç yükü ile geçmiştir. Bu yüzden Kazgan (2004)'a göre, 9 Aralık 1999 tarihinde Enflasyonla Mücadele Programı uygulanmaya konulmuştur. Enflasyon oranı %70'lerden % 50'lere düşürülmüştür. 1999 yılında kişi başına düşen GSMH azalmıştır. Büyüme -6,1 olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi azalmıştır. Fakat bütçe açığı bu yılda yaklaşık 3 kat artmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ise 2000 Kasım krizi ve kasım krizini atlattıktan sonra yaşanan 2001 Şubat kriziyle ekonomide yaşanan istikrarsız görünüm süreklilik kazanmıştır. 2000 yılında toparlanan ekonomiyi 2001 yılında yaşanan krizler nedeniyle yeniden olumsuz bir görünüm almıştır. Büyüme -9,5 olarak gerçekleşmiştir. İhracat çok az azalmış fakat ithalat daha çok azalmıştır. dış ticaret açığı da ithalattaki daha fazla azalış nedeniyle azalmıştır. Bütçe açığı bu yılda yaklaşık 2 katına çıkmıştır. Enflasyon ise % 51,4'ten % 61,6'ya yükselmiştir.

2.8. 5 NİSAN 1994 KARARLARI

Türkiye ekonomisi, 1990 sonrası girdiği bütçe açığı-borç-faiz sarmalını, yabancı sermaye ile devam ettirdiği için bu sorundan kurtulamamış ve gelir-gider dengesindeki bozulma kronikleşmiştir. Bu durum kamu maliyesindeki bozulmalara da neden olmuştur. 1994 Krizinin Yeldan (1997)'a göre, iki nedeni vardır. Bunlardan ilki kamu maliyesindeki bozulmalar, diğeri ise finansal sektörlerde uygulanan liberalleşme politikalarıdır. Kamu maliyesindeki bozulmalar; Kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 1990–1993 yılları arasında reel olarak yılda

ortalama % 9,4 yükselmiştir. Kamu yatırımları 1990–1993 yılları arasında reel olarak yılda ortalama % 3,8 oranında gerilemiştir. Bütün bu verilerden anlaşılacağı gibi kamu açığı sürekli artmıştır. Finansal sektördeki bozulmalar ise; enflasyon ve toplam borç devamlı yükselmiştir.

1994 krizi meydana geldikten sonra hükümet hemen müdahale etmemiştir. Erdönmez ve Ataman (2000)'a göre, 5 Nisan 1994 tarihinde ekonominin istikrara kavuşması için kararlar alınmıştır. 5 Nisan 1994 Kararlarının, hedefleri kamu maliyesinde ve finansal piyasalarda oluşan olumsuz durumu olumlu hale getirmektir. Parasız (1996)'a göre, bu hedefleri gerçekleştirmek için şu kararlar alınmıştır. Bankaların faiz oranlarındaki değişikliği iki gün önceden Merkez Bankasına bildirme zorunluluğu kaldırılmıştır. Vergi iadesi sistemi yıllığa dönüştürülmüştür. Döviz kurları serbest bırakılmıştır. Mevduata sınırsız güvence getirilmiştir. Tekel ürünlerine zam yapılmıştır. Akaryakıtla ilişkin kesintiler %10'dan %25'e yükseltilmiştir. Kamu kuruluşlarının paralarının Merkez Bankası veya Ziraat Bankası dışında tutulmaması kararlaştırılmıştır. 5 Nisan Kararlarının makro ekonomik göstergeler üzerinde etkilerine bakarsak;

Tablo 17: 1993–1995 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSMH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSMH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1993	1.997.322.597,0	3.004,0	7,9	12 945	29.428,0	—14.083,0	133.857.000,0	58,4
1994	3.887.902.900,0	2.184,0	—6,1	15 674	23.270,0	—5.165,0	152.180.000,0	120,7
1995	7.854.887.200,0	2.759,0	8,0	19 260	35.709,0	—14.072,0	316.622.000,0	86

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

Alınan bu önlemlerle enflasyonun makul düzeylere indirilmesi amaçlanmıştır. 5 Nisan 1994 Kararları ile hedeflerin bir bölümü kısa zamanda gerçekleşmiştir. TÜİK (2010)'e göre, 1994 yılında ihracatın artışı, ithalatın azalması ve sonucunda dış ticaret açığı küçülmüştür. 1995 yılı ekonominin yeniden büyümeye yöneldiği bir yıl olmuştur. Kişi başına düşen GSMH artmıştır. 1995 yılı GSMH reel büyümesi %8'lik bir büyüme gerçekleşmiştir. 1994 yılı sonunda toptan eşya fiyatları endeksi % 120,7

iken 1993 yılına göre aşırı bir artış göstererek 1995 yılında ise istikrar programından önceki seviyelere gelmiş ve %86'ya düşmüştür.

2.9. 2000 KASIM KRİZİ

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, Türkiye ekonomisinde kurun yükselmesi, enflasyon oranının % 50'lerin altına düşmemesi ve faizlerin yüksek olması nedeniyle döviz, faiz, enflasyon üçgeni açılmış ve bu durum dış açığın büyümesine neden olmuştur. Ayrıca son yıllarda yaşanan Asya Krizi, Rusya Krizi ve depremler nedeniyle ekonomide olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Hiç (2001)'e göre, Türkiye 1999 sonunda IMF ile stand-by anlaşması yapmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmayla ekonominin yeniden yapılanması için 2000 yılı enflasyonu düşürme programı uygulamaya konulmuştur. Bu program 1 Ocak 2000'den itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu program ile 3 yıl boyunca uygulanacak makroekonomik politikaların çerçevesi çizilmiştir. Programın 3 temel amacı vardır. İlk amaç sıkı maliye politikası ile faiz dışı fazlanın arttırılması, ikinci amaç yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve üçüncü amaç ise, özelleştirmenin hızlandırılmasıdır.

Program uygulanmaya başladıktan sonra çok kısa sürede ekonomide olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak Uygur (2001)'a göre, Kasım 2000'de döviz talebindeki hızlı artışın neden olduğu, uluslararası piyasalardaki bozulmanın gerçekleştiği ve iç ekonomide sıkıntıların bulunduğu bir kriz yaşanmıştır. Akyüz ve Boratav (2002)'a göre, Kasım 2000 krizini hazırlayan 1980'li yıllarda iç borç faiz ödemeleri toplam vergi gelirlerinin % 20'sini oluştururken, 1990'ların sonunda bu oran % 75'e kadar yükselmiştir. Bütçe açıklarını kapatmak için çıkarılan tahvil ve hazine bonolarının GSYH'ya oranı 1990'da % 6'iken, 1990 sonlarında % 40'a yükselmiştir. Ayrıca Mutlu (2003)'ya göre de 1999 yılında IMF ile imzalanan anlaşma ekonomide ciddi sorunların olduğunun göstergesiydi. Borç stok oranı milli gelirin % 60'ı kadardı. Enflasyon % 50 seviyesindeydi. Bütün bu ekonomik göstergeler olumsuzdu ve gelişme yönleri de olumsuza doğruydı.

Tablo 18: 1999–2001 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSYH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSYH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
1999	104.595.916	2.879,0	—3.4	26.587,0	40.671,0	—14.084,0	—9.044.499.000,0	53.1
2000	166.658.021	2.965,0	6,8	30.721,0	53.131,0	—22.410,0	—12.846.000.000,0	51.4
2001	240.224.083	3 688	—5.7	28 826	41 399 083	—10 064,9	—29.295.767.000	61.6

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, dış ticaret açığı yaklaşık 2 kat artarken bütçe açığı da artmıştır. Ayrıca IMF'nin uygulamış olduğu program sayesinde faiz oranları 1999 yılında % 97,6'dan kriz öncesine kadar % 37'ye düşmüştür. Gürel (2006)'e göre, faizlerin hızlı düşmesi Merkez Bankasının enflasyonla mücadele politikalarını olumsuz etkiliyordu. Hazinesin borç yükü azalırken, faiz oranındaki bu hızlı ve ani düşüş, tasarruf eğilimini düşürüp tüketimi arttırmıştır. Tüketim ve ithalatta yaşanan bu gelişmeler nedeniyle programda öngörülen büyüme rakamı % 5,5'iken % 6,8 olarak gerçekleşmiştir. Cari açık 1999 yılında 1,36 milyon dolar iken 2000 yılında 9,7 milyon dolara ulaşmıştır.

Ayrıca Boratav (2001)'a göre, kriz öncesinde 9,9 milyar dolarlık yabancı sermaye girişi krizi içeren 8 ay boyunca -13,5 milyar dolara dönüşmüştür. Yani yabancı sermaye girişini aşan miktarda çıkış olmuştur. Bu büyüklükler finansal krizin oluşmasında sermaye hareketlerinin katkısını açıkça ortaya koymaktadır. Şahin (2002)'e göre, kamu bankaları ve özel bankalar üzerinde gelişmiş bir uluslar arası denetim mekanizması yoktu. Bankalar aktiflerinde yüksek faiz riski taşıyan DİBS (Devlet İç Borçlanma Senedi) bulunuyordu. Pek çok özel bankanın içleri boşaltılmış, sermaye yapıları da iyice zayıflamıştı. Bankaların birçoğu dışarıdan döviz kredisi alıp sonra bunları TL'ye çevirip devlete borç verme durumu ile açık pozisyonuna girmişlerdi. Arslan (2001)'a göre Kasım ayında en çok DİBS'ne sahip olan özel bir bankanın TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu)'ye devredilmesiyle başlayan bir finansal kriz yaşanmıştır. Kazgan (2004)'a göre, Kasım 2000'de yaşanan likidite krizinin nedeni hem piyasaların nakit talebine cevap veremeyişi hem de likidite talebindeki olağanüstü artışlardır. Bu nedenle 2000 Kasım krizini finansal bir kriz olarak adlandırmak mümkündür. Finansal krizin yaşandığı bankacılık sektöründe, yapılan önemli düzenlemelerle bankalarda önemli gelişmeler

yaşanmıştır. Bu dönemde bankalar yaptıkları yeni düzenlemelerle açık pozisyonlarını kapatma yolunda hızlı adımlar attılar. Bankalar likiditelerini daha fazla arttırmaya yöneldiler. Bu durum faizleri daha da arttırmıştır.

Tablo 19: 1999–2001 Faiz Oranları

Yıllar	Tasarruf Mevduatı Faiz oranı (%)	TCMB reeskont faiz oranı (%)	İnterbank gecelik Faiz oranı (%)
1999	46,7	60	69,9
2000	45,6	70	198,95
2001	62,5	70	59

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, tasarruf mevduatı faiz oranı yıllar itibariyle 1999 yılında % 46,7'ye ve 2000 yılında da % 45,6'ya azalmıştır. Reeskont faiz oranlarında ise yıllar itibariyle fazla bir değişiklik olmamıştır. Fakat interbank gecelik faiz oranları 1999 yılında % 69,9 iken 2000 Kriz yılına gelindiğinde ise gecelik faiz oranı yaklaşık % 300'lük bir artış göstererek % 198,95 olmuştur. Bu oran mali tarihimizin en yüksek gecelik repo faizidir. Arslan (2001)'a göre, yabancı sermaye çıkışı devam ederken orta büyüklükteki bankalar TL sıkıntısı içerisine girmiştir. Bankalar kamu kâğıtlarını satmaya çalışınca faizler yükselmiştir. Fon sıkıntısını aşamayan Demirbank yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelmiştir. Böylece Demirbank, BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) tarafından 6 Aralık'ta TMSF'ye devredilmiştir. Kasım 2000'de yaşanan kriz ile birlikte bankacılık sisteminin yeniden yapılanma süreci “ enflasyonla mücadele” programıyla başlamış, “ bankacılık yeniden yapılandırma programı” ile devam etmiştir. BDDK oluşturulmuştur. Bankaların denetim ve düzenleme görev ve yetkileri Hazine ve Merkez Bankasından alınmış Ağustos 2000'de BDDK' ya verilmiştir. Eroğlu ve Albeni (2002)'ye göre, Kasım krizinden büyüme rakamları 2001 yılı için % 4–4,5 iken, krizden sonra bu oranlar % 1,5-2'ye düşmüştür. Kasım 2000'de başlayan bu kriz Şubat 2001'e kadar ertelenmiştir.

2.10. 2001 ŞUBAT KRİZİ

2001 Şubat krizi bir istikrar programı uygulanmaktayken başlamıştır. Kazgan (2004)'a göre, bu kriz, 2000 Kasım krizinden sonra yaşanan ikinci bir krizdir. Milli güvenlik kurulu toplantısında başbakan ve cumhurbaşkanı arasında yaşanan siyasi

gerginlik, artan iç borç stoku, yüksek enflasyon oranı gibi ekonomideki yapısal sorunlar krizi tetiklemiştir. TUIK (2010)'e göre iç borç stoku 2001 yılında yaklaşık 2,5 kat artmıştır. Ayrıca iç borcun GSMH'ya oranı 2000 yılında % 7,4 iken bu oran 2001 yılında % 13,3'e yükselmiştir. Uygur (2001)'a göre, ekonomideki iç ve dış borcun ödenmesindeki sıkıntı, devletin yüksek faiz vermesine rağmen, halkın aşırı döviz talebinde bulunmasına neden olmuştur. Ekonomideki istikrarsızlıklar TL'den kaçışa ve dövize hücumu yol açmıştır. Bu durum döviz rezervlerinin hızla erimesine neden olmuştur. 2000 Kasım krizi nedeniyle olumsuz etkilenmiş olan piyasalar 2001 Şubat kriziyle altüst olmuş ve bu durum döviz krizini başlatmıştır. Döviz krizinde insanların dövize yönelmeleri sonucunda kur üzerindeki baskı artmış ve döviz rezervi azalmasına rağmen Merkez Bankası piyasalara müdahale etmiştir. Merkez Bankasının dövize olan talebi karşılayamayacak duruma gelince, 21 Şubat gecesi kur dalgalanmaya bırakılmıştır. Kur % 40 oranında devalüe edilmiştir. 22 Şubat 2001'de de sabit döviz kurundan dalgalı döviz kuruna geçilmiştir. Şubat krizi sonrasında ekonomi % 8,5–9 oranında küçülmüştür. Ulusal gelir ve kişi başına gelir gerilemiş, işsizlik artmıştır. Firmalar üretim yapamaz, kredilerini ödeyemez duruma gelmişlerdir. Hızla azalan tüketim ve yatırım harcamaları sonucunda ekonomideki toplam talep daralmış ve 2001 Şubat ayında döviz krizi olarak başlayan kriz ekonomik krize dönüşmüştür.

Tablo 20: 2000–2002 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSYH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSYH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %	İşsizlik %
2000	166.658.021	2 594	6.8	25 518	54 502	—26 728	—13.343.387.612	51.4	6.5
2001	240.224.083	3 688	—5.7	28 826	41 399	—10 063	—29.295.767.000	61.6	8.5
2002	350.476.089	5 310	6.2	33 702	51 553	—15 491	—40.559.320.000	50.1	10.4

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

Gürel (2006)' e göre kriz, tarım sektörünü % 6,5, sanayi sektörünü % 7,5, ticareti % 9,4 ve inşaat sektörünü % 5,5 oranında küçülmüştür. Ekonomi % 5,7 oranında küçülmüştür. TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, dış açık negatif olarak azalmasına rağmen bütçe açığı yaklaşık 2 kat artmıştır. Enflasyon oranı ise % 61,6'ya yükselmiştir. Krizin en kötü sonucu artan işsizlik ve yoksulluk olmuştur. İşsizlik oranı % 6,5'ten % 8,5'e yükselmiş, 1 milyon kişi işsiz kalmıştır. Kriz sonrasında ekonomideki reel kesim daralmış, işsizlik katlanılmaz bir hale gelmiş ve

ihracatta istenilen artış gerçekleştirilememektedir. Bütün bu olumsuz gelişmeleri olumlu hale getirmek için 15 Mayıs 2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya başlamıştır. Programın kısa, orta ve uzun vadede hedefleri bulunuyordu. Güloğlu (2001)'na göre, programda kısa vadede, parasal hedefleme yapılarak, enflasyonun kontrol altına alınması planlanmıştır. Orta vadede, enflasyon hedeflemesine geçilerek fiyat istikrarının sağlanması planlanmıştır. Uzun vadede ise; yapısal reformlar ve bankacılık sisteminin yapılanması ile faizlerde ve döviz kurunda denge hedeflenmiştir. Ayrıca döviz kurundaki aşırı dalgalanma eğiliminin olduğu durumlarda Merkez Bankasının döviz müdahalesinin ihale yöntemiyle gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Kazgan (2004)'a göre, programın sonuçlarına bakarsak; kısa vadede enflasyon % 61,6 dan % 50,1' e düşmüş ve % 6,2 ekonomik büyüme gerçekleşmiştir. Bu olumlu gelişmeler uygulanan program ve politikaların inandırıcılığını arttırmıştır. Ancak bu büyüme artışına rağmen istihdam artışı yeteri kadar olmamış, büyüme artışının istihdam artışına katkısı sadece % 0,4 oranında gerçekleşmiş ve işsizlik oranı % 10,4 oranına yükselmiştir. Bu tablonun oluşmasında 2001 krizinin tarım sektöründeki istihdamı azaltması büyük rol oynamıştır. TÜİK (2010)'e göre, Türk Lirasının kriz sonrası değer kaybetmesi ve harcamayı daraltıcı önlemlerin etkisiyle ihracat 2002 yılında % 15,1 oranında artış göstermiş ve 33702 milyon Dolar olmuştur. İthalat rakamlarına da bakarsak; 2001 yılında % -24 iken 2002 yılında %24,5'e yükselmiş ve 51553 milyon Dolar'a yükselmiştir. Krizden sonra işsiz sayısı artmıştır. 2001 yılında % 8,4 olan oran 2002 yılında % 10,3'e yükselmiştir. İşsiz sayısında da 2001 yılında yaklaşık 2 milyon olan işsiz sayısı 2002 yılında 2,4 milyona yükselmiştir. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı da artan işsizlik sorununa hiçbir çözüm önerisi getirmemektedir. İşsizlik oranının artmasının nedeni; tarım sektöründe istihdam edilenlerin işlerini bırakıp kentlere giderek buralarda sınırlı sayıda iş imkânından faydalanamaması nedeniyle işsizlik oranı ekonomik büyümeye rağmen azaltılamamıştır.

2.11. 2002–2010 EKONOMİK GENİŞLEME DÖNEMİNDE
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Ekonomik genişleme dönemi krizlerin yaşandığı dönemden sonra ekonomik büyümenin yaşandığı dönemdir. Güçlü ekonomiye geçiş programı uygulanmaya devam etmiştir. Ekonomik genişleme döneminin gelişmelerini makro ekonomik göstergelerle birlikte incelersek;

Tablo 21: 2002–2010 Makroekonomik Göstergeler

Yıllar	GSYH (Milyon TL)	Kişi Başına Düşen GSYH	Büyüme %	İhracat (milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	Bütçe Dengesi Milyon TL	Enflasyon %
2002	350.476.089	5 310	6.2	36 059	51 553	— 15 494,7	—40.559.320.000	50.1
2003	454.780.659	6801	5.3	47 252	69 340	— 22 086,9	—40.930.091.000	25.6
2004	559.033.026	8255	9.4	63 167	97 540	— 34 372,6	—30.284.561.000	14.6
2005	648.931.712	9464	8.4	73 476	116 774	— 43 297,7	—9.005.040.000	5.9
2006	758.390.785	10929	6.9	85 534	139 576	— 54 041,5	—5.768.293.000	9.3
2007	843 178 421	12 009	4.7	107 271	170 063	— 62 791,0	—18.470.149.000	6.3
2008	950 534 251	13 370	0.7	132 027	201 964	— 69 936,4	—22.051.036.000	12.7
2009	952 558 579	13 221	—4.8	102 142	140 928	— 38 785,8	—57.791.672.000	1.2
2010	1 103 749 801	15 119	8.9	113 883	185 544	— 71 661,1	—46.710.527.000	8.5

Kaynak: TÜİK, 1923-2010 İstatistik Göstergeler

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, GSYH ve kişi başına düşen GSYH yıllar itibariyle devamlı artmıştır. Yıllar itibariyle ekonomik büyüme hep gerçekleşmiştir. Sadece 2009 yılında dünya ekonomisinde yaşanan Global Finansal Kriz nedeniyle ekonomide % 4.8’lik bir küçülme yaşanmıştır. İhracat ve ithalat rakamları 2008 yılına kadar hep artmıştır. 2009 Global Finansal Kriz kişi başına düşen GSYH’yi, ihracat ve ithalat rakamlarını da etkilemiştir. Kişi başına düşen GSYH düşmüştür. İhracatımız ve ithalatımız azalmıştır. Dış ticaret açığımız yaklaşık % 50 azalmıştır. Bütçe açığımız ise yıllar itibariyle artan ve azalan bir eğilim içerisindedir. Enflasyon oranı da güçlü ekonomiye geçiş programı ile uzun vadede 2005 yılında tek haneli rakamlara düşmüştür. Daha sonraki yıllarda tekrar çift haneli rakamlara ulaşmışsa da yeniden 2009 ve 2010 yıllarında tek haneli rakam olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında yaşanan Global Finansal Krizin etkisi ekonomide çabuk atlatılmıştır. Ekonomide makro ekonomik verilere bakarsak 2010 yılında ekonomide büyümenin gerçekleştiğini ve kişi başına düşen GSYH’ında arttığını görürüz. İhracat ve ithalatımız artmıştır. Dolayısıyla ithalattaki artışımızın ihracattaki artıştan daha fazla olması nedeniyle dış ticaret açığımız 2 kat artmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ

Sanayi işlenmemiş veya yarı işlenmiş ürünlerin fabrika ve imalathanelerde işlenerek kullanılabilir hale gelmesidir. Sanayileşme ise ulusal gelir içerisinde sanayi sektörünün ağırlığının artmasıdır. Sanayi sektörü uluslararası standart sanayi sınıflandırma sistemi (ISIC) kapsamına bakıldığında, madencilik (ISIC 2), imalat sanayi (ISIC 3) ve elektrik, gaz ve su (ISIC 4) alt sektörlerinin toplamı sanayi sektörünü ifade etmektedir. Uluslararası standart sanayi sınıflandırma sistemi faaliyette bulunan sektörleri ait oldukları alt sektörlerle beraber kod numaraları verilip yapılan bir sınıflandırma biçimidir. Ülkemizde de Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) sanayi sektörü sınıflandırması, uluslararası standart sanayi sınıflandırma sistemi ile paralellik göstererek madencilik, imalat sanayi ve elektrik, gaz ve su alt sektörlerinden oluşmaktadır

TUSİAD (2008)'a göre, tarım gibi doğal kaynaklara bağlı sektörler önceleri ekonomi içerisinde payları önemli bir yere sahipken, ülkeler geliştikçe bu pay yerini sanayi sektörüne bırakır ve hizmet sektörünün de payı artar. Kalkınma literatüründe bu değişim yapısal bir dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça imalat sanayisinin durumu hafif sanayiden ağır sanayiye doğru kaymaktadır. Sanayi sektörü tarım ve hizmet sektörleri ile bağlantısı, yarattığı istihdam ve katma değer bakımından ekonomik büyüme üzerinde önemli paya sahiptir. Sanayi sektörünün gelişmesi tarım ve hizmet sektörünü de olumlu etkilemektedir. Arısoy (2008)' a göre, gelişmiş sanayi sektörü ekonominin bütün sektörlerine ara girdi sağladığı için tarım ve hizmet sektörlerinin gelişiminde etkin bir rol almaktadır Ayrıca gelişmiş sanayi sektörlerinin en önemli özellikleri teknoloji ve yenilik odaklı, yüksek katma değer ve verimlilik yaratan bir imalat sanayiye sahip olmalarıdır. Sanayi sektörünün yarattığı katma değer ve istihdama katkısı bakımından en önemli alt sektörü imalat sanayidir. Bu imalat sanayine ulaşmak için ülkeler birtakım politikalar izlerler. Bu politikalara sanayi politikaları veya sanayileşme politikaları denir.

Bu bölümde Türk Sanayisinin genel bir değerlendirilmesi; Cumhuriyetin ilanından itibaren imalat sanayi, madencilik ve elektrik, gaz ve su alt sektörlerinin gelişimi, uygulanan sanayi politikaları ve etkileri olmak üzere; 1923–1933 Kuruluş Dönemi, 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası, 1950–1960 Liberal Dönem, 1960–1980 Planlı Dönem, 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi, 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi olarak ele alınacaktır. Daha sonra sanayi sektörünün konjonktürel analizi incelendikten sonra bu bölüm tamamlanacaktır.

1. TÜRK SANAYİSİNİN 1923–2010 DÖNEMİNDEKİ GELİŞİMİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

1.1. 1923–1933 DÖNEMİ

1923–1933 yılları kuruluş yıllarında, Türkiye Cumhuriyeti kurtuluş savaşının da etkisiyle ekonomi alanında az gelişmiş bir ülke durumundaydı. Tokgöz (2004)'e göre, Lozan anlaşması ile elde edilen siyasal bağımsızlığın devam etmesi için ekonomik bağımsızlığında sağlanması gerekiyordu. Cumhuriyetin ilan edilmesi beklemeden 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin amacı yeni kurulacak olan Türk devletinin izleyeceği politikaları belirlemektir. Boratav (2003)'a göre, kongrede genel olarak kalkınmacı, yerli ve yabancı sermayeyi ve piyasaya dönük çiftçiyi özendirici tezlerin ön plana çıktığı söylenebilir. Bu kongre Türkiye'de sanayileşme politikalarının başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bu dönemde sanayileşme ile ilgili adımlar atılmıştır. Bu adımlar; Kepenek ve Yentürk (2000)'e göre, 1925 yılında Sanayi ve Maden bankasının kurulması ile sanayi ve maden işletmeleri desteklenmiştir. Sanayi ve Maden bankasının kuruluş amacı özel sektöre kredi sağlamak, özel sektörle ortaklıklar kurmak ve devlete ait sanayi kuruluşlarını işletmektir. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanununun çıkarılması ile uygun görülen girişimlere arazi teşvikinin sağlanması, girişimin kuruluşunda yurtdışından sağlanan araç ve gereçlerin % 30 indirimli taşınması, yıllık üretimin % 10'una ulaşan hükümet desteği ile sanayileşmeye katkı sağlanması amaçlanmıştır. Fakat çıkartılan teşvik yasaları ve özendirmelemler sanayisinin alt yapısının yetersizliği nedeniyle istenilen sonuçları vermemiştir.

Sanayileşme alanında yerinde bir girişim 1927 yılında Sanayi sayımının yapılmış olmasıdır. Kepenek ve Yentürk (2000)'e göre, bu sayım ilk kez tüm ülkeyi kapsayan bir sayım özelliği taşımaktadır. Sayımın sonuçlarına bakarsak; 65 bin dolayında işletmenin % 43,59'u tarım, % 22,61'i maden sanayi, makine yapımı ve onarımı ve % 23,88'i dokuma grubunda yer almaktadır. Toplam üretimin % 65'i tarım, % 18'i dokuma sanayinde bulunmaktadır. Han (1977)'a göre, bu sonuçlar uygulamaya konulan politikaların aksine kısa vadeli kar getiren politikaların uygulandığını göstermektedir. 1923–1929 yılları arasındaki iktisadi gelişmenin en belirgin iki yapı taşı bulunmaktadır. Boratav (2003)'a göre, bunlardan ilki, yeni Türk devletinin dünya içinde nasıl bir yer alacağını belirleyen Lozan anlaşması iken ikincisi ise, 1929'da patlak veren ve kapitalist dünya ekonomisini derinden sarsan Büyük Buhrandır. Büyük Buhran 29 Ekim 1929'da ABD'de New York borsasında başlamış ve tüm ülkeleri etkilemiştir. Büyük Buhranın yaşandığı yılda Türkiye ekonomisinde olumsuzlar yaşanmıştır. Bu olumsuzluklar; Gümrük tarifeleri yükselecek diye aşırı ithalata gidilmiştir. Tarım ürünlerinin talebini ve fiyatını düşürmesi nedeniyle ihracat gelirleri azalmıştır. Dış ticaret açığı aşırı artmıştır. Türk lirası değer kaybetmiştir. Lozan anlaşmasının hükümlerine göre uygulanan ekonomik sınırlamanın kalkacağı ve Osmanlı borçlarının ilk taksitinin ödeneceği yılda 1929 yılıdır. Bu tesadüfi çakışma dönemin politikalarını etkilemektedir. 1930'lu yıllarda uygulanan iktisat politikalarında korumacılık ve devletçilik ilkesi esastır. Bu dönemde Türkiye ekonomisi içine kapanarak ve devlet eliyle bir milli sanayileşme denemesine girmektedir. Dış ticaret ve kambiyo denetimleriyle ilgili önlemler 1929–1931 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1931 yılında Merkez Bankasının faaliyete geçmesiyle birlikte ekonomik düzenin işleyişi denetim altına alınmış oldu. Ayrıca özel sanayi sermayesi ise bu dönemde devlet sanayisi ile rekabet değil tamamlayıcılık içerisindedir. Bu imkânlarla amaç özel sektörle birlikte sanayiye başlatmak ve yürütmektir. 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank'ın görevleri; devlet sanayi ofisinin devralacağı fabrikaları işletmek, tüm sinai kuruluşların yatırımını gerçekleştirmek, sanayi kuruluşlarına kredi açmak ve genel bankacılık faaliyetinde bulunmaktır. Bu imkânlara rağmen sanayide istenilen seviyede gelişme sağlanamamıştır.

Tablo 22: 1923–1933 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı (%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayi Sektörünün Payı (%)
1923	—	—	3.51
1924	14.6	—7.1	3.70
1925	12.5	17.9	3.61
1926	18.2	14.8	4.24
1927	—12.7	19.4	4.36
1928	10.8	—0.6	4.17
1929	21.5	3.8	4.03
1930	2.5	12.7	4.15
1931	8.2	14.2	3.96
1932	—10.6	17.8	3.98
1933	15.5	19	3.49

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, 1923–1933 dönemi sanayi sektörü ile ilgili gelişmeleri değerlendirirsek; reel GSYH büyüme hızı yıllar itibariyle yetersiz altyapı ve yetersiz yatırımlar nedeniyle dalgalı bir seyir izlemiştir. Sanayi sektörü büyüme hızı 1924 kuruluş yıllarında -7,1 ile dip aşamasında iken, 1927 yılında % 19,4 ile zirve aşamasına ulaşmıştır. Sanayi sektörü büyüme hızı reel GSYH gibi 1929 yılına kadar dalgalı bir seyir takip ederken artan yatırımların etkisiyle Büyük Buhrandan sonra artış eğilimine girmiştir. Ayrıca toplam istihdam içerisindeki sanayi sektörünün payı 1926 yılında zirve aşamasına ulaşırken, 1933 yılında dip aşamasındadır. Sanayi sektöründe istenilen gelişimin sağlanamamasının en büyük nedeni 1923–1933 yıllarının kuruluş yılları olması ve 1929 Büyük Buhranın yaşanmasıdır. Tokgöz (2004)'e göre, 1923–1933 yıllarında ekonomide verimliliği düşüren nedenler; yetersiz alt yapı, kıt sermaye, bilgi eksikliği, kuruluş yeri seçimindeki yanlışlık, işletme sermayesi yetersizliği, makine ve teçhizat eksikliği, karlılık hesaplarının tutarsızlığı, yönetimde başarısızlık ve nitelikli eleman eksikliği gibi nedenler bu dönemde sanayileşme atılımını gerçekleştirmeyi engellemiştir.

1.2. 1934–1949 DÖNEMİ

1934–1949 yılları II. Dünya Savaşı ve Sonrası yıllarıdır. Boratav (2003)'a göre, dünyada yaşanan Büyük Buhran sonucunda Türkiye 1932 sonrasında sanayide

devletçi politikalara yönelmiştir. İthal ikameci politikaların öncüsü olan devlet yatırım planını belirleyen Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (BBYSP 1934–1938) hazırlanmıştır. Uyguner (1973)'e göre bu plan ilk aşamada tüm ağırlığını ithal ikamesi uygulamasında kullanılan tüketim malları üretimine vermektedir. Tokgöz (2004)'e göre, 1934–1938 Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının uygulanması ile 1935 yılında Etibank kurulmuştur. Aynı yıl yer altı araştırmalarını yapmak ve çalışmalarını yürütmek için Maden Teknik ve Arama Enstitüsü kurulmuştur. Madencilik alanında 1924 yılında 994 bin ton olan maden kömür üretimi 1938 yılı sonunda 2,5 milyon tona yükselmiştir. Devlet öncülüğünde planlı sanayileşmenin yapılacağı altı sanayi dalı belirlenmiştir. Bu dallar kimya, Kâğıt-selüloz, madencilik, tekstil, seramik ve demir-çeliktir. Bu sanayi dallarında gerçekleşen yatırımlar ihracat gelirimizin artmasını sağlamış ve ülkenin milli geliri artmıştır. Kişi başına gelir 1923'te 45 Dolar iken 1938 yılı sonunda 88 Dolar'a yükselmiştir.

BBYSP (1934)'nın belirttiği gibi, bu planla birlikte iç tüketime yönelik malların üretimine ağırlık verilip, dokuma, maden, kâğıt, seramik ve kimya sanayilerine yatırım yapılması ve özel kesimce gerçekleştirilmesi mümkün olmayan sanayi yatırımlarının devletçe kurulmasının sağlanmasına çalışılmıştır. BBYSP'nin uygulandığı dönemde dokuma, ağır sanayi, selüloz, maden, seramik, şişe, cam, porselen ve kimya sanayi dallarında 16 fabrikanın kurulduğu görülmektedir. Bunlar daha önceleri ithal edilip hammaddeleri ülkemizde bulunan sanayi kollarıdır. Sönmez (1999)'e göre BBYSP döneminin sonunda planlanan hedeflerin büyük çoğunluğu gerçekleşmiştir. BBYSP'nin başarılı olduğu görülünce 1938 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1939–1943) hazırlanmıştır. Bu plan ise ilk planın aksine ağırlığını ara ve yatırım mallarını kapsayan ağır sanayiye vermiştir. Kepenek ve Yentürk (2000)'e göre, İkinci dünya savaşı nedeniyle İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanamadı. Han (1977)' a göre, İBYSP'nin uygulanmadığı bu dönemde sanayileşme hareketinin tamamıyla durmasının en önemli nedenleri savaş nedeniyle nüfusun silâh altına alınması, hammadde ve yatırım malları ithalatının zorlaşması ve ihracatın azalması gösterilebilir. Bu dönemde yatırımlar düşmüş, üretim gerilemiştir. Boratav (2003)'a göre, Türkiye İkinci dünya savaşına girmedi. Ancak savaş ekonomisi koşullarının tamamen yaşadı. Savaş öncesinde planlanan sanayi yatırımlar

savunma harcamalarının bütçeye hakim olması nedeniyle tamamen ertelendi. 1940–1945 dönemi iktisadi gelişim sürecinde bir kesinti oluşmasına neden oldu. Bütün üretken sektörlerin ve milli gelirin daraldığı yıllar 1940–1945 dönemidir. 1946 yılı iktisadi bakımdan yeni bir dönüm noktasını oluşturur. Bu dönemde dış pazarlara dönük ve tarıma, madencilığe, inşaaata ve alt yapı yatırımlarına öncelik veren bir kalkınma anlayışı gündemdedir. Ayrıca 7 Eylül 1946 yılında ilk büyük devalüasyon gerçekleşmiştir. Bu devalüasyon ekonomiyi dünya ekonomisine entegre etmeye yönelik bir devalüasyondur. Türk Lirası dolar karşısında 1.28 TL den 2.80 TL'ye yükselmiştir. İlk ve Tekeli (1974)'ye göre devletçilik anlayışı 1947 Kalkınma Planı ile terk edilmiştir. 1947 Kalkınma Planı ithal ikamesi yerine ihracatı teşvik politikası, sanayi yerine tarım, kamu kesimi yerine özel kesim tercih edilmiştir. Alkin (1981)'e göre ihracatı teşvik politikasına geçilmesinin en önemli göstergesi olarak 7 Eylül 1946 tarihinde yapılan devalüasyon görülebilir.

Tablo 23: 1934–1949 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı (%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayisinin Payı (%)
1934	6.3	13.8	3.69
1935	—3	—0.1	4.68
1936	23.1	—3.4	5.18
1937	1.5	10.3	5.45
1938	9.5	15.7	5.79
1939	6.9	16.7	5.89
1940	—4.8	—10.9	6.57
1941	—10.4	—2.4	6.32
1942	5.5	—2.5	6.03
1943	—9.8	—1.4	6.55
1944	—5.1	—6.1	6.91
1945	—15.3	—16.6	7.32
1946	32.1	26.1	7.56
1947	4.1	5.8	7.77
1948	4.2	5.4	5.95
1949	—5	—2.7	6.42

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, 1934–1949 döneminde ülke ekonomisinde ve uygulanan politikalarda devamlı istikrar olmadığı için reel GSYH büyüme hızında dönem içerisinde dalgalı bir seyir takip etmiştir. 1945 yılında reel

GSYH % -10,4 ile dip aşamasında iken, II. Dünya savaşı sonrası dönemde 1946 yılında% 32,1 ile zirve aşamasındadır. 1940–1945 yıllarında 1942 yılı hariç her yıl ekonomi küçülmüştür. Bu küçülmeye paralel olarak sanayi sektörü büyüme hızı da 1940–1945 yıllarında küçülmüştür. Sanayi sektörü büyüme hızı da reel GSYH büyüme hızıyla aynı yıllarda aynı aşamaları yaşamışlardır. Bu durum sanayi sektörünün GSYH içerisindeki payının yıllar içerisinde arttığına bir göstergesidir. Toplam istihdam içerisinde sanayisinin payı II. Dünya savaşıdan sonra 1947 yılında zirve aşamasında iken, 1934 yılında dip aşamasındadır.

1.3. 1950–1960 DÖNEMİ

1950–1960 dönemi liberal dönemdir. Ekonominin durgunluk içerisinde dalgalandığı ve ithalat sınırlamalarının hakim olduğu bir dönemdir. Kazgan (2004)'a göre, 1950–1960 liberal dönemde iktisat politikalarının temeli; tarım sektörüne öncelik verilmesi, sanayileşmeyi özel sektöre bırakmak ve dış ticarete liberalizasyon ilkelerine dayanıyordu. Kişi başına gelir 1950 yılında 166 Dolar'dan 1960 yılında 358Dolar'a yükselmiştir. Kepenek ve Yentürk (2000)'e göre, bu dönem özel sanayiye geçiş dönemi sayılabilir. Özel sanayisinin gelişmesi için 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Amacı özel sanayiye iç ve dış krediler sağlamaktır.

Bu dönemde tarımda makineleşmeyle birlikte üretim artmış, yabancı sermaye girişlerinin kolaylaştırılması, artan para arzı, ithalatın sınırlandırılması ve dış kredi ve yardımlarla birlikte sanayi üretiminde artış görülmüştür. Parasız (1998)'a göre, 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu banka tüketim malı üreten sınaî tesislerine destek olmuştur. Bu dönemde imalat sanayi üretimi artmıştır.

Tablo 24: 1950–1960 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı (%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayisinin Payı (%)
1950	9.4	9.3	6.43
1951	12.8	2.6	6.66
1952	11.9	10.9	6.58
1953	11.3	19.2	7.18
1954	—3	9.2	7.25
1955	7.9	11.3	7.48
1956	3.2	9.6	7.61
1957	7.8	10.7	8.01
1958	4.5	5.6	8.01
1959	4.1	3.6	8.63
1960	3.4	0.4	8.35

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, makineleşmeyle birlikte üretim artmış, reel GSYH büyüme oranı 1950–1960 döneminde sadece 1954 yılında küçülmüştür. Ayrıca bu küçülme 1954 yılını dip aşaması yapmaktadır. Reel GSYH'nın zirve aşaması ise 1951 yılında olmuştur. Yıllar itibariyle reel GSYH pozitif olmuş ve büyüme her yıl gerçekleşmiştir. Makineleşmenin etkisiyle birlikte sanayi sektörü büyüme hızı 1950–1960 döneminde daima pozitiftir. Zirve aşaması 1953 yılında, dip aşaması ise 1960 yılında yaşanmıştır. Toplam istihdam içerisindeki sanayisinin payı sanayisinin büyüme hızıyla paralel bir şekilde yıllar itibariyle artmıştır. Dip aşaması 1950 yılında iken, zirve aşaması 1959 yılında gerçekleşmiştir.

1.4. 1960–1980 DÖNEMİ

Kepek ve Yentürk (2000)'e göre, 1960 sonrasında 1980 yılına kadarki dönemde dışalım yerine yerli üretim yöntemiyle sanayileşme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 1950'li yılların sonunda ekonomide yaşanan dış ödeme güçlüğü ve enflasyon ekonomiyi bunalıma sürüklemişti. Bunalımdan kurtulmak için ve ekonominin kararlı bir yapıya kavuşması için ekonomide kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. Kalkınma planlarının ortak özellikleri ekonomik ve toplumsal yapı veri alınmakta, Ekonomik büyüme belirleyici bir değişken olmakta, Sanayileşmeye öncelik verilmekte ve son olarak uzun süreli gelişme stratejisi içermektedirler. 27 Mayıs 1960 sonrasında planlı bir iktisat politikası anlayışı hakim

olmuş ve bu anlayış ekonomiyi yeniden genişleyen bir süreçte bulunması için kalkınma planlarını hazırlamıştır. Parasız (1998)'a göre, 1960–1980 Planlı Dönem olarak bilinen bu dönemde sanayi sektörünü geliştirmek esas alınmıştır. Planlı kalkınma dönemi ile birlikte ithal ikameci bir yapıya geçilmiş, 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve 1963 yılında ilk kalkınma planı yürürlüğe girmiştir. DPT tarafından 1960–1980 Planlı dönemde sırasıyla;

- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963–1967
- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968–1972
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973–1977 ve
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979–1983 uygulanmıştır.

DPT (1963)'ye göre, 1963 yılında ilk uygulanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) ilk beş yıllık ve uzun vadeli plandır. Bu kalkınma planı “montaj sanayi” esasına dayanmaktadır. Montaj sanayisinin gerçekleşmesi için öncelikli sektörler olarak makine ve imalat sanayi belirlenmiştir. Ayrıca bu planla sanayi alt yapısının oluşması için Organize Sanayi Bölgeleri kurulmaya başlanmıştır. 1963–1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı % 12,3'lük büyüme hızına ulaşamamış % 10 civarında kalmıştır. Dönem başında sanayi payı % 16,7 iken dönem sonunda % 20,7 olmuştur. İstihdamın sanayideki payı ise dönem başında % 8,8 iken dönem sonunda % 10,4 olmuştur.

DPT (1968)'ye göre, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972) ile ilk planda olduğu gibi alt yapı yatırımlarının geliştirilmesi öncelik teşkil etmiştir. Bu kalkınma planında da öncelikli sektörler makine ve imalat sanayi olmuş ve bu sektörleri tekstil, deri ve orman ürünleri takip etmiştir. Bu kalkınma planında “Bölgesel Kalkınma” kavramına yer verilmiştir. Bu planda da organize sanayi bölgelerinin kurulmasına devam edilmiştir. 1968–1972 yıllarında İkinci plan döneminde yıllık büyüme hızı % 7 olacak, sanayi sektörü büyüme hızı % 12 olacak, dışa bağımlılık azaltılacaktır. Dönem başında sanayisinin payı % 21,5 iken dönem sonunda % 22 olmuştur. 1968 yılında sanayide çalışanların oranı % 11,8 iken 1972 sonunda % 10,7'ye düşmüştür. İhracatın ithalatı karşılama oranı dönem başında % 65'ten dönem sonunda % 56,6'ya düşmüştür. Sabit kur politikası ithalatı özendirici

ihracatı caydırıcı etkiler oluşturduğu için 1971 yılında dalgalı kur sistemine geçilmiştir.

DPT (1973)'ye göre, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1978) yaşanan Petrol Krizlerinin etkilerinin en yoğun yaşandığı dönemde uygulanmıştır. Bu planın en önemli özelliği 1970'li yılların sonunda ithal ikameci sanayileşme dönemi sona ermektedir. Bu kalkınma planında da “ Kalkınma da Öncelikli Bölgeler” kavramına yer verilmiştir. 1973–1977 Üçüncü plan hızlı sanayileşmeyi hedeflemiştir. Yılda ortalama % 7,9'luk büyüme, sanayide % 12'lik büyüme hedeflenmiştir. Sanayi sektörünün payı % 27 olarak belirlenecektir. Yatırımların % 45'i sanayi sektörüne yapılacaktır. Dönem sonunda büyüme % 6.5 olarak gerçekleşmiştir. Sanayi payı ise % 22,7 olmuştur. 1974 yılında yaşanan Petrol krizi ve Kıbrıs barış harekâtı dış açığın 3 misli artmasına neden olmuştur. Kazgan (2004)'a göre, bütün dünya petrol tasarruf etmeye uğraşırken Türkiye'nin petrol tüketimi 10,8 milyon tondan 17,7 milyon tona yükselmiştir. 1963 yılından başlayarak üç beş yıllık plan yatırım politikaları üzerinde belirleyici olmuştur. Boratav (2003)'a göre, İlk başta ekonominin dışa bağımlılığını azaltacakmış gibi görünen sanayileşme politikaları ekonominin ithalata bağımlılığını arttırmıştır.

DPT (1979)'ye göre, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983) 1980 askeri darbesinin yaşanmasıyla birlikte ihracat odaklı sanayileşme politikalarının izlendiği bir olmuştur. Sanayi sektörüne getirilen teşvikler ve destekler ihracat yapma koşuluna bağlanmıştır. Sanayi sektöründe ithal ikameci sanayileşme politikalarından ihracata dayalı sanayileşme politikalarına geçilmiştir. 1979–1983 Dördüncü Plan dönemi yılda % 8'lik büyüme, sanayi sektörünün % 9,9 oranında gelişmesi, ekonominin hızla büyümesinde lokomotif sektör olarak sanayisinin belirlenmesi, 1979 yılındaki sanayisinin payı % 29 iken 1983 yılında % 32'ye yükselmesi hedeflenmiştir. Fakat 1979 yılındaki petrol krizinin etkisiyle Planlı dönemde 1980 yılındaki istikrar tedbirlerine rağmen enflasyon 3 haneli rakamlara ulaşmış ve % 107 olmuştur. Sanki ülke savaşmış gibi büyüme hızı negatif olmuştur. Dış borç artmıştır. İkinci petrol kriziyle birlikte stagflasyon (enflasyon+işsizlik) olgusuyla mücadele başlamıştır.

Tablo 25: 1960–1980 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı (%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayisinin Payı (%)
1963	9.7	12	8.07
1964	4.1	11.2	8.88
1965	3.1	9.5	9.22
1966	12	15.2	9.53
1967	4.2	8.2	9.91
1968	6.7	10	10.17
1969	4.1	12	10.36
1970	3.2	—0.5	11
1971	5.6	8.9	11.16
1972	7.4	10.6	11.86
1973	3.3	12	12.43
1974	5.6	7.1	13.22
1975	7.2	9.1	13.24
1976	10.5	8.9	13.39
1977	3.4	6.6	14.16
1978	1.5	3.1	13.97
1979	—0.6	—5.0	13.97
1980	—2.4	—3.6	13.91

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, 1963–1980 dönemi planlı dönemle birlikte son 2 yıla kadar reel GSYH büyüme hızı büyümüştür. 1976 yılı reel GSYH'nın zirve aşamasına geldiği dönemdir. Bu aşamaya 3 planlı dönem sonrası başarılı sanayileşme politikalarıyla birlikte gelinmiştir. Dip aşaması ise 1979 yılıdır. Sanayi sektörü büyüme hızı ise 1966 yılında zirve aşamasında iken bu durum BBYKP'nın başarılı bir şekilde uygulanmasından dolayıdır. Dip aşaması ise yine reel GSYH'nın dip olduğu yıl 1979 yılıdır. İstihdam payı ise 1963 yılından 1978 yılına kadar sürekli artmıştır. Zirve aşaması 1977 yılı olurken dip aşaması ise dönemin başlangıç yılı olan 1963 yılıdır.

1.5. 1980–1989 DÖNEMİ

1980 sonrası dönem ise; 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi, 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi olarak incelenecektir. 24 Ocak 1980 kararları ile başlayan ihracata yönelik politika anlayışı hâkim olmaya

başlamıştır. 24 Ocak 1980 istikrar kararlarını, 1983 yılından itibaren uygulamaya konulan kalkınmayı hızlandırıcı kalkınma planları takip etmiştir. 1980–1988 döneminde uygulanan politikaların amaçları; Dış ticaretin serbestleşmesi, döviz piyasasında ve sermaye girişinde serbestleşme, iç fiyatların piyasa denge fiyatını yansıtması, para miktarının denetlenmesi, faizlerin serbestleşmesi, reel ücretlerin düşürülmesidir. DPT tarafından 1980 sonrası dönemde uygulanan kalkınma planları sırasıyla şu şekildedir.

- V. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985–1989
- VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990–1994
- VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996–2000
- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001–2005 ve
- IX. Kalkınma Planı 2007–2013 dönemlerini kapsamaktadır.

DPT (1985)'ye göre, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989), sanayide ihracatı geliştirmek için ara malı ve hammaddenin sağlanması esas alınmıştır. İhracatın sağlanabilmesi için organize sanayi bölgelerinin etkin politikalarla oluşturulması gerekmektedir. 1985–1989 Beşinci Plan Dönemi yılda % 6,3'lük büyüme, sanayi büyüme hızı % 7,5 hedeflenmiştir. Sanayisinin payı % 33,5 olması hedeflenmiştir. Dış ticaret açığının da kapatılması hedeflenmiştir. Dönem sonunda büyüme % 5,1 olarak gerçekleşmiştir. Dönem başında enflasyon oranı % 30 iken dönem sonunda % 69,6'ya yükselmiştir. Sanayisinin payı % 28,3 olarak gerçekleşmiştir. Dış borç miktarı 1984 yılında 20 milyar Dolar iken 1989 yılı sonunda 41 milyar Dolar olmuştur. Türkiye'de 1980 yılından sonra dış satım artışı esas olarak üretim kapasitesini arttırmaya yönelik sanayileşme atılımını gerçekleştirmiştir. Uygulanan politikalar İhracata yönelik sanayileşme politikalarından çok ihracatı arttırmaya yöneliktir.

24 Ocak 1980 den beri başlayan finansal serbestleşme 1989 yılında 32 sayılı karar ile Türk parasının konvertibl olması ile devam etmiştir. Şahin (2002)'e göre, böylece uluslararası serbestleşme sürecine girilmiştir. Dış ticaretin serbestleşmesi, döviz piyasasında ve sermaye girişinde serbestleşme, iç fiyatların piyasa denge

fiyatını yansıtmaması, para miktarının denetlenmesi, faizlerin serbestleşmesi, reel ücretlerin düşürülmesidir.

Tablo 26: 1980–1989 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı(%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayisinin Payı (%)
1980	—2.4	—3.6	13.91
1981	4.9	9.9	13.86
1982	3.6	5.1	14.13
1983	5	6.7	14.43
1984	6.7	10.5	14.55
1985	4.2	6.5	14.93
1986	7	13.1	14.91
1987	9.5	9.2	14.99
1988	2.1	2.1	15.80
1989	0.3	4.9	15.62

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, 1980 sonrası dönemde reel GSYH artış eğilimindedir. Zirve aşamasına 1987 yılında gelirken, dip aşaması ise küçüldüğü 1980 yılıdır. Dış ticarete serbestleşme nedeniyle reel GSYH devamlı olarak büyümüştür. reel GSYH'ya paralel bir şekilde sanayi sektörü büyüme hızı da 1980 yılı hariç her yıl büyümüştür. Dip aşaması olduğu yıl 1980 yılı iken zirve aşamasına 1986 yılında gelmiştir. Toplam istihdam içerisinde sanayisinin payı yıllar itibariyle devamlı artan bir eğilime sahiptir. Dip aşaması 1980 yılı iken, zirve aşaması 1988 yılında gerçekleşmiştir.

1.6. 1990–2001 DÖNEMİ

DPT (1990)'ye göre, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990–1994) 1989 yılında uygulanan finansal serbestlik ile birlikte dışa dönük sanayileşme politikalarının yapılması hedeflenmiştir. Bunun için bu dönemde 20 organize sanayi bölgesi faaliyete geçirilmiştir. 1990–1994 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı istikrar içerisinde dengeli büyüme hedeflenmiştir. Yılda % 7'lik büyüme ve sanayi büyüme hızı % 8,4 olarak hedeflenmiştir. Sanayisinin payı % 39 hedeflenmiştir. 1990 yılındaki büyüme % 9,2 olmuş hedef aşılmıştır. 1989 dışa açılma süreci dış ticaret hacmini ve ihracatı arttırmıştır. Fakat dış ticaret açığı doların aşırı yükselmesine

bağlı olarak artmıştır. Ekonomi tarihinin en büyük dış ticaret açığı 1993 yılında 14,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1994 yılında kamu açıkları artmıştır. Bunun sonucunda iç ve dış dengede bozulmalar gerçekleşmiştir. İhracat azalmış ithalat artmış ve dış ticaret açığı da artmıştır. Dış ticaret politikasında liberalleşmenin son durağı ise 1995 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi olmuştur.

DPT (1996)'ye göre, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000) “KOBİ” kavramını ele almaktadır. Bu kalkınma planına göre, sanayiye desteklemek KOBİ'leri desteklemekle aynı anlamı taşımaktadır. KOBİ'ler bu dönemde oldukça desteklenmiştir. 1996–2000 yedinci beş yıllık kalkınma planı Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük birliği anlaşması planla birlikte yürürlüğe girmiştir. 17 Ağustos 1999 depremi ile Marmara bölgesinin yıkıma uğraması ile 1999 yılının ikinci yarısında büyüme hızının negatif olması ve işsizliğin artmasına yol açtı. Ayrıca Kasım 2000 mali krizinde yaşandığı dönemdir. Plan dönemi sonunda 1999 yılında yaşanan ekonomik gerileme nedeniyle büyüme istenilen düzeye gelmemiştir. Fakat enflasyon başarılı bir şekilde azalmıştır. Avrupa birliğine giriş sürecinde bu plan döneminden sonra ekonomi 3 sorunla karşı karşıyadır. Enflasyonu tek hanelere indirmek, kamu finansman dengesini sağlamak ve cari işlemler açığını kontrol etmek.

Tablo 27: 1990–2001 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı(%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayisinin Payı (%)
1990	9.3	9.3	15.34
1991	0.9	2.9	15.21
1992	6	6.2	16.21
1993	8	8.3	15.90
1994	—5.5	—5.7	16.47
1995	7.2	12.5	16
1996	7	6.8	16.45
1997	7.5	10.2	17.52
1998	3.1	1.8	17.09
1999	—3.4	—4.9	17.16
2000	6.8	6.6	17.65
2001	—5.7	—7.3	17.53

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC2>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, kalkınma planları devam ederken, 1989 yılında gerçekleşen finansal serbestleşme ile reel GSYH büyüme hızı 1990–2001 döneminin zirve aşamasını gerçekleştirmiştir. Bu dönemde reel GSYH'nın dip aşaması 2001 Şubat krizinin yaşandığı 2001 yılıdır. Bu dönemde 1994,1999 ve 2001 krizleri yaşandığı için makroekonomik göstergeler dalgalı bir seyir takip etmektedirler. Sanayi sektörü büyüme hızı ise GSYH ile paralellik göstererek büyümenin olduğu yıllarda artış göstermiş, küçülmenin olduğu yıllarda da azalış göstermiştir. Sanayi sektörü büyüme hızı zirve aşaması 1997 yılında gerçekleşirken, dip aşaması ise 2001 yılında gerçekleşmiştir. Toplam istihdam içerisinde sanayisinin payı ise zirve aşamasını 2000 yılında dip aşamasını ise 1991 yılında yaşamıştır.

1.7. 2002–2010 DÖNEMİ

DPT (2000)'ye göre, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) “Endüstriyel Politika” kavramını ele almıştır. Ayrıca minimum maliyet ve işbölümü ile birlikte dış rekabete karşı sanayileşmenin gerçekleşmesi için fason üretim KOBİ'ler tarafından yapılmaktaydı. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 27 Organize Sanayi Bölgesi faaliyete geçmiştir. 2001–2005 sekizinci beş yıllık kalkınma planı 1 Ocak 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Plan yıllık %7'lik büyümeyi hedeflemiştir. Enflasyon oranını tek hanelere indirmeyi amaçlamıştır. Sanayi sektörünün payını % 23 hedeflenmiştir. VIII. Plan döneminde ise % 7,0 olarak belirlenen sanayi sektörü için büyüme hedefi dönem sonunda % 4,9 olarak gerçekleşmiştir. DPT (2006)'ye göre, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) ise, halen yürürlükte olan dokuzuncu plan yedi yıllık bir dönemi kapsamakta olup, bu nedenle adı sadece “Dokuzuncu Kalkınma Planı”dır. Bu kalkınma planında Avrupa Birliği ile uyum sürecinin tamamlanması amaçlanmıştır. Bunun için; Rekabet gücü ve İstihdamın artırılması, Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın oluşması, Bölgesel Gelişme ve Kamu Hizmetlerinde Kalitenin sağlanması gerekir. Bu hedefler Türkiye'nin Avrupa Birliğinin Ortak Sanayi Politikasına Uyumu için atması gereken adımlardır. Fakat bu adımlar daha planın ilk yıllarında dünyada yaşanan 2008 Global finansal krizle birlikte ertelenmek zorunda kalmıştır.

Tablo 28: 2002–2010 Makroekonomik Göstergeler

Yıl	Reel GSYH Büyüme Hızı(%)	Sanayi Sektörü Büyüme Hızı (%)	Toplam İstihdam İçerisindeki Sanayisinin Payı (%)
2002	6.2	2.7	18.51
2003	5.3	7.8	18.18
2004	9.4	11.3	19.96
2005	8.4	8.6	20.82
2006	6.9	8.3	20.90
2007	4.7	5.8	20.80
2008	0.7	0.3	20.95
2009	—4.8	—6.9	19.41
2010	8.9	12.9	19.89

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, 2002–2010 döneminde reel GSYH sadece 2009 yılında küçülmüştür. Diğer yıllarda büyümüştür. Reel GSYH'nın zirve aşaması 2004 yılında gerçekleşirken, dip aşaması Global finansal krizden sonraki yıl olan 2009 yılıdır. Ayrıca reel GSYH büyüme hızı ile sanayi sektörü büyüme hızı paralellik göstermektedir. Sanayi sektörü büyüme hızının da dip aşaması 2009 yılıdır. Zirve aşamasını 2010 yılı oluşturmaktadır. Sanayi sektöründeki bu büyümeler toplam istihdam içerisindeki sanayisinin payına da yansımıştır. Toplam istihdam içerisindeki sanayisinin payı 2003 yılında dip aşamasını, 2006 yılında ise zirve aşamasını yaşamıştır.

2. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN KONJONKTÜREL ANALİZİ

Sanayi sektörü daha önce de bahsedildiği gibi imalat sanayi, madencilik ve elektrik, gaz ve su alt sektörlerinden oluşmaktadır. Amacımız sektörel bir yaklaşımla Türk sanayisinin konjonktürel analizini gerçekleştirmektir. Bu amaç için imalat sanayisinin yapısal gelişimi ve değişimini analiz etmek daha uygun olacaktır. Çünkü imalat sanayi, sanayi sektörünün istihdama katkısı bakımından en önemli alt sektördür.

Tablo 29: Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerinin Payları

Yıllar	İmalat sanayi Sektörünün Sanayi sektörü içerisindeki payı %	Madencilik sektörünün Sanayi sektörü içerisindeki payı %	Elektrik, gaz, su sektörünün Sanayi sektörü içerisindeki payı %
1923	89.8	9.6	0.5
1933	80.8	18.2	0.9
1934	78	21	0.8
1949	84.9	14.3	0.7
1950	85.1	13.9	0.8
1959	84.4	14.1	1.4
1963	86.6	11.7	1.6
1980	89.5	8.5	1.9
1989	92.5	6.4	0.9
1990	92.2	6.8	0.9
2001	94.8	2.5	2.5
2002	94.3	3	2.6
2010	93.7	2.5	3.6

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

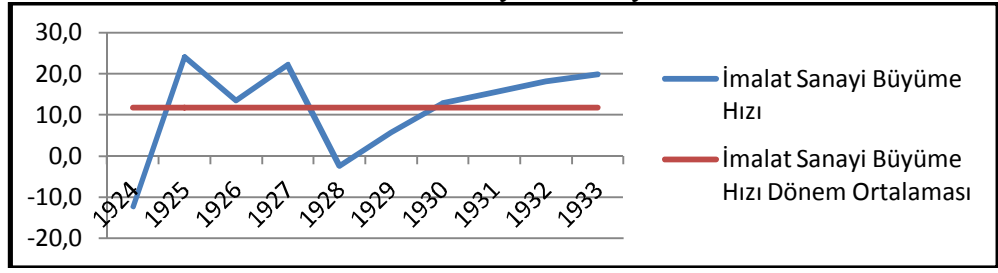
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

TÜİK (2010) istatistiki göstergelere göre, sanayi sektörünü oluşturan alt sektörlerin sanayi sektörü içerisindeki payına bakarsak; 1923–1933 Kuruluş Dönemi, 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası Dönemi, 1950–1960 Liberal Dönem, 1960–1980 Planlı Dönem, 1980–1989 Dışa Açılma Dönemine kadar istihdamın yaklaşık % 80-85’i imalat sanayi sektörü içerisinde gerçekleşir. Madencilik sektöründe istihdamın payı yaklaşık % 10-12’si olurken, elektrik, gaz, su sektöründe ise bu oran yaklaşık %1–2 seviyesinde gerçekleşmektedir. 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Döneminde ise istihdamın yaklaşık % 90-92’si imalat sanayi sektörü içerisinde gerçekleşmiştir. Madencilik sektörünün payı ise yaklaşık % 3–3,5’tur. Elektrik, gaz, su sektöründe ise istihdamın payı yaklaşık % 2–2,5 olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak 1923–2010 yılları için imalat sanayisinin sanayi sektörü içerisindeki payı ortalama % 88 iken, madencilik sektörünün sanayi sektörü içerisindeki payı % 10 ve elektrik, gaz, su sektörlerinin sanayi sektörü içerisindeki payı % 2’dir. Bu nedenle sanayi sektörü denilince imalat sanayi anlaşılmaktadır. Bu bölümde sanayi sektörünün konjonktürel analizi yapılacaktır. Bunun için önce imalat sanayisinin konjonktürel analizini daha sonra sırasıyla madencilik ve elektrik, gaz ve su sektörlerinin konjonktürel analizi yapılacaktır.

2.1. İMALAT SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ

Bu bölümde imalat sanayisinin konjonktürel analizi imalat sanayisinin büyüme hızı ve istihdam büyüme hızı çizilen grafikler yardımıyla analiz edilecektir. Öncelikle bu grafiklerde dönemsel ortalamalar hesaplanıp, dönemsel ortalamalardan sapmalar bulunarak, bu sapmaların konjonktürün hangi döneminde olduğu belirlenecektir. Bu analizde şu dönemler ele alınacaktır. 1923–1933 Kuruluş Dönemi, 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası, 1950–1960 Liberal Dönem, 1960–1980 Planlı Dönem, 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi, 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi olarak ele alınacaktır. 1923–1933 Kuruluş Dönemi;

Grafik 3: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

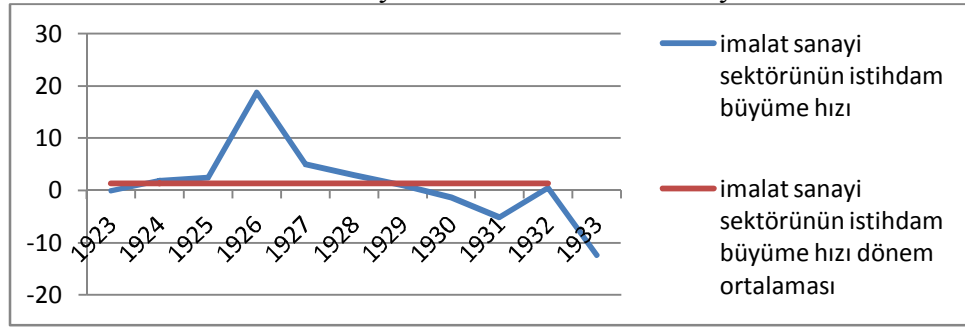
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kuruluş döneminde ülkenin içerisinde bulunduğu zor durum nedeniyle imalat sanayisinin büyüme hızı 1924 yılında konjonktürün aşamalarından dip durumundadır. Çünkü sanayi sektörü tıpkı cumhuriyet gibi kuruluş dönemindedir. 1925 yılında yatırımlar artmış ve sanayide büyüme gerçekleşmiştir. İmalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı artmıştır. Artan yatırımların etkisiyle ihracat ve ithalat harcamaları da artmıştır. İmalat sanayisinin büyüme hızındaki artışla birlikte refah aşaması ve tepe aşaması yaşanmıştır. 1926,1927 ve 1928 yıllarında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı azalmıştır. 1926 yılında azalan ihracat ve ithalat harcamaları imalat sanayinde durgunluğun yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu durgunluğu ortadan kaldırmak için 1927 yılında bir talep şoku yaşanmıştır. Azalan imalat sanayi büyüme hızı tekrar artmıştır. Fakat daha sonra dünya piyasalarında yaşanan Büyük Buhran öncesinde 1928 yılında imalat sanayisinin büyüme hızı tekrar dip aşamasına gelmiştir. Daha sonraki yıllarda piyasalarda korumacı ve müdahaleci politikalar uygulanmış imalat sanayi toparlanma sürecine girmiştir. 1929–1933

yıllarında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı azalmasına rağmen müdahaleci politikalar uygulanmasıyla 1929 yılında imalat sanayinde canlanma aşaması yaşanmıştır. 1929 yılından 1932 yılına kadar ithalat ve ihracat harcamaları azalmasına rağmen 1930 yılında dış ticaret fazlası verilmiştir. 1932 yılında ilk sanayi planı uygulamaya konulmuştur. 1930, 1931 ve 1932 yıllarında ise canlanma aşamasını takiben refah aşaması yaşanmıştır. 1932 yılından itibaren de hem dış ticaret fazlası hem de artan ihracat ve ithalat harcamaları gerçekleşmiştir. Sanayi planının uygulanması sonucunda 1933 yılında tepe aşamasına ulaşılmıştır.

Grafik 4: İmalat Sanayi sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

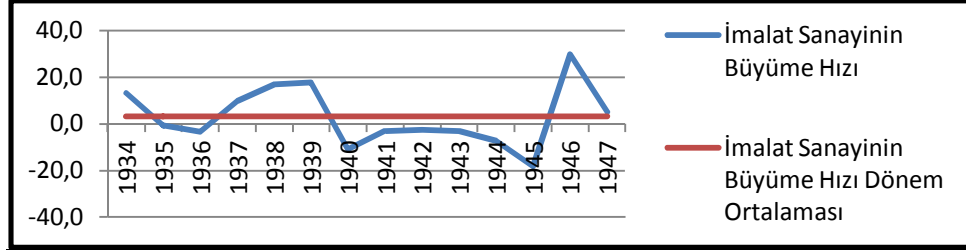
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kuruluş döneminde imalat sanayi sektörünün istihdam büyüme hızı 1924 yılında refah aşamasındadır. Artan ihracat ve ithalat harcamalarının etkisiyle birlikte 1925 yılında refah aşamasını 1926 yılında tepe aşaması takip etmiştir. 1927 yılına kadar ekonomik büyüme söz konusudur. Ekonomik büyümenin negatif olduğu 1927 yılında ihracat ve ithalat harcamalarında da azalmalar gerçekleşmiştir. Bu olumsuz tabloyla birlikte 1927 ve 1928 yıllarında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1929 Büyük Buhran'ın etkisiyle yaşanan durgunluk aşaması daha da derinleşerek 1929 ve 1930 yıllarında bunalım aşamasına dönüşmüştür. Bunun sonucunda 1931 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. 1932 yılında talep şoku ile büyüme hızı yeniden canlanma aşamasına getirilmek istenmiştir. 1932 yılında ekonomik küçülme ile birlikte dönemin ihracat ve ithalat harcamaları en dip seviyededir. Fakat bu talep şoku 1933 yılında dönemin ikinci dip aşamasının yaşanmasına engel olamamıştır. Sanayi

sektöründe istenilen gelişimin sağlanamamasının en büyük nedeni 1923–1933 yıllarının kuruluş yılları olması ve 1929 Büyük Buhranın yaşanmasıdır. Ayrıca sanayi alt yapısı ve yatırımları istenilen seviyede değildir. 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası Dönem;

Grafik 5: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %

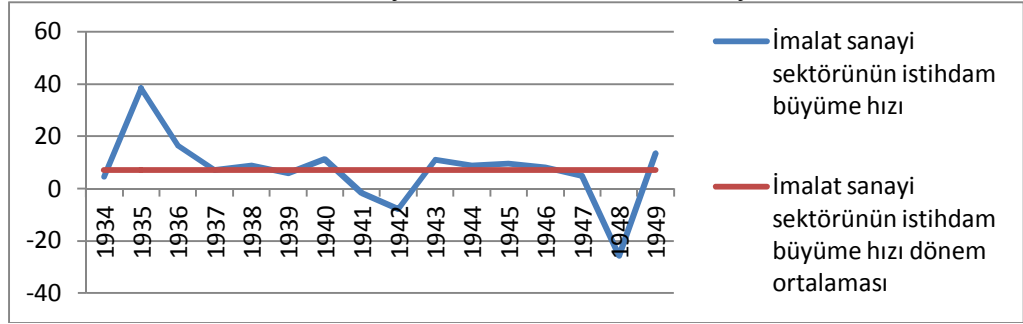
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

II. Dünya Savaşı ve Sonrası Dönemde imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payının azalmasıyla imalat sanayisinin büyüme hızı 1934 yılında durgunluk aşamasını yaşamıştır. 1935 yılında durgunluk aşaması daha da derinleşerek ekonomide daralma gerçekleşmiştir. Ekonomideki daralmayla birlikte dış açık artmıştır. 1935 yılında yaşanan bunalım aşaması 1936 yılında daha da derinleşerek yerini dip aşamasına bırakmıştır. 1937 yılında artan ihracat ve ithalat nedeniyle canlanma ve refah aşaması yaşanmış, 1938 yılındaki refah aşaması 1939 yılında tepe aşamasının yaşanmasına neden olmuştur. II. Dünya Savaşı bu olumlu gelişmeleri durdurmuştur. Savaşa girilmediği halde girilecekmiş gibi alınan önlemler üretimin düşmesine ithalat ve ihracatın, yatırımların azalmasına neden olmuştur. 1939–1945 döneminde milli gelir hep düşmüştür. İmalat sanayisinin büyüme hızı da bu gelişmelere paralel olarak 1940 yılında ani bir düşüşle hem durgunluk aşaması hem de bunalım aşaması birlikte yaşanmıştır. II. Dünya Savaşıyla birlikte 1940-1944 yıllarında bunalım aşaması yaşanmıştır. 1945 yılında da yaşanan bu bunalım aşamaları derinleşip dip aşamasının yaşanmasına neden olmuştur. Savaş sonrası dönemde toparlanma süreci olarak büyümenin gerçekleştiği 1946 yılında tepe aşamasına ulaşılmıştır. Dış ticaret fazlası verilmiştir. 1946 yılı dış ticaret fazlası verilen son yıldır. 1947 yılında da dış ticaret açığının artmasıyla birlikte tepe aşamasından sonraki aşama olan durgunluk aşaması yaşanmıştır.

Grafik 6: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

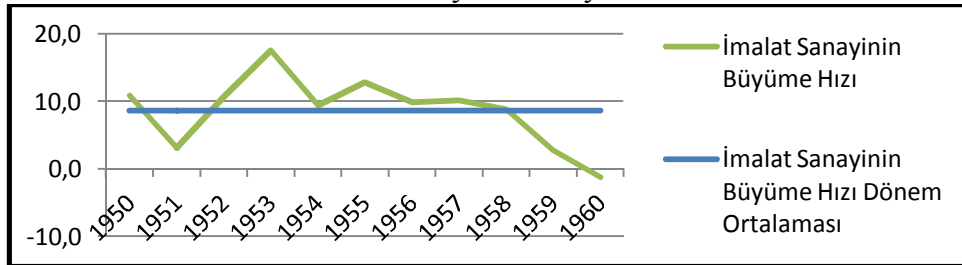
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

II. Dünya savaşı ve sonrası döneminde sanayi planının uygulanması ve fabrikaların kurulmasıyla birlikte istihdam edilenlerin sayısı yıllar itibariyle artmıştır. Üretimin artmasıyla birlikte ihracat ve ithalat artmıştır. İmalat sanayisinin istihdam büyüme hızı 1934 yılında canlanma aşamasını yaşamıştır. 1935 yılında refah ve tepe aşaması yaşanmıştır. 1936 ve 1937 yıllarında yaşanan durgunluk aşamasını 1938 yılında önlemek için talep şoku yaşansa da 1939 yılında ekonomide yine bunalım aşaması yaşanmıştır. II. Dünya savaşı nedeniyle üretim ve hammadde alımları durma aşamasına gelmiştir. 1939-1945 döneminde etkili olmuştur. 1940 ve 1941 yıllarında bunalım aşaması yaşanmıştır. 1942 yılında da bunalım aşaması daha da derinleşerek dip aşaması yaşanmıştır. 1943 yılında tepe aşaması yaşanırken, 1944 yılında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1945 yılında yaşanan talep şoku 1946 yılında durgunluk aşamasının, 1947 yılında bunalım aşamasının ve 1948 yılında da dip aşamasının yaşanmasını önleyememiştir. 1949 yılında da canlanma, refah ve tepe aşaması yaşanmıştır. 1950–1960 Liberal Dönem;

Grafik 7: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %

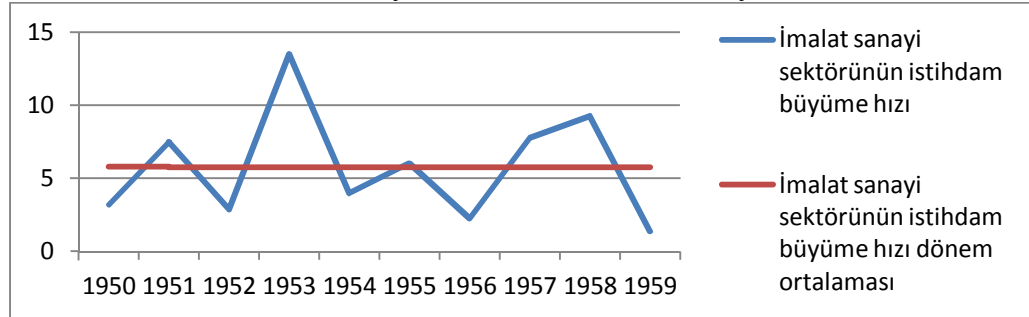
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Liberal dönemde 1950 yılında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı artmış tepe aşamasında olan imalat sanayisinin büyüme hızı 1951 yılında hem durgunluk hem bunalım aşamalarını birlikte yaşamış ve dip aşamasına gelmiştir. Üretimde makineleşmeye gidilmesinden sonra 1952 yılında canlanma ve refah aşamaları yaşanmıştır. 1953 yılında da tepe aşaması yaşanmıştır. 1954 yılına kadar Marshall yardımıyla modernleşen tarım sektörü ile birlikte imalat sanayisinin büyüme hızını olumlu etkilemiştir. 1954'ten sonra yaşanan kötü hava koşulları, dış ticaret açığının artması ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının düşmesiyle ekonomi durgunluğa girmiştir. Büyüme hızı düşmüş, enflasyon artmıştır. 1954 yılında durgunluk aşaması yaşanırken 1955 yılında talep şoku yaşanmıştır. 1956, 1957 ve 1958 yıllarında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1958 yılında Türk Lirası devalüe edilmiştir. Sıkı para politikası uygulanmaya başlamıştır. 1959 yılında bunalım aşaması yaşanmıştır. 1960 yılında askeri darbe gerçekleşmiştir. 1960 yılında dip aşaması yaşanmıştır.

Grafik 8: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

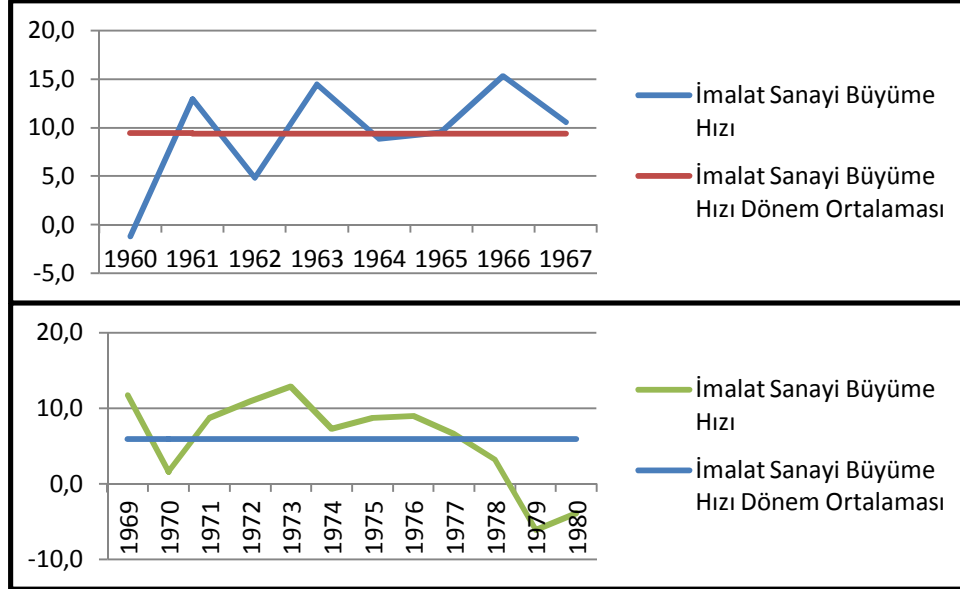
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

1950–1960 Liberal dönemde 1950 yılında canlanma aşaması yaşanırken, makineleşmeyle birlikte üretim artmış, sanayide istihdam edenlerin sayısı da yıllar itibariyle artmıştır. 1951 yılında ihracat ve ithalat artmıştır. 1951 yılında bu aşamayı refah ve tepe aşaması takip etmiştir. 1952 yılında dip aşaması yaşansa da 1953 yılında tekrar tepe aşaması yaşanmıştır. Sadece 1954 yılında ekonomide küçülme yaşanmıştır. 1954 yılında dip aşaması yaşanmıştır. İmalat sanayi sektörünü dip aşamasından kurtarmak için 1955 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1956 yılında

tekrar dip aşaması yaşanmıştır. 1957 yılında yatırımların artması sonucunda yaşanan canlanma aşamasını, 1958 yılında tepe aşaması takip etmiştir. Fakat 1959 yılında imalat sanayinde dip aşaması yaşanmıştır. Bu dönemde imalat sanayi istihdam büyüme hızı dalgalı bir seyir takip etmiştir. 1960–1980 Planlı Dönemi;

Grafik 9: İmalat Sanayi Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

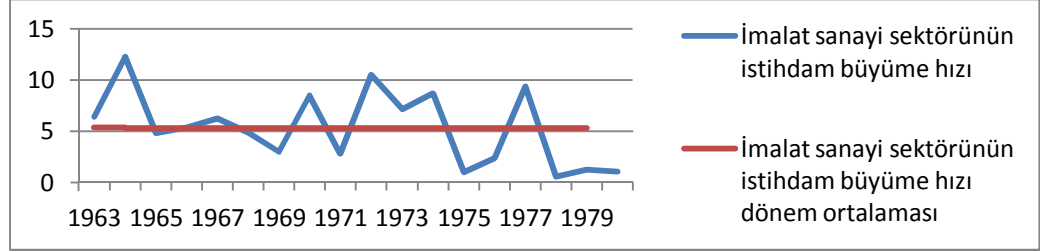
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Planlı dönemde 1960 yılında dip aşamasında olan imalat sanayi büyüme hızı 1961 yılında ithal ikameci dönemle birlikte canlanma, refah ve tepe aşamaları yaşayarak artış eğilimi göstermiştir. Sanayi malları ihracatı yıllar itibariyle bir artış eğilimindedir. 1962 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1963 yılından itibaren uygulanan 5 yıllık kalkınma planları olumlu sonuçlar vermiştir. İhracat ve ithalat ve yatırım harcamaları artmıştır. 1963 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. Fakat 1964 yılında yeniden dip aşaması yaşanmıştır. 1965 yılında canlanma aşaması ve 1966 yılında refah ve tepe aşamaları birlikte yaşanmıştır. 1967-1969 yıllarında durgunluk aşaması yaşanmıştır. Yaşanan bu durgunluk aşamaları derinleşerek 1970 yılında bunalım ve dip aşamaları yaşanmıştır. 1970 yılında hazırlanan istikrar programı ile Türk Lirası devalüe edilmiş ve talep azaltıcı önlemler alınmıştır. Artan ihracat ve ithalat harcamalarıyla birlikte 1971 yılında yaşanan canlanma aşamasını 1972 yılında refah ve 1973 yılında tepe aşaması takip etmiştir. Petrol krizleriyle nedeniyle 1973 yılından 1978 yılına kadar artan dış ticaret açığı nedeniyle durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1978 yılında yaşanan bunalım aşaması daha da derinleşerek 1979

yılında dip aşaması takip etmiştir. 1980 yılında ihracata yönelik serbestleşme süreci ile birlikte canlanma süreci yaşanmaya başlamıştır.

Grafik 10: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

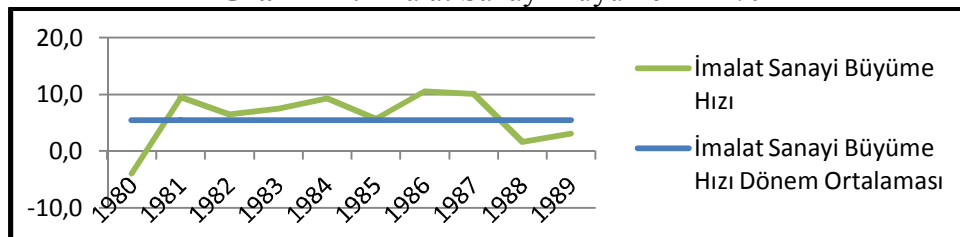
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

1960'lı yıllarda uygulanmaya başlayan planlı dönemde 1963 yılında yaşanan refah aşamasını, 1964 yılında tepe aşaması takip etmiştir. Fakat 1965 yılında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı azalmasıyla durgunluk ve bunalım aşaması yaşanmıştır. İmalat sanayiye bunalım aşamasından kurtarmak için 1966 ve 1967 yıllarında yaşanan talep şokuna rağmen 1968 yılında bunalım aşaması yaşanmış ve 1969 yılında da bunalım aşamasını dip aşaması almıştır. 1970 yılında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı artmış, 1971 yılında azalmıştır. 1972 yılında da tekrar artmıştır. 1970 yılında yaşanan tepe aşamasını, 1971 yılında dip aşaması, 1972 yılında tekrar tepe aşaması takip etmiştir. 1973 yılında artan dış ticaret açığıyla birlikte imalat sanayi sektöründe yaşanan durgunluk aşamasını önlemek için 1974 yılında talep şoku yaşansa da 1975 yılında imalat sanayi bunalım ve dip aşamasını birlikte yaşamıştır. 1976 yılında yaşanan canlanma aşamasıyla dış ticaret açığı azalmıştır. canlanma aşamasını 1977 yılında tepe aşaması takip etmiştir. 1978 yılında imalat sanayi yeniden dip aşamasını yaşamıştır. Dip aşamasından kurtarmak için 1979 yılında uygulanan talep şokuna rağmen 1980 yılında imalat sanayi yeniden dip aşamasını yaşamıştır. 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi:

Grafik 11: İmalat Sanayi Büyüme Hızı %

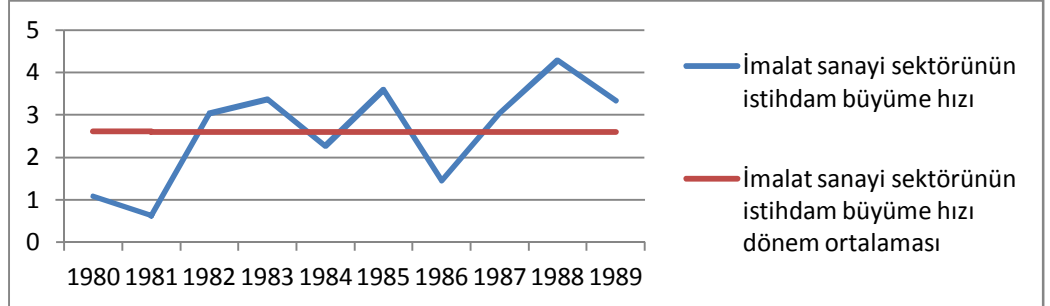

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Dışa açılma döneminde imalat sanayi büyüme hızı 1980 yılında dip aşamasında iken dışa açılma ile birlikte imalat sanayinde yatırımların artması ve yabancı sermayenin ülkeye girişi başlamasıyla birlikte 1981 yılında canlanma, refah ve tepe aşamalarının yaşanmasına neden olmuştur. 1982 yılında azalan büyüme oranına göre imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı azalmış ve durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1983 yılında yaşanan talep şoku sonucunda artan büyüme oranına göre imalat sanayisinin GSYH içerisindeki artmış ve 1984 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1985 yılında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki azalmış ve 1985 yılında durgunluk aşaması yaşanmış ve 1986 yılında talep şokuyla durgunluk önlenmeye çalışılmıştır. Fakat bu talep şoku başarılı olmamış ve 1987 yılında yaşanan durgunluk aşamasını 1988 yılında bunalım ve dip aşaması takip etmiştir. İmalat sanayi büyüme hızı dışa açılma döneminden sonra 1989 yılına kadar dalgalı bir seyir takip etmiştir. 1989 yılı yabancı sermaye yatırımlarının, ihracat ve ithalat harcamalarının en fazla olduğu yıldır. 1989 yılında da canlanma aşaması yaşanmıştır.

Grafik 12: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

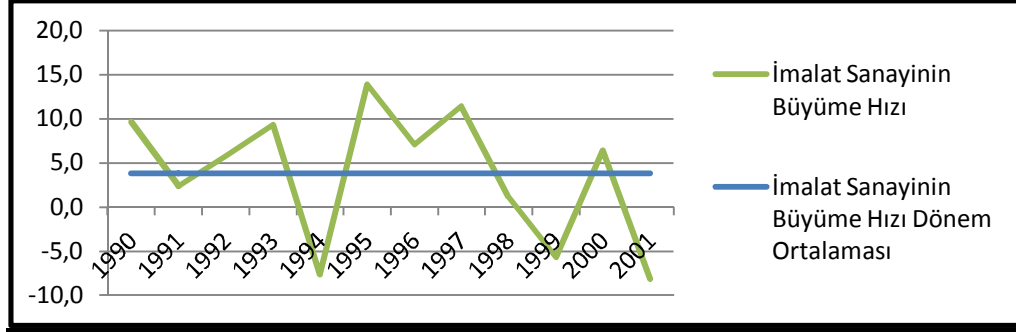
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Dışa açılma döneminde 1980 yılında yaşanan bunalım aşamasını 1981 yılında dip aşaması takip etmiştir. İmalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı 1982 ve 1983 yıllarında artmıştır. Artan yatırımlar ve ülkeye gelen yabancı sermaye yatırımlarıyla birlikte 1982 yılında yaşanan canlanma ve refah aşamasını ise 1983 yılında tepe aşaması takip etmiştir. 1984–1986 yıllarında imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı azalmış fakat 1987–1989 yıllarında ise artmıştır. 1984 yılında durgunluk ve bunalım aşaması imalat sanayi sektörü üzerinde etkili olmuştur. Yaşanan durgunluk ve bunalım aşamasını önlemek için 1985 yılında talep şoku yaşansa da 1986 yılında

da dip aşamasının yaşanmasına engel olunamamıştır. 1987 yılında canlanma ve refah aşamasını 1988 yılında tepe aşaması takip etmiştir. 1989 yılında da imalat sanayinde durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi:

Grafik 13: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %

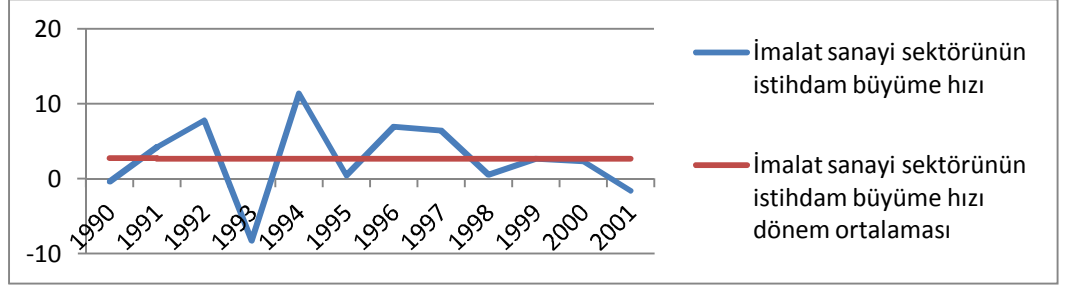
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kriz yılları döneminde imalat sanayisinin büyüme hızı 1990 yılında tepe noktasında iken 1991 yılında ortalamasının altına düşmüş ve dip aşaması yaşanmıştır. 1992 yılında canlanma ve refah aşamaları birlikte yaşanırken 1993 yılında tepe aşaması yaşanmaktadır. 1994 yılında ise imalat sanayisinin büyüme hızı dip aşamasına gelmiştir. 1994 yılı kriz yılıdır. Krizin nedeni olarak enflasyonun 1994 yılında % 120 seviyelerine yükselmesi ve toplam borcun GSMH'ya oranı % 20'lere yükselmesiyle birlikte imalat sanayisinin büyüme hızı negatif olmuştur. Bu yaşanan kriz sanayide istihdam edilenleri ve yabancı sermaye girişlerini olumsuz etkilemiştir. Fakat yaşanan bu kriz, imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payını ve ihracatı olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuz durumdan kurtulmak için 5 Nisan 1994 kararları uygulanmış ve 1995 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1996 yılında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1997 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1998 yılında durgunluk ve bunalım aşamaları yaşanmıştır. Yaşanan bu bunalım 1999 krizinin öncü göstergesidir. 1999 kriz yılıdır. 1999 yılında imalat sanayisinin büyüme hızı negatif olmuş ve dip aşaması yaşanmıştır. 1 Ocak 2000 yılından itibaren enflasyonu düşürme programı uygulanmaya konulmuştur. Bu programla birlikte 2000 yılında refah aşaması yaşanmış tekrar tepe aşamasına gelinmiş fakat 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleriyle birlikte imalat sanayisinin büyüme hızı tekrar dip aşamasına gelmiştir. Dönemin tepe noktası 1995 yılında gerçekleşmiştir. Dönemin en şiddetli dip aşaması 2001 yılında yaşanmıştır.

Grafik 14: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Yaşanan kriz yılları döneminde 1990 yılında dip aşaması yaşanmıştır. İmalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı 1991 ve 1992 yılında artış eğilimindedir. 1991 yılında imalat sanayiye dip aşamasından kurtarmak için yaşanan canlanma ve refah aşaması 1992 yılında tepe aşamasına ulaşmıştır. 1993 yılından itibaren İmalat sanayisinin GSYH içerisindeki payıyla birlikte dış ticaret açığı, yabancı sermaye ve yatırımlar dalgali bir eğilim göstermektedir. Bu dalgali eğilimle birlikte 1993 yılında yaşanan dip aşamasını 1994 yılında tepe aşaması ve 1995 yılında dip aşamasını yeniden 1996 yılında tepe aşaması takip etmiştir. 1997 yılında yaşanan durgunluk aşamasını 1998 yılında bunalım ve dip aşaması takip etmiştir. İmalat sanayiye dip aşamasından kurtarmak için 1999 yılında yaşanan talep şokuna rağmen imalat sanayi 2000 yılında bunalım aşamasını ve 2001 yılında da dip aşamasını yaşamıştır. 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi:

Grafik 15: İmalat Sanayisinin Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

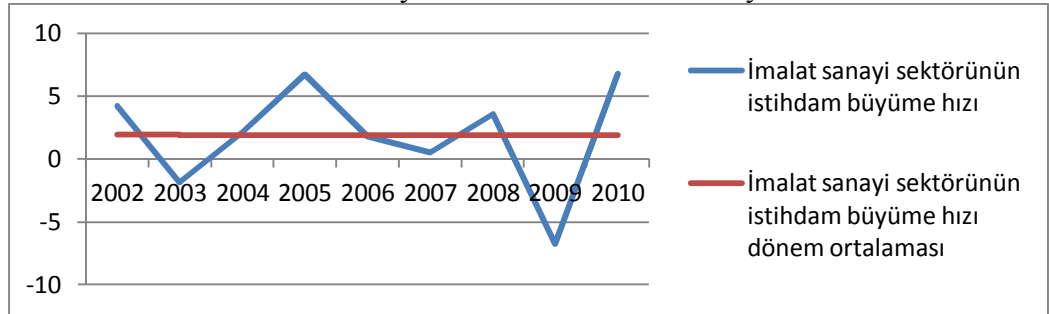
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Ekonomik genişleme döneminde imalat sanayisinin GSYH içerisindeki payı 2002–2005 yıllarında artış eğilimi göstermektedir. 2002 yılından itibaren ülkeye

giren yabancı sermaye yatırımları artsa da bu artış özellikle 2005 yılından itibaren gerçekleşmektedir. İhracatımızın artışı 2002 yılından 2008 yılına kadar hep artmıştır. 2008 Global Finansal Kriz nedeniyle 2009 yılında azalmıştır. 2010 yılında da yeniden toparlanma sürecine girmiştir. İmalat sanayisinin büyüme hızı 2002 yılında canlanma aşamasında iken, 2003 yılında refah aşamasındadır. 2004 yılında tepe aşaması yaşanmaktadır. 2004 yılından itibaren imalat sanayisinin büyüme hızı yıllar itibariyle azalmaktadır. 2005 yılında durgunluk yaşanmasına rağmen 2006 yılında talep şoku yaşanmıştır. 2007 yılında durgunluk ve bunalım aşamaları yaşanmaya başlamış 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2009 yılında yaşanan finansal kriz nedeniyle 2009 yılında imalat sanayisinin büyüme hızı dip aşamasını yaşamıştır. Bu durum konjonktürün öncü aşamalarındandır. Krizin etkisinin azalmasıyla birlikte 2010 yılında da tekrar tepe aşamasına gelinmiştir.

Grafik 16: İmalat Sanayi Sektörünün İstihdam Büyüme Hızı %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

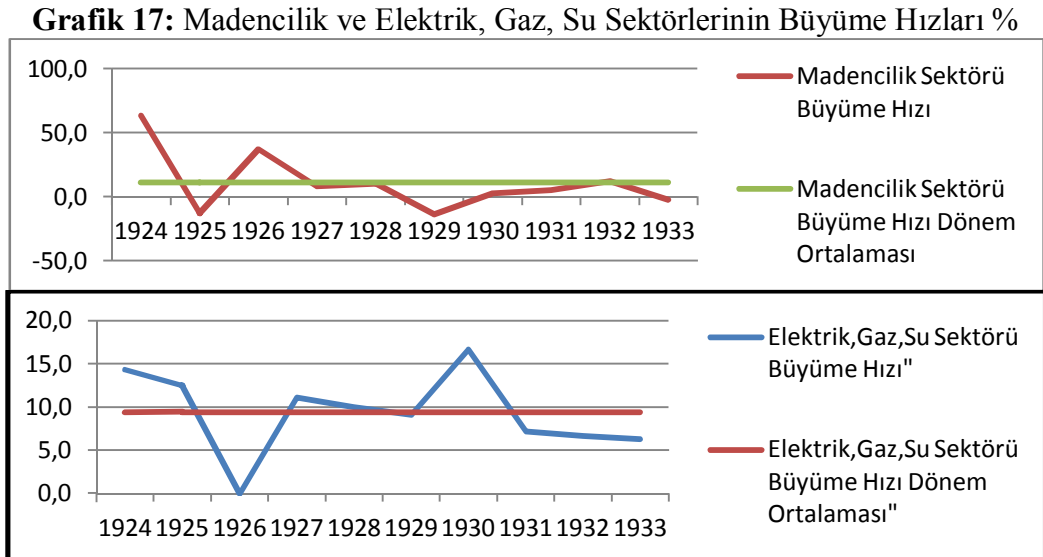
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Ekonomik genişleme döneminde 2002 yılında durgunluk aşaması yaşanmış ve bu aşamayı 2003 yılında dip aşaması takip etmiştir. 2004 yılında imalat sanayi üzerinde yaşanan olumlu gelişmeler nedeniyle 2004 yılında canlanma ve refah aşaması birlikte yaşanmıştır. 2005 yılında ise tepe aşamasına ulaşılmıştır. 2006 yılında yaşanan durgunluk ve bunalım aşamasını 2007 yılında dip aşaması takip etmiştir. 2008 yılında imalat sanayiye dip aşamasından kurtarmak için izlenen talep şokuna rağmen 2009 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 2010 yılında da imalat sanayinde tepe aşaması yaşanmıştır.

2.2. MADENCİLİK VE ELEKTRİK, GAZ, SU SEKTÖRLERİNİN KONJONKTÜREL ANALİZİ

Bu bölümde sanayi sektörünü oluşturan madencilik ve elektrik, gaz ve su sektörlerin konjonktürel analizi çizilen grafikler yardımıyla yapılacaktır. Bu dönemin konjonktürel analizinde döneme ait madencilik ve elektrik, gaz, su sektörlerinin büyüme hızı ve istihdam büyüme hızı verileri kullanılacaktır. İmalat sanayisinin sanayi sektörü içerisindeki payı ortalama % 88 iken, madencilik sektörünün sanayi sektörü içerisindeki payı % 10 ve elektrik, gaz, su sektörlerinin sanayi sektörü içerisindeki payı % 2'dir. Bu %n imalat sanayi sektöründe konjonktür aşamalarının analizi nedenleri ile birlikte ele alındığı için bu bölümde madencilik ve elektrik, gaz, su sektörlerinin konjonktürün hangi aşamalarının yaşandığı belirtilecektir. Bu aşamaların belirlenebilmesi için de dönemsel ortalamalar hesaplanıp, dönemsel ortalamalardan sapmalar bulunarak, bu sapmaların konjonktürün hangi döneminde olduğu analiz edilecektir. Bu analizde şu dönemler ele alınacaktır. 1923–1933 Kuruluş Dönemi, 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası, 1950–1960 Liberal Dönem, 1960–1980 Planlı Dönem, 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi, 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi ve 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi olarak ele alınacaktır. 1923–1933 Kuruluş Dönemi:

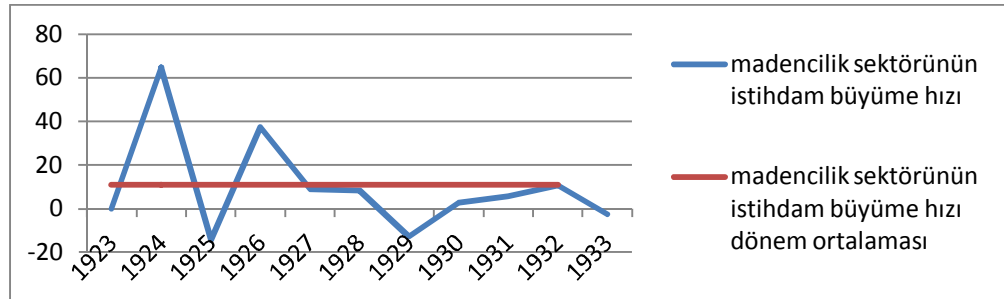
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

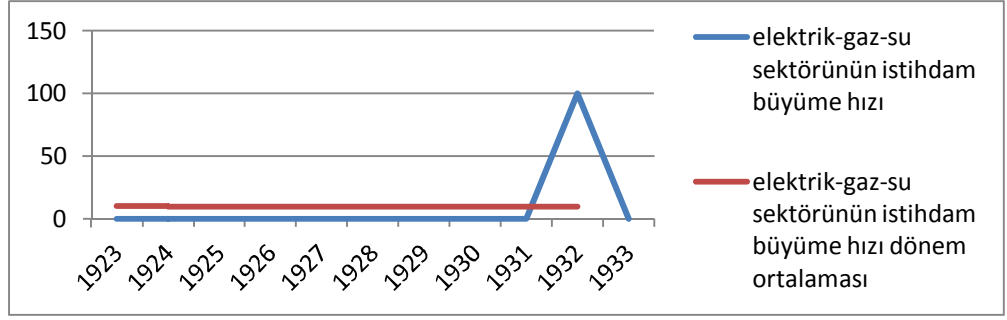
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kuruluş döneminde ülkenin içerisinde bulunduğu zor duruma rağmen madencilik sektörü büyüme hızı 1924 yılında tepe aşamasındadır. 1925 yılında dip aşamasını yaşamaktadır. 1925 yılında ekonominin gelişim hamlesiyle birlikte ekonomik refah artmaya başlamış 1926 yılında tekrar tepe aşamasını gelmiştir. 1927 yılında durgunluk aşaması yaşanmaktadır. Fakat daha sonra dünya piyasalarında yaşanan büyük kriz öncesinde 1928 yılında talep şoku yaşanmıştır. 1929 yılında hem bunalım hem de dip aşaması yaşanmıştır. 1930 yılında canlanma aşaması yaşanmış, bu canlanma aşaması 1931 yılında da devam etmiştir. 1932 yılında canlanma aşamasının yerini refah aşaması almış ve maden sektörünün büyüme hızı tepe aşamasına ulaşmıştır. Fakat 1933 yılında imalat sanayisinin büyüme hızı durgunluk ve bunalım aşamalarını birlikte yaşamıştır. Kuruluş döneminde ülkenin içerisinde bulunduğu zor duruma rağmen elektrik, gaz, su sektörü büyüme hızı 1924 yılında tepe aşamasındadır. 1925 yılında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1926 yılında hem bunalım hem de dip aşaması birlikte yaşanmıştır. 1927 yılında tepe aşaması yaşanmış fakat 1928 yılında elektrik, gaz, su sektörü büyüme hızı durgunluk aşamasına gelmiştir. Bu dönemde yaşanan durgunluk aşaması dünyada yaşanan büyük krizin öncü göstergesidir. 1929 yılında elektrik, gaz, su sektörünün büyüme hızı büyük krizin etkisiyle hem bunalım aşamasını hem de dip aşamasını birlikte yaşamıştır. 1930 yılında yaşanan tepe aşamasını, 1931 yılında durgunluk ve bunalım aşaması, 1932 yılında bunalım aşaması ve 1933 yılında da bunalım aşamasının yaşanması takip etmiştir.

Grafik 18: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %

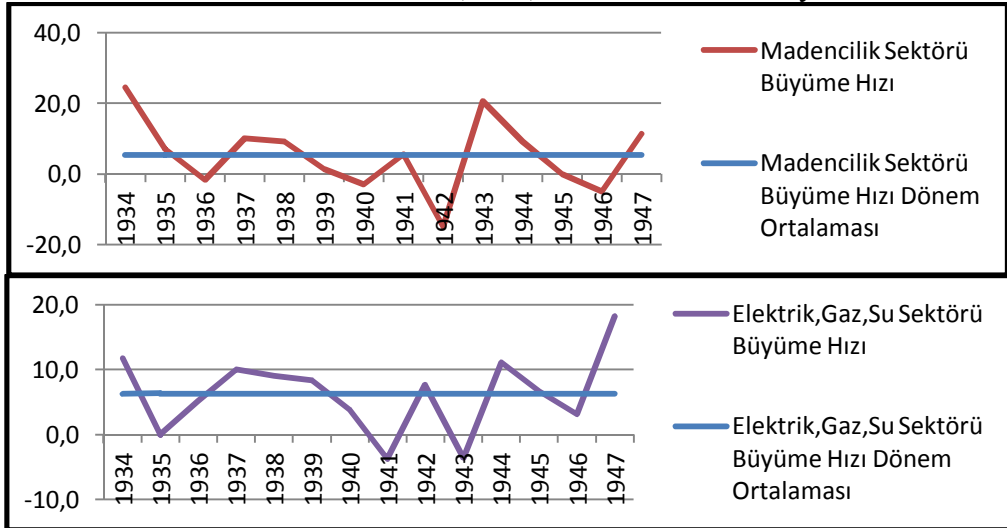

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kuruluş döneminde madencilik sektörü 1924 yılında tepe aşamasını yaşarken, 1925 yılında dip aşamasını yaşamıştır. 1926 yılında yeniden yaşanan tepe aşamasını, 1927 yılında durgunluk ve bunalım aşaması takip etmiştir. 1928 yılında da bunalım ve 1929 yılında ise dip aşaması yaşanmıştır. 1930 ve 1931 yıllarında yaşanan canlanma aşamasını 1932 yılında refah ve tepe aşaması takip etmiş ve 1933 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektöründe ise 1924–1931 yıllarında dip aşaması yaşanırken, 1932 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. Fakat 1933 yılında tekrar dip aşaması yaşanmıştır. 1934–1949 II. Dünya Savaşı ve Sonrası Dönemi:

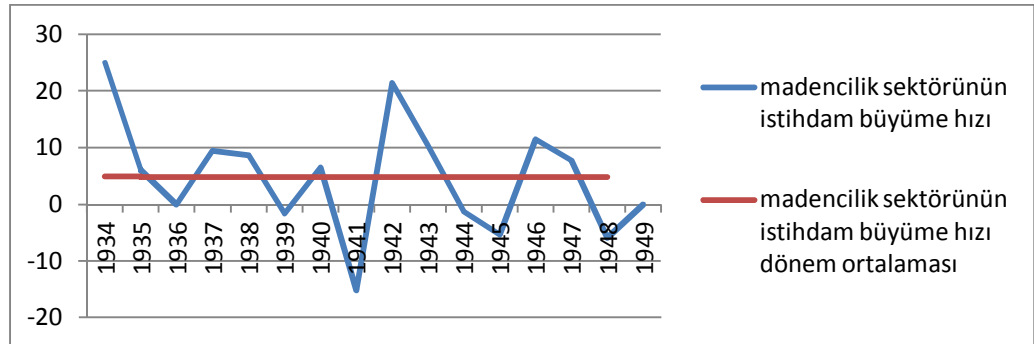
Grafik 19: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %

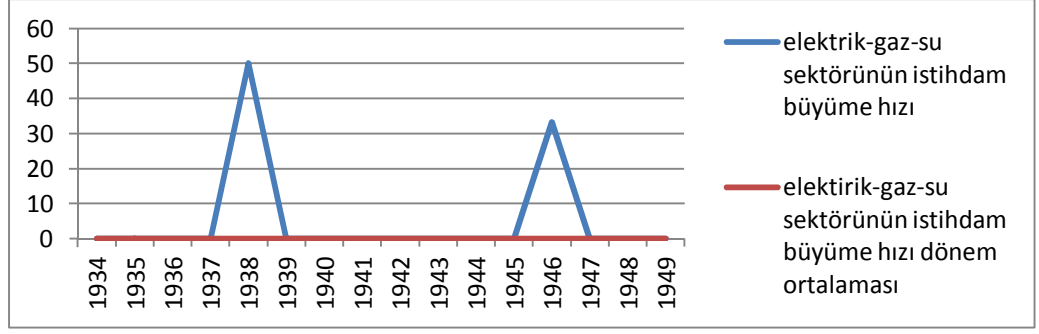

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

II. Dünya savaşı ve sonrası dönemde madencilik sektörü büyüme hızı 1934 yılında tepe aşamasındadır. 1935 yılında durgunluk aşaması yaşanırken, 1936 yılında hem bunalım hem de dip aşaması yaşanmaktadır. 1937 yılında canlanma ve refah aşaması birlikte yaşanırken, 1938 yılında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1939 yılında durgunluk aşamasını bunalım aşaması takip etmiştir. II. Dünya savaşı savaşa girilmediği halde girilecekmiş gibi alınan önlemler üretimin düşmesine neden olmuştur. 1939–1945 döneminde milli gelir hep düşmüştür. Madencilik sektörü büyüme hızları da bu gelişmelere paralel olarak 1940 yılında ani bir düşüşle dip aşamasını yaşamıştır. 1941 yılında yaşanan talep şoku 1942 yılında bunalım ve dip aşamasının yaşanmasına engel olamamıştır. 1943 yılında tepe aşaması yaşanmış fakat 1944 yılında ise yeniden durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1945 yılında ise yaşanan bunalım aşaması, 1946 yılında yerini dip aşamasına bırakmıştır. 1947 yılında ise hem canlanma hem de refah aşaması yaşanmaktadır. Elektrik, gaz, su sektöründe ise 1934 yılında tepe aşamasında iken, 1935 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1936 yılında canlanma aşaması yaşanırken, 1937 yılında hem refah hem de tepe aşaması yaşanmaktadır. 1938 yılında durgunluk aşaması yaşanmış ve bu durgunluk aşaması 1939 yılında da devam etmiştir. 1940 yılında yaşanan bunalım aşaması, 1941 yılında yerini dip aşamasına bırakmıştır. 1942 yılında tepe aşaması yaşanmasına rağmen, 1943 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1944 yılında yeniden tepe aşaması yaşanırken, 1945 yılında durgunluk, 1946 yılında hem bunalım hem dip ve 1947 yılında da tepe aşaması yaşanmıştır.

Grafik 20: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %

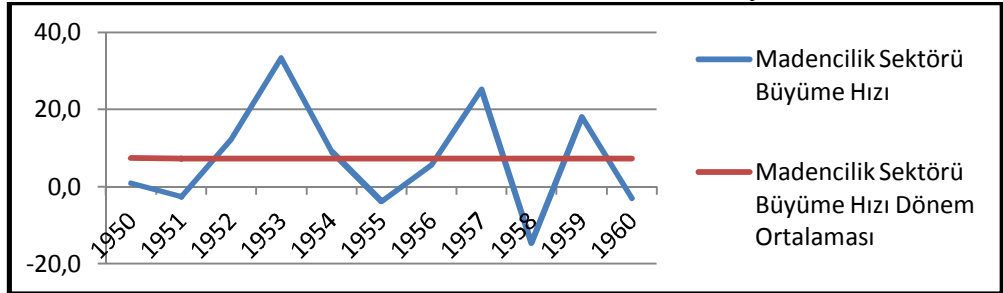
Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

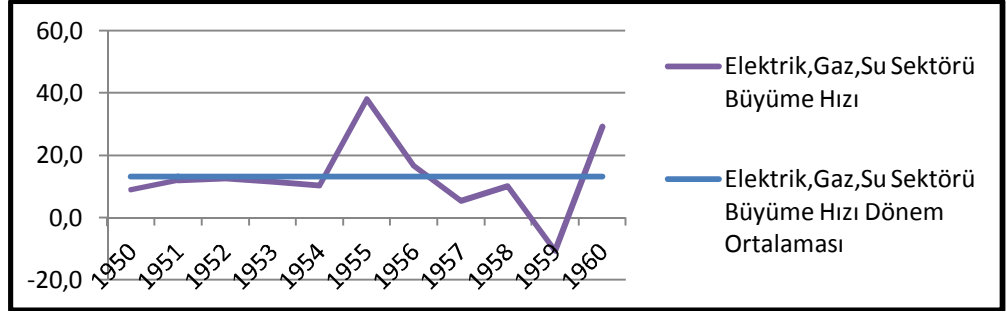
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

II. Dünya Savaşı ve sonrası dönemde madencilik sektörü 1934 yılında tepe aşamasındadır. 1935 yılında yaşanan durgunluk aşamasını, 1936 yılında bunalım ve dip aşaması almıştır. 1937 yılında tekrar tepe aşaması yaşanmıştır. 1938 yılında yaşanan durgunluk aşamasını 1939 yılında bunalım ve dip aşaması takip etmiştir. Dip aşamasından kurtarmak için 1940 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1941 yılında madencilik sektöründe dip aşaması yaşanmıştır. 1942 yılında yaşanan tepe aşamasına rağmen 1943 yılında durgunluk, 1944 yılında bunalım ve 1945 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. 1946 yılında da tepe aşaması yaşanmıştır. 1947 yılında durgunluk aşaması yaşanmış ve 1948 yılında da bunalım ve dip aşaması yaşanmıştır. 1949 yılında ise canlanma aşaması yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektörlerinde 1934–1937 yıllarında dip aşaması yaşanırken 1938 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1939 yılından 1945 yılına kadar dip aşaması yaşanırken 1946 yılında tekrar tepe aşaması yaşanmış fakat 1947 yılında yeniden dip aşaması yaşanmıştır. 1948 ve 1949 yıllarında da dip aşaması yaşamaya devam etmiştir. 1950–1960 Liberal Dönem:

Grafik 21: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %

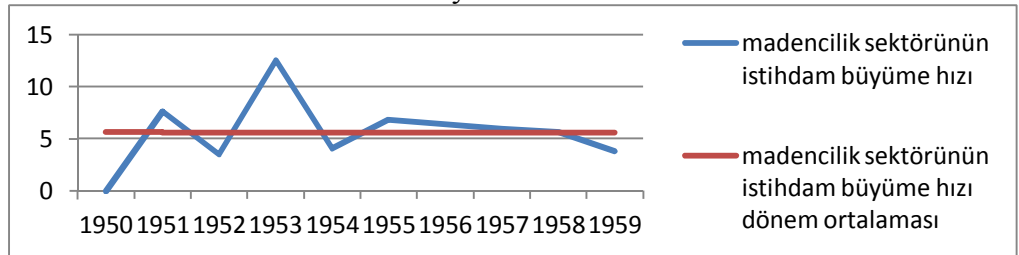

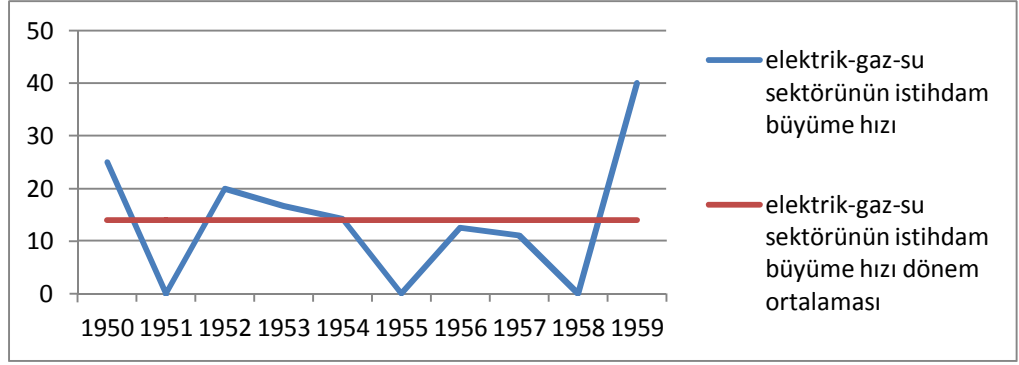

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Liberal dönemde madencilik sektörünün büyüme hızı 1950 yılında bunalım aşaması yaşanırken, 1951 yılında dip aşaması yaşanmaktadır. 1952 yılında canlanma ve refah aşaması birlikte yaşanırken, 1953 yılında tepe aşamasına gelinmiştir. 1954 yılı durgunluk aşamasındayken, 1955 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1956 yılı canlanma aşaması iken 1957 yılında tekrar tepe aşaması yaşanmıştır. 1958 yılında dip aşaması, 1959 yılında tepe aşaması ve 1960 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. Madencilik sektörünün büyüme hızı hem azalan hem de artan bir seyir takip etmiştir. Elektrik, gaz, su sektörü ise 1950 yılından 1955 yılına kadar canlanma aşaması yaşamıştır. 1955 yılında refah aşamasıyla birlikte tepe aşaması yaşanmıştır. 1956 yılında durgunluk aşaması yaşanırken, 1957 yılında bunalım aşaması yaşanmıştır. 1958 yılında bir talep şoku yaşanırken, 1959 yılında dip aşaması yaşanmış ve 1960 yılında tekrar tepe aşamasına gelinmiştir.

Grafik 22: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %

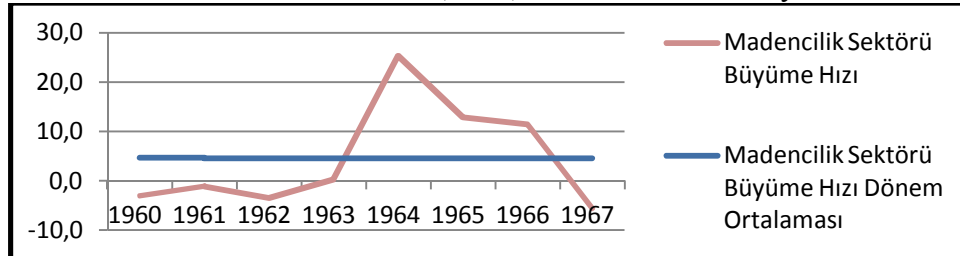

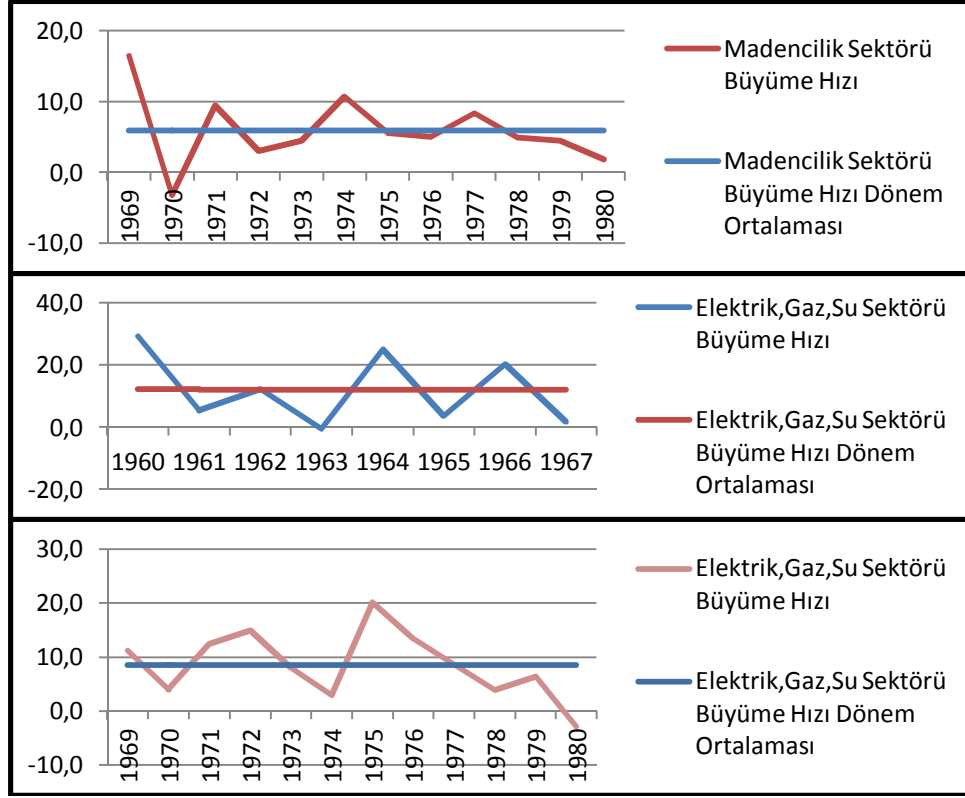

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Liberal dönemde madencilik sektöründe 1950 yılında yaşanan dip aşaması yaşanmıştır. 1951 yılında yerini tepe aşaması alırken, 1952 yılında tekrar dip aşaması yaşanmıştır. 1953 yılında tepe aşaması yaşanırken, 1954 yılında tekrar dip aşaması yaşanmıştır. 1955 yılında yine dip aşamasından sonra tepe aşaması yaşanmıştır. 1956, 1957 ve 1958 yıllarında yaşanan durgunluk aşamasını 1959 yılında bunalım aşaması takip etmiştir. Elektrik, gaz, su sektöründe 1950 yılında yaşanan durgunluk aşamasının yerini, 1951 yılında bunalım ve dip aşaması almıştır. 1952 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1953 ve 1954 yıllarında yaşanan durgunluk aşamasını 1955 yılında bunalım ve dip aşaması yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektörünü dip aşamasından kurtarmak için 1956 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1957 yılında bunalım aşaması yaşanmaya devam etmiş ve 1958 yılında bunalım aşaması daha da derinleşerek dip aşamasına dönüşmüştür. 1959 yılında ise tepe aşaması yaşanmıştır. 1960–1980 Planlı Dönemde;

Grafik 23: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

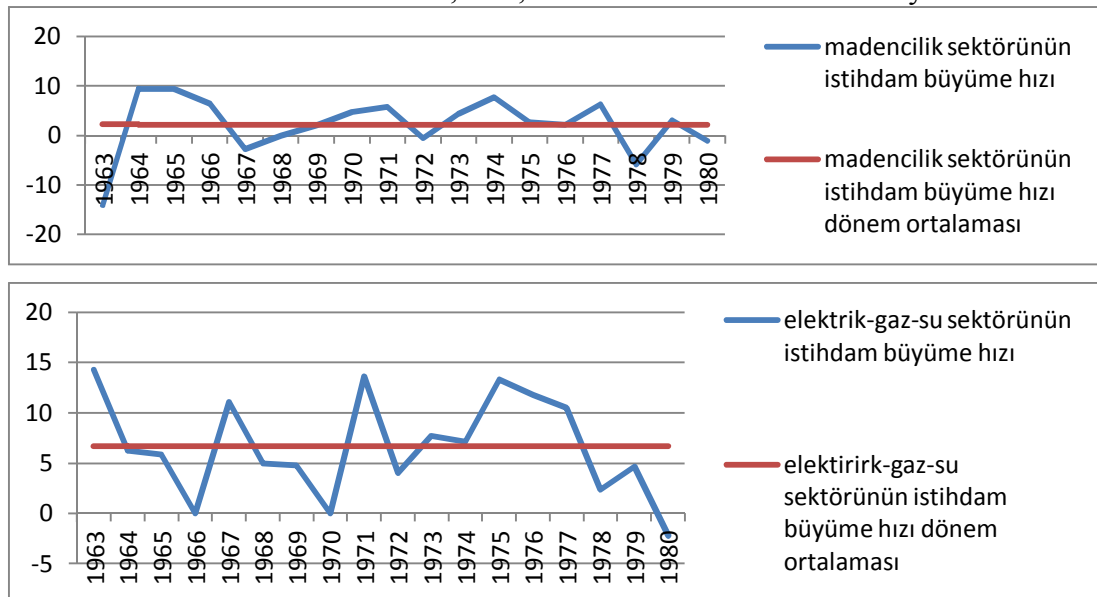
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Planlı dönemde madencilik sektörü büyüme hızı 1960 yılında dip aşamasında iken, 1961 yılından 1964 yılına kadar canlanma aşaması yaşanırken, 1964 yılında refah aşamasının yaşanmasıyla birlikte tepe aşaması yaşanmıştır. 1965 yılında durgunluk aşaması yaşanırken 1966 yılında durgunluk aşaması devam etmiş ve 1967 yılında bunalım aşamasının yaşanmasıyla 1968 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. 1969 yılı tepe aşaması olmasına rağmen, 1970 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1971 yılında tepe ve 1972 yılında dip aşamaları yaşanmıştır. 1973 yılında canlanma, 1974 yılında tepe, 1975 yılında durgunluk aşamaları yaşanmaktadır. 1976 yılında ise hem bunalım hem de dip aşaması yaşanmaktadır. 1977 yılında da tepe aşaması yaşanmıştır. 1978 yılında durgunluk ve bunalım aşaması birlikte yaşanırken 1979 yılında bunalım aşaması ve 1980 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektörlerinin büyüme hızları ise 1960 yılında dip aşamasında iken, 1961 yılında durgunluk ve bunalım aşamalarının yaşanmasıyla birlikte dip aşaması da yaşanmıştır. 1962 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1963 yılında dip, 1964 yılında tepe, 1965 yılında dip, 1966 yılında tepe, 1967 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1968 yılında ise tepe aşaması yaşanmıştır. 1969 yılında ise

durgunluk aşaması yaşanırken, 1970 yılında bunalım ve dip aşaması birlikte yaşanmıştır. 1971 yılı canlanma ve refah yılı iken, 1972 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1973 yılında durgunluk, 1974 yılında bunalım ve dip, 1975 yılında tepe, 1976 ve 1977 yıllarında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1978 yılında durgunluğun yerini bunalım aşaması almıştır. 1979 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1980 yılında dip aşamasının yaşanmıştır.

Grafik 24: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

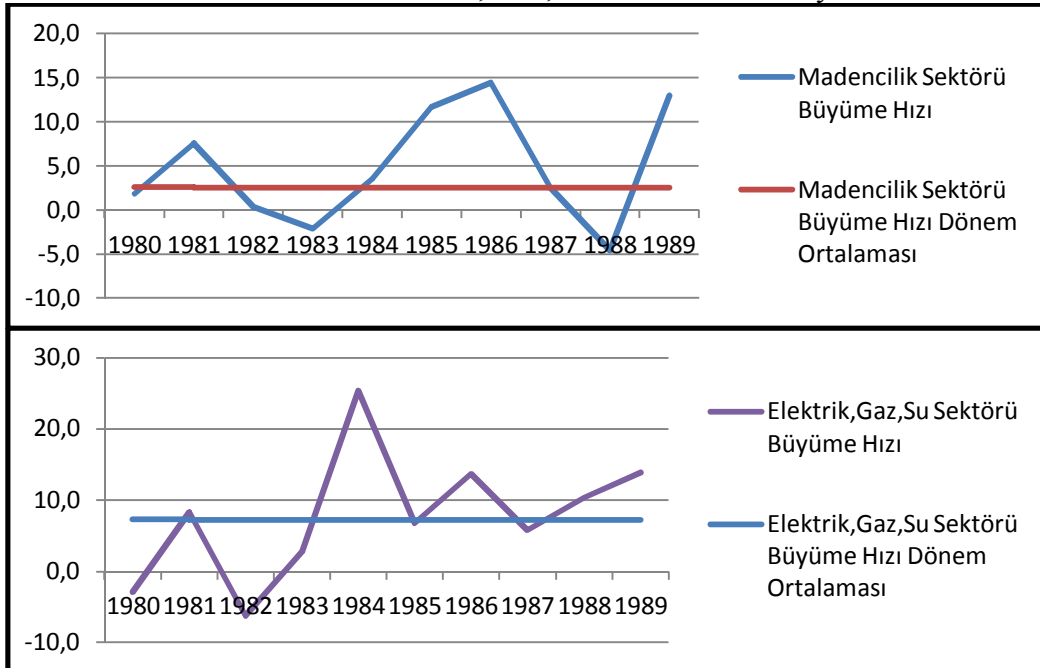
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Planlı dönemde 1963 yılında madencilik sektörü dip aşamasında iken 1964 yılında ise tepe aşamasındadır. 1965 yılında yaşanan durgunluk aşamasını, 1966 ve 1967 yıllarında bunalım aşaması ve 1968 yılında da dip aşaması takip etmiştir. 1969 yılında yaşanan canlanma aşaması 1970 yılında refah aşaması takip etmiş ve 1971 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1972 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1973 yılında canlanma ve refah aşamasının yaşanmasıyla birlikte 1974 yılında da tepe aşaması yaşanmıştır. 1975 yılında durgunluk aşaması yaşanmıştır. Durgunluk aşamasını 1976 yılında bunalım aşaması takip etmiş ve 1977 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1978 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 1979 yılında madencilik sektörünü dip aşamasından kurtarmak için talep şoku yaşansa da 1980

yılında durgunluk, bunalım ve dip aşaması birlikte yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektöründe 1963 yılında tepe aşaması yaşanırken, 1964 yılında durgunluk ve bunalım aşaması yaşanmıştır. 1965 yılında bunalım aşaması derinleşerek 1966 yılında dip aşamasına dönüşmüştür. 1967 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1968 yılında durgunluk ve bunalım aşaması birlikte yaşanırken, 1969 yılında bunalım aşaması yaşanmıştır. 1970 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. 1971 yılında tepe aşaması yaşanmış fakat 1972 yılında yerini yeniden dip aşamasına bırakmıştır. 1973 yılında yaşanan canlanma ve refah aşaması, 1974 yılında yerini refah ve 1975 yılında da tepe aşamasına bırakmıştır. 1976 ve 1977 yıllarında yaşanan durgunluk aşaması 1978 yılında bunalım aşamasına dönüşmüştür. Elektrik, gaz, su sektörünü bunalım aşamasından kurtarmak için yaşanan talep şokuna rağmen 1980 yılında dip aşamasından kaçılmamıştır. 1980–1989 Dışa Açılma Dönemi:

Grafik 25: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

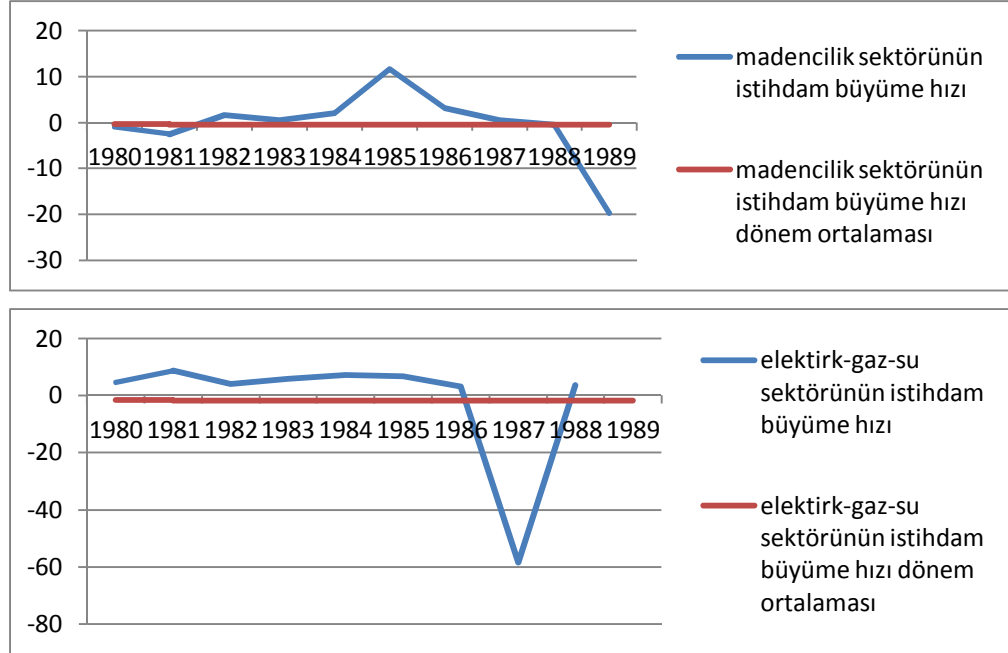
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Dışa açılma döneminde madencilik sektörünün büyüme hızına baktığımızda; 1980 yılında canlanma aşamasını yaşamaktadır. 1981 yılında tepe aşamasını yaşarken, 1982 yılında durgunluk ve bunalım aşamalarını, 1983 yılında dip aşamasını, 1984 yılında canlanma ve refah aşamasını yaşamaktadır. 1985 yılında

refah aşamasını, 1986 yılında tepe aşamasını yaşamaktadır. Tepe aşamasından sonra konjonktürün aşamalarından olan durgunluk aşaması 1987 yılında yaşanırken, 1988 yılında dip aşaması ve 1989 yılında da tepe aşaması yaşanmaktadır. Elektrik, gaz, su sektörünün konjonktürel aşamalarını tespit edersek; 1980 yılında dip aşamasını, 1981 yılında tepe, 1982 yılında dip, 1983 yılında canlanma, 1984 yılında tepe, 1985 yılında durgunluk ve bunalım aşamaları yaşanmaktadır. 1986 yılında talep şoku yaşanırken, 1987 yılında durgunluk, bunalım ve dip aşamaları, 1988 yılında canlanma ve refah aşamaları ve 1989 yılında da tepe aşaması yaşanmaktadır. Her iki sektörde de dalgalı bir eğilim söz konusudur.

Grafik 26: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları%

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

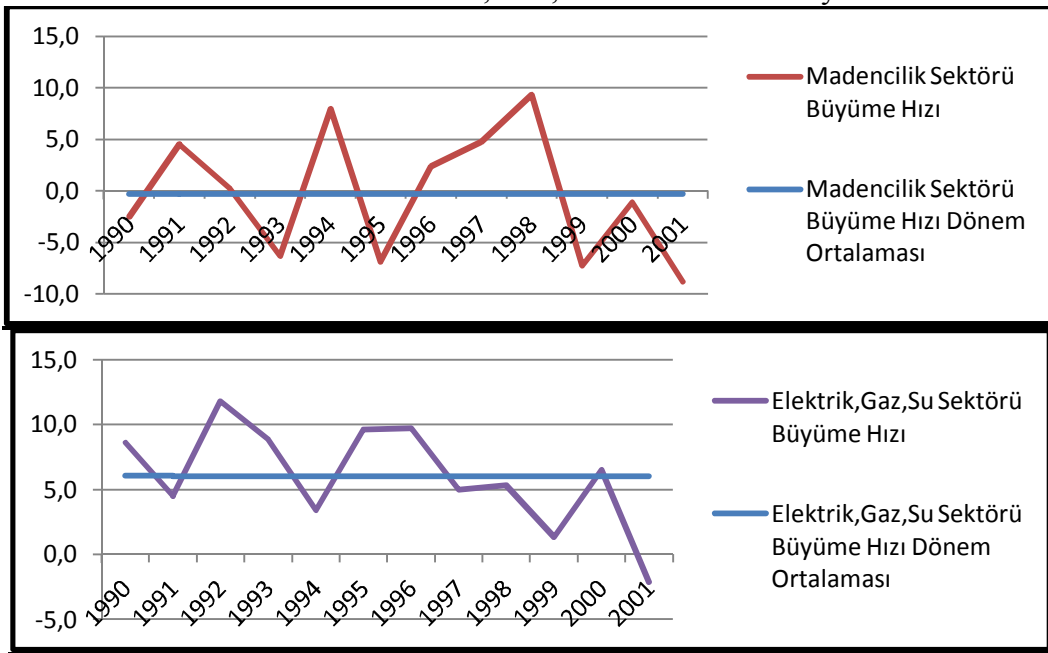
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Dışa açılma döneminde madencilik sektörü 1980 yılında bunalım aşamasını yaşarken, 1981 yılında dip aşamasını yaşamıştır. 1982 yılında yaşanan canlanma ve refah aşaması, yerini 1983 ve 1984 yıllarında refah aşamasına ve 1985 yılında ise tepe aşamasına bırakmıştır. 1986 ve 1987 yıllarında yaşanan durgunluk aşaması 1988 yılında bunalım aşamasına dönüşmüş ve 1989 yılında da daha da derinleşerek dip aşaması yaşanmıştır.

Elektrik, gaz, su sektörü ise 1980 yılında dip aşamasını yaşamıştır. 1981 yılında yaşanan canlanma ve refah aşaması yerini 1982 yılında tepe aşamasına bırakmıştır. 1983 yılında durgunluk aşaması yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektörünü durgunluk aşamasından çıkarmak için 1983 ve 1984 yıllarında yaşanan talep şokuna rağmen 1986 ve 1987 yıllarında durgunluk aşaması yaşanmıştır. 1988 yılında ise durgunluk aşaması derinleşerek bunalım ve dip aşaması yaşanmıştır. 1989 yılında da canlanma ve refah aşaması yaşanmıştır. 1990–2001 Kriz Yılları Dönemi:

Grafik 27: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

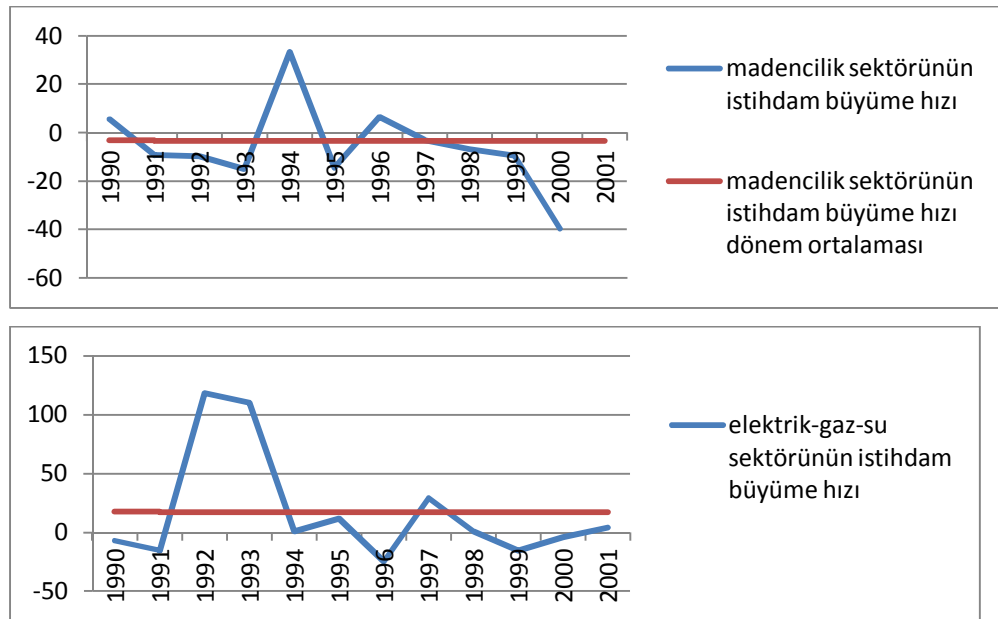
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kriz yılları döneminde, madencilik sektörünün büyüme hızlarına bakarsak; 1990 yılında dip aşaması yaşanırken, 1991 yılında tepe aşaması, 1992 yılında durgunluk aşaması, 1993 yılında bunalım ve dip aşamaları, 1994 yılında tepe aşaması, 1995 yılında dip aşaması, 1996 yılında canlanma ve refah aşaması, 1997 yılında refah aşaması, 1998 yılında tepe aşaması, krizler nedeniyle 1999 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 2000 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 2001 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. Madencilik sektörünün büyüme hızı dalgalı bir eğilim göstermektedir.

Elektrik, su, gaz sektörünün büyüme hızlarına bakarsak; 1990 yılında refah aşaması yaşanırken, 1991 yılında dip aşaması, 1992 yılında tepe aşaması, 1993 yılında durgunluk aşaması, 1994 yılında dip aşaması, 1995 yılında canlanma ve refah aşamaları, 1996 yılında tepe aşaması, 1997 yılında durgunluk ve bunalım aşamaları, 1998 yılında bunalım aşaması, 1999 yılında dip aşaması, 2000 yılında tepe aşaması ve kriz nedeniyle 2001 yılında da dip aşaması yaşanmıştır. Madencilik sektöründe olduğu gibi elektrik, gaz, su sektöründe de dalgalı bir eğilim söz konusudur.

Grafik 28: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

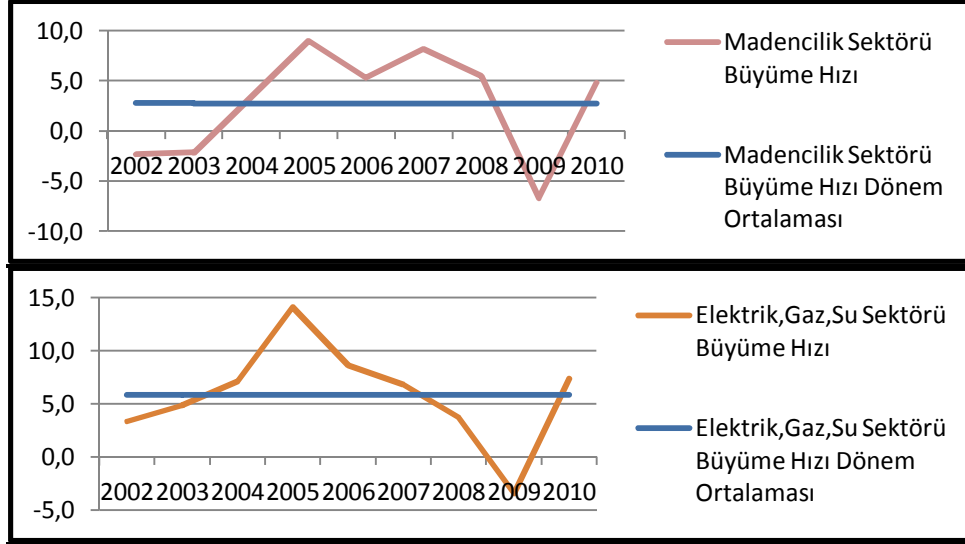
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Kriz yılları döneminde madencilik sektöründe 1990 yılında tepe aşaması yaşanmaktadır. 1991 yılında durgunluk ve bunalım aşaması yaşanırken 1992 yılında bunalım aşaması yerini 1993 yılında dip aşamasına bırakmıştır. 1994 yılında yaşanan tepe aşamasına rağmen 1995 yılında yeniden dip aşaması yaşanmıştır. Daha sonra yeniden 1996 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1997 yılında yaşanan durgunluk aşaması, 1998 ve 1999 yıllarında bunalıma dönüşmüş ve 2000 yılında dip aşaması yaşanmıştır. 2001 yılında ise canlanma ve refah aşaması yaşanmıştır.

Elektrik, gaz, su sektörü ise 1990 yılında bunalım aşamasını yaşarken, 1991 yılında bunalım aşaması dip aşamasına dönüşmüştür. 1992 yılında yaşanan tepe aşamasına rağmen 1993 yılında durgunluk ve 1994 yılında ise dip aşaması yaşanmıştır. Elektrik, gaz, su sektörünü dip aşamasından kurtarmak için 1995 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 1996 yılında yeniden dip aşaması yaşanmıştır. 1997 yılında tepe aşaması yaşanırken, 1998 yılında yerini durgunluk ve bunalım aşamasına bırakmıştır. Bunalım aşaması daha da derinleşerek 1999 yılında bunalım ve dip aşaması yaşanmıştır. 2000 ve 2001 yıllarında ise canlanma aşaması yaşanmıştır. 2002–2010 Ekonomik Genişleme Dönemi:

Grafik 29: Madencilik ve Elektrik, Gaz, Su Sektörlerinin Büyüme Hızları %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

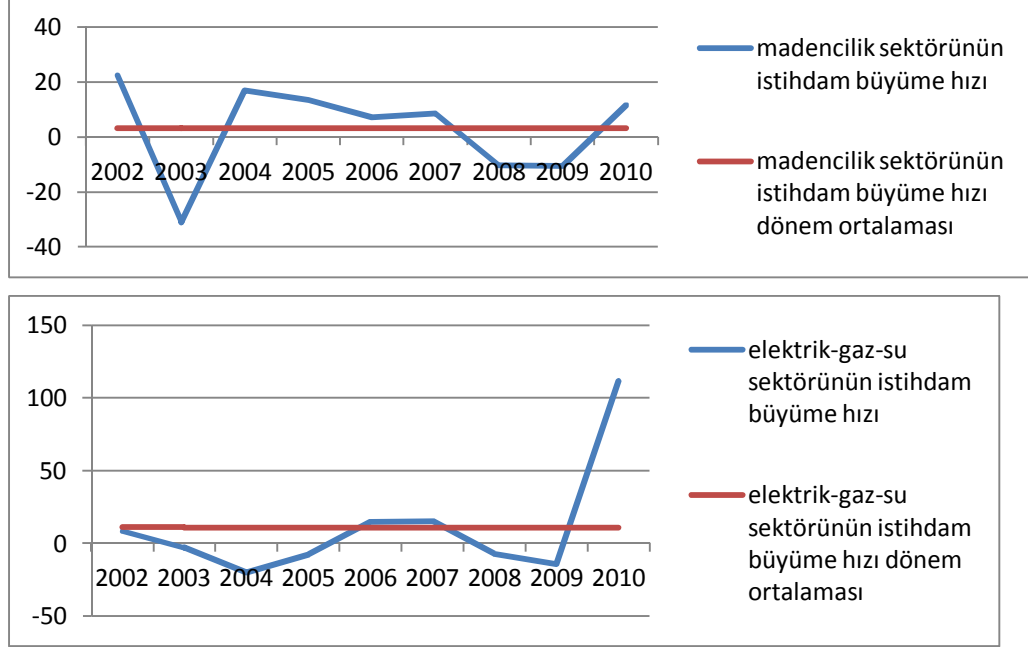
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Ekonomik genişleme döneminde sektörlerin büyüme hızlarına bakarsak; madencilik sektörü büyüme hızı krizin etkileri nedeniyle 2002 yılında dip aşamasında, 2003 yılında canlanma aşamasında, 2004 yılında canlanma ve refah aşamalarında, 2005 yılında tepe aşamasında, 2006 yılında durgunluk aşamasındadır. 2007 yılında yaşanan talep şokuna rağmen 2008 yılında sektör durgunluk aşamasından kurtarılamamış ve finansal krizin etkisiyle 2009 yılında dip aşaması yaşanmıştır. Fakat 2010 yılında da tepe aşamasındadır.

Elektrik, gaz, su sektörü büyüme hızı krizin etkisiyle 2002 yılında dip aşamasındadır. 2003 yılında canlanma aşamasında, 2004 yılında canlanma ve refah

aşamasında, 2005 yılında tepe aşamasında, 2006 ve 2007 yıllarında durgunluk aşamasında, 2008 yılında durgunluk ve bunalım aşamasında, finansal krizin etkisiyle 2009 yılında dip aşamasında ve 2010 yılında da tepe aşamasındadır.

Grafik 30: Madencilik ve Elektrik,Gaz,Su Sektörlerinin İstihdam Büyüme Hızları %

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve www.dpt.gov.tr yayınlarından oluşturulmuştur.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>

Ekonomik genişleme döneminde madencilik sektörü 2002 yılında tepe aşamasındadır. 2003 yılında tepe aşaması yaşanmasına rağmen 2004 yılında tekrar tepe aşaması yaşanmıştır. 2005,2006 ve 2007 yıllarında durgunluk aşaması yaşanırken, 2008 yılında bunalım aşaması yaşanmış, 2009 yılında da bunalım aşaması gittikçe derinleşerek dip aşamasına dönüşmüştür. 2010 aşaması ise tepe aşamasıdır. Elektrik, gaz, su sektöründe ise 2002 ve 2003 yıllarında yaşanan bunalım aşaması 2004 yılında yerini dip aşamasına bırakmıştır. 2005 yılında yaşanan canlanma aşaması ile birlikte 2006 yılında canlanma ve refah aşaması yaşanmıştır. 2007 yılında da tepe aşaması yaşanmıştır. 2008 yılında yaşanan durgunluk ve bunalım aşaması, 2009 yılında dip aşamasına dönüşmüştür. 2010 yılında ise tepe aşaması yaşanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SANAYİSİNİN KONJONKTÜREL DALGALANMALARININ UYGULAMALI ANALİZİ

Sanayi sektörü GSYH içerisinde oldukça önemli bir paya sahiptir. Ekonominin temel sektörlerinden olan sanayi sektörü sınai faaliyetleri kapsamaktadır. Ayrıca ticarete açık sektörler içerisinde verimliliği en yüksek sektör yine sanayi sektörüdür. Sanayi sektörü ülke ekonomisinin büyümesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sanayi sektörü alt sektörleri ile birlikte ekonominin diğer tüm sektörlerinden girdi talep etmekte hem de o sektörlerle girdi sağlamaktadır. Sanayi sektörü bu özelliği ile hem tarım sektörüne hem de hizmet sektörüne geriye ve ileriye doğru bağlantılıdır.

Ülke ekonomisini oluşturan sektörler tarım, sanayi ve hizmet sektörleridir. Bu sektörlerden en önemlisi sanayi sektörüdür. Çünkü sanayi sektörü bir ekonomiyi oluşturan bütün sektörlerle ileriye ve geriye doğru bağlantılıdır. Sanayi sektörü hem tarım sektörüne hem de hizmet sektörüne sağladığı ara girdi, makine ve teçhizat ile bir ülke ekonomisi için ne kadar önemli bir sektör olduğunu göstermektedir. Bir ülkede sanayi sektörü ne kadar gelişmiş ise o ülke de o kadar gelişmiş demektir. Günümüz dünyasında gelişmiş ekonomilerin aynı zamanda sanayileşmiş ülkeler olması ekonomik gelişme ile sanayileşme arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Sanayi sektörü önemli ölçüde istihdam ve katma değer yaratan bir sektördür. Türkiye ekonomisinde GSYH'nın yaklaşık 1/3'ü sanayi sektörü tarafından oluşmaktadır.

Türkiye'ye ilişkin konjontür literatüründe sanayi sektörü için bir analiz bulunmamaktadır. Ayrıca sanayi sektörü için hem çıktı açığını hesaplayan bir çalışmada söz konusu değildir. Oysa sanayi sektörü çıktı açığı ve konjontür analizi, makro düzeyde çıktı açığının ve böylece genel konjontürün öngörülebilmesi için çok önemli bilgiler sunabilir. Bu çerçevede bu bölümde öncelikle sanayi sektörünün çıktı açığını hesaplayıp konjontürel özelliklerini analiz etmek için potansiyel çıktı-

çıktı açığı ve sanayi sektöründe konjonktürel dalgalanmalar kavramları üzerinde durulacaktır. Daha sonra potansiyel çıktı ve çıktı açığını hesaplama yöntemi olan Cobb-Douglas Üretim fonksiyonu ve kullanılan veri seti hakkında bilgiler verilecektir. Bölüm elde edilen çıktı açığı bulgusundan yola çıkılarak Türk sanayisinin konjonktürel özelliklerinin analizi ile tamamlanmaktadır.

1. POTANSİYEL ÇIKTI - ÇIKTI AÇIĞI VE SANAYİ SEKTÖRÜNDEKİ KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Potansiyel çıktı, veri teknoloji ile üretim faktörlerinin tam kullanımı sonucu ulaşılabilen sürdürülebilir çıktı düzeyidir. Çıktı açığı ise, bir ekonomide mevcut çıktı düzeyi ile potansiyel çıktı düzeyi arasındaki farktır. Çıktı açığı cebirsel olarak şöyle ifade edilir:

$$Y_{\text{Çıktı Açığı}} = Y_{\text{Mevcut}} - Y_{\text{Potansiyel}} \dots\dots\dots(1)$$

Çıktı açığının yönü ve boyutu ekonominin arz-talep dengelerini ve ekonominin atıl kapasitede olup olmadığını gösterir. Mevcut çıktının potansiyel çıktıdan küçük olması durumunda ekonomide kaynaklar atıl kalmış, kullanılmamış demektir. Böyle bir durumda ekonomide arz fazlası oluşur. Oluşan bu arz fazlası nedeniyle ekonominin canlanması için talep ihtiyacı vardır. Tersine durumda, yani mevcut çıktının potansiyel çıktıdan büyük olması durumunda ise ekonomide kaynaklar tam kullanılmış demektir. Çıktı açığı pozitif ise bu durum konjonktürün genişleme dönemini yani canlanma, refah ve tepe aşamalarını oluşturmaktadır. Çıktı açığı negatif ise bu durum konjonktürün daralma dönemini yani durgunluk, bunalım ve dip aşamalarını oluşturmaktadır.

Giorno ve diğerleri (1995)'ne göre potansiyel çıktı ve çıktı açığı para, maliye ve sanayileşme politikaları açısından önemlidir. Para politikası açısından toplam arz kapasitesinin ölçümü ve enflasyonu arttırmadan toplam talebin ne kadar genişleyeceğini belirlediği için para politikası açısından önemlidir. Maliye politikası yapıcıları da mali dengeleri potansiyel çıktı tahminine göre belirlemektedirler. Ayrıca ekonomik büyüme ve sektörlerin büyüme performanslarının değerlendirilmesi açısından da potansiyel çıktı ve çıktı açığı değişkenleri oldukça

önemlidir. Sanayi politikaları açısından ise uygulanan politikaların başarısı potansiyel çıktı ve çıktı açığına bakılarak değerlendirilir. Politika uygulayıcıları sanayi sektöründe uygulanan ve uygulanacak olan politikaları belirlemek için yaşanan konjonktürün dönemine göre politikaları belirlerler. Örneğin, sanayi sektörü durgunluk dönemini yaşıyor ise ekonomide potansiyel çıktının artırılmasına yönelik politikalar uygulanmalıdır. Bir ekonomide sektörler arasındaki ilişkilerin boyutu ilgili sektörün önemini yansıtır. Bir sektörün üretim sürecinde diğer sektörlerden girdi kullanması o sektörün geriye yönelik bağlantılı olduğunu gösterir. Ayrıca bir sektörün diğer sektörlerle girdi sağlaması da o sektörün ileriye yönelik bağlantılı olduğunu gösterir. Sanayi sektörünün diğer sektörlerle olan ileri ve geri bağlantı etkileri ve ülke GSYH'sının yaklaşık üçte birini oluşturuyor olması dikkate alındığında bu sektörde konjonktürün aşamalarının doğru tespitinin yapılması uygulanan politikaların seçiminin doğru yapılmasının sağlayacağından oldukça önem arz etmektedir.

Gelişmiş ülkelerin sanayi sektörünün konjonktürel dalgalanmaları Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin konjonktürel dalgalanmalarından daha farklı bir yapı göstermektedir. Aguiar ve Gopinath (2007)'a göre Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin konjonktürel dalgalanmaları gelişmiş ülkelere göre daha sık aralıklı ortaya çıkar. Çalışmada gelişmekte olan ülkelerin ekonomik aktivitelerinin dalgalı bir yapıya sahip olması, ekonomi politikalarındaki sık aralıklı değişiklikler ve rejim değişiklikleri nedenlerine bağlanmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de 1963–2010 yılları arasında gerek yaşanan krizlerin ve yapısal kırılmaların çokluğu, gerekse de uygulanan sanayi politikalarının değişikliği nedeniyle yıllar itibariyle sanayi sektörünün konjonktürel dalgalanmaları daha sık aralıklı bir seyir izlemiştir.

Makro ekonomik düzeyde olduğu gibi sektörel düzeyde de ampirik olarak hesaplanabilir bir konjonktürel dalgalanma ölçümüne ve kaynaklarının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Dornbusch ve Fisher (1994)'a göre büyüme trendi etrafındaki dalgalanmalar olarak tanımlanabilecek konjonktürel dalgalanmaların kaynağı ile ilgili genel kabul görmüş bir yaklaşım söz konusu değildir. Scacciavillani ve Swagel (1999)'e göre potansiyel çıktıyı tanımlamada iki temel yaklaşım

bulunmaktadır. İlk yaklaşım Keynesyen geleneğe bağlı ve konjonktürel dalgalanmaların temel belirleyicinin toplam talep şoku olduğunu öne süren yaklaşımdır. Bu yaklaşımda faktör girdilerinin kullanımının talep kaynaklı değişimi potansiyel çıktının hem büyümesine hem de küçülmesine neden olur. Bu doğrultuda, potansiyel çıktının açıklanmasında ve hesaplanmasında Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu büyük önem taşımaktadır. İkinci yaklaşım çerçevesinde ise, Blinder (1988) ve Prescott (1986) neoklasik geleneğe bağlı olarak konjonktürel dalgalanmaların sebebinin dışsal şoklar olduğunu öne sürmektedirler. Bu yaklaşımda gerçekleşen çıktının büyüme oranı trendi ile potansiyel çıktının eşanlı olduğu kabul edilir. Bunun sonucunda çıktının potansiyel çıktı etrafında dalgalandığı varsayılır.

Cerra ve Saxena (2000) ve McMorrow ve Röger (2001) tarafından da vurgulandığı gibi, çıktı açığının sağlıklı bir şekilde tahmin edilmesi uygulanan politikaların başarısını etkilemektedir. Bu çerçevede, literatürde daha ampirik bir düzeyde çıktı açığını belirlemede üç yöntem öne çıkmaktadır. Bu yöntemler; istatistiksel, yapısal ve yarı yapısal yöntemlerdir. Biz burada ekonomik yapıyı göz önüne alan Cobb Douglas üretim fonksiyonu yöntemini ele alacağız.

2. COBB DOUGLAS ÜRETİM FONKSİYONU YÖNTEMİ

Yukarıda da belirtildiği gibi, potansiyel çıktı ve çıktı açığının ölçülmesinde literatürde izlenen yöntemler üç gruba ayrılabilir; istatistiksel, yapısal ve yarı yapısal yöntemlerdir. Yap (2003) tarafından da belirtildiği gibi, istatistiksel yöntemde gayri safi çıktı verilerinden yararlanılarak potansiyel çıktı verilerine ulaşılmaktadır. En yaygın olanları lineer zaman trendi ve Hodrick-Prescott gibi filtreleme yöntemleridir. Yapısal yöntemde ise, iktisat teorisinden yararlanılmaktadır. Potansiyel çıktının ve çıktı açığının hesaplanmasında Cobb-Douglas üretim fonksiyonu kullanılmaktadır. Algan (2002)'a göre yarı yapısal yöntemde genellikle ekonominin arz yönünü ve konjonktürel dalgalanmalar ile ilgili teoriler birlikte ele alınmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar, örneğin OECD (Cotis, Elmeskov ve Mourougane, 2003) potansiyel çıktı açığının hesaplanmasında temel yöntem olarak üretim fonksiyonu yöntemini benimsemişlerdir. Cobb Douglas üretim fonksiyonu ile ekonomideki/alt sektörlerdeki yapısal değişimleri değerlendirmek olanaklıdır.

Örneğin IMF (2002) yapısal değişimleri yorumlamak ve arz şoklarının etkilerini değerlendirmek için potansiyel çıktı tahminlerinden yararlanmaktadır.

Türkiye için 1970–1993 yılları için Türel (1997) yıllık veriler temelinde ve HP filtresi, doğrusal trend, üretim fonksiyonu gibi yöntemlerle potansiyel çıktı tahminlerinde bulunmuştur. Çalışmanın sonucunda özellikle üretim fonksiyonu yardımıyla yapılan potansiyel çıktı tahmininin önemi vurgulanmış ve potansiyel büyüme hızının artırılması için vergi, özelleştirme, tarımsal destekleme politikaları gibi politikaların uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca Yavan ve Türker (2007) tarafından yapılan çalışmada ise tarım dışı ekonomi için çıktı açığı tahminleri yapılmıştır. Özellikle üretim fonksiyonu ile yapılan tahminin daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Yaşar (2008) ise 1987–2006 dönemi için hem üç aylık hem de yıllık veriler temelinde Türkiye için doğrusal trend, ayrıştırılmış trend, Hodrick-Prescott filtresi, frekans filtresi gibi istatistiksel yöntemler ile potansiyel çıktı ve çıktı açığı tahminleri yapmıştır.

Literatürde sanayi sektörünü baz alan ve bir üretim fonksiyonu temelli yapısal bir modelden yola çıkan konjonürel analiz çalışması bulunmamaktadır. Bu çalışma bu açıdan özgün bir çalışmadır. Ayrıca bu çalışmada sanayi sektörünün potansiyel çıktısı ve çıktı açığı hesaplanarak sanayi sektörünün konjonktürün hangi aşamalarında olduğu belirlenmiştir. Bu çerçevede, içinde bulunulan konjontür döneminin özelliklere göre, sanayi sektöründe hangi politikaların uygulanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çalışma bu açıdan da özgün bir çalışmadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu çalışmada potansiyel çıktı ve çıktı açığını hesaplamak için ekonomik yapıyı göz önüne alan Cobb Douglas üretim fonksiyonu yöntemini ele alacağız. Üretim fonksiyonu yöntemi kısaca anlatıldıktan sonra Türk sanayisi için potansiyel çıktı ve çıktı açığı hesaplanacaktır. Çalışmamızda kullanılacak yöntem Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonundan yararlanılarak oluşturulan çıktı açığıdır. Çıktı ile üretim faktörleri ve toplam faktör verimliliği arasındaki ilişkiyi tanımlayan üretim fonksiyonu örtük biçimde şöyle yazılabilir.

$$Y_f(A, K, L) \dots \dots \dots (2)$$

Y: Sanayi Sektörü Reel Katma Değerini,

A: Toplam Faktör Verimliliğini (TFV),

K: Sanayi Sektörü sermaye Stokunu

L: Sanayi sektöründe çalışılan saati ifade etmektedir.

Öte yandan Cobb-Douglas üretim fonksiyonu aşağıdaki gibi yazılır.

$$Y_t = A_t K_t^\alpha L_t^\beta \dots \dots \dots (3)$$

Burada α sermayenin üretim esnekliğini ve β ise istihdamın üretim esnekliğini göstermektedir.

$\alpha + \beta = 1$ ise ölçeğe göre sabit getiri durumunu

$\alpha + \beta > 1$ ise ölçeğe göre artan getiri durumunu ve

$\alpha + \beta < 1$ ise ölçeğe göre azalan getiri durumunu göstermektedir.

Bu durumda, ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında Cobb Douglas üretim fonksiyonunu şöyle yazabiliriz.

$$Y_t = A_t K_t^\alpha L_t^{1-\alpha} \dots \dots \dots (4)$$

Potansiyel çıktı düzeyinin belirlenmesi sermaye stokunun belirlenmesini gerektirmektedir. Bunun için $(t + 1)$ dönemindeki sermaye stoku (K_{t+1}) ile t dönemindeki sermaye stoku (K_t) ve yatırım düzeyleri (I_t) arasındaki ilişkiyi tanımlayan aşağıdaki birinci dereceden fark denkleminde yola çıkılır.

$$K_{t+1} = (1 - \delta)K_t + I_t \dots \dots \dots (5)$$

Burada, δ sabiti yıpranma payını göstermektedir. Literatürde α , β ve δ sabitlerinin değerleri üzerinde bir görüş birliği bulunmaktadır. Bu çerçevede Senhadji (1999) ve Gollin (2002) tarafından da belirtildiği gibi $\alpha = 1/3$, $\beta = 2/3$ ve $\delta = 0.05$ olarak alınabilir.

Potansiyel çıktının belirlenmesinde ikinci adım toplam faktör verimliliğinin belirlenmesidir. Toplam faktör verimliliğini veren denklem aşağıdaki gibi ifade edilir.

$$A_t = Y_t / K_t^\alpha L_t^{1-\alpha} \dots\dots\dots(6)$$

Üretim fonksiyonunda yer alan değişkenlerin zaman serisi değerlerine sahip olduğumuz için potansiyel çıktı değerini hesaplayabiliriz. Literatürde potansiyel çıktının hesaplanabilmesi için A_t ve L_t değerlerinin trenden arındırılması önerilmektedir. Biz de bu çerçevede HP yöntemini kullanarak A_t ve L_t 'yi trendden arındırarak A_t^* ve L_t^* olarak tanımlamaktayız. Şimdi Y_t^* olarak tanımladığımız potansiyel çıktı düzeyini aşağıdaki gibi hesaplayabiliriz.

$$Y_t^* = A_t^* K_t^* L_t^{1-\alpha} \dots\dots\dots(7)$$

Çıktı açığı ise aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$Y_{\text{Çıktı Açığı}} = Y_t - Y_t^* \dots\dots\dots(8)$$

Ayrıca çıktı açığı potansiyel çıktının oranı olarak aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

$$\% Y_{\text{Çıktı Açığı}} = 100 * (Y_t - Y_t^*) / Y_t^* \dots\dots\dots(9)$$

3. VERİ SETİ VE UYGULAMA

Sanayi sektöründe konjonktürel analiz yapmak için, yukarıda da bahsettiğimiz gibi çıktı açığından yararlanmaktayız. Sanayi sektörünün çıktı açığının hesaplanabilmesi için 1963–2010 yılları sanayi sektörünün katma değeri, yatırımı ve çalışılan saat toplamı verileri kullanılmıştır. TÜİK (2010)'e göre kullanılan bu verilerin tanımları şu şekilde yapılmıştır.

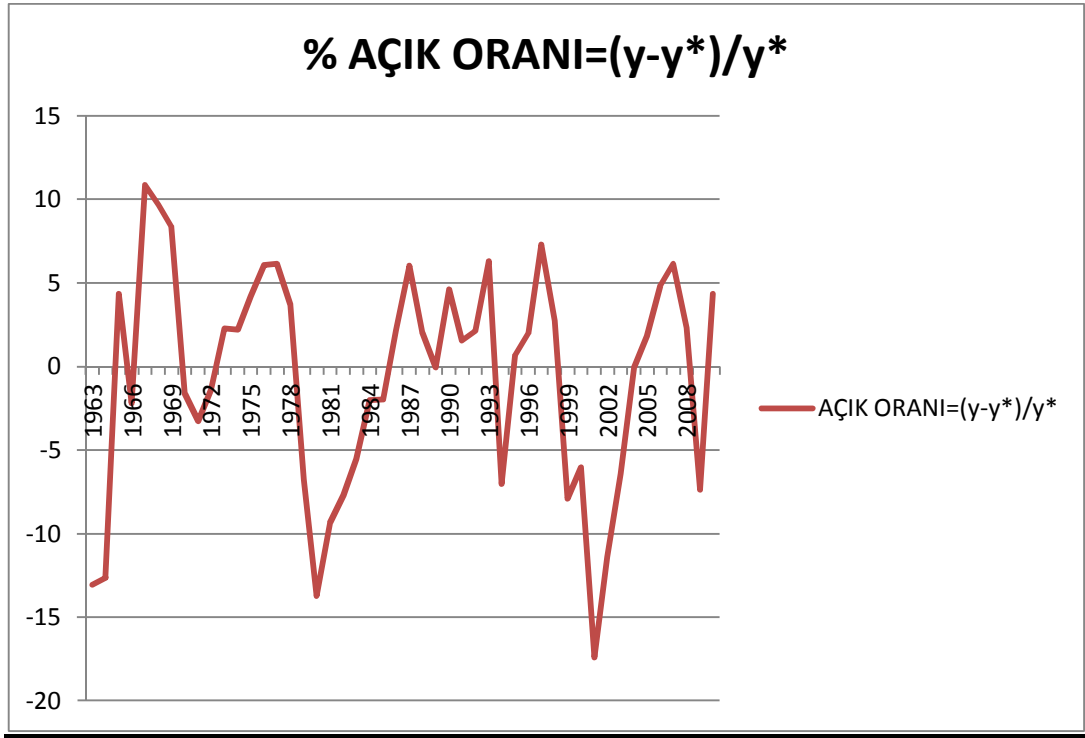
Katma Değer: Bir üretim sürecindeki “Çıktı ” değerinden “ Girdi ” değerinin çıkartılması ile elde edilmiştir.

Yatırım: Sabit Sermayeye yıl içerisinde yapılan gayri safi ilavelerdir.

Çalışılan Saat Toplamı: Kamu ve özel işyerlerinde çalışılan saat toplamıdır.

4.2’de açıklanan yöntem ile, 1963–2010 dönemi için hesapladığımız çıktı açığı oranının gelişimi grafik 36’da verilmektedir.

Grafik 31: Üretim Fonksiyonu Yöntemi ile Tahmin Edilen Çıktı Açığı

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Verileri/ Ekonomik ve Sosyal Göstergeler/ verilerinden hesaplanarak elde edilmiştir.

Sanayi sektörü için Grafik 36’da verilen çıktı açığı oranından yola çıkılarak belirlenen konjonktür dönemleri Tablo 45’de verilmektedir. Ayrıca bu konjonktür dönemlerinden hareketle Tablo 46’da da Türk sanayisinde hangi tür konjonktürel dalgalanmalar olduğu tespit edilecektir.

Tablo 30: Sanayi Sektöründeki Konjonktürün Aşamaları

YILLA R	KONJONKTÜRÜN AŞAMALARI	YILLA R	KONJONKTÜRÜN AŞAMALARI	YILLA R	KONJONKTÜRÜN AŞAMALARI
1963	DİP	1979	BUNALIM	1995	YÜKSEK KONJONKTÜR
1964	CANLANMA	1980	DİP	1996	YÜKSEK KONJONKTÜR
1965	TEPE	1981	CANLANMA	1997	TEPE
1966	DİP	1982	CANLANMA	1998	DURGUNLUK
1967	TEPE	1983	CANLANMA	1999	DİP
1968	DURGUNLUK	1984	CANLANMA	2000	CANLANMA
1969	DURGUNLUK	1985	CANLANMA	2001	DİP
1970	BUNALIM	1986	YÜKSEK KONJONKTÜR	2002	CANLANMA
1971	DİP	1987	TEPE	2003	CANLANMA
1972	CANLANMA	1988	DURGUNLUK	2004	CANLANMA
1973	YÜKSEK KONJONKTÜR	1989	DİP	2005	YÜKSEK KONJONKTÜR
1974	DURGUNLUK	1990	TEPE	2006	YÜKSEK KONJONKTÜR
1975	YÜKSEK KONJONKTÜR	1991	DURGUNLUK	2007	TEPE
1976	YÜKSEK KONJONKTÜR	1992	YÜKSEK KONJONKTÜR	2008	DURGUNLUK
1977	TEPE	1993	TEPE	2009	DİP
1978	DURGUNLUK	1994	DİP	2010	TEPE

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 45'e göre, 1963–2010 yılları arasında 9 dip aşaması yaşanmıştır. Bu dip aşamalarından 5 tanesinde derin dip aşamaları yaşanmıştır. Bu derin dip aşamalarından dört tanesi kriz yıllarıdır. Kriz yılları; 1980, 1994, 2001 ve 2009 yıllarıdır. Bu yıllarda yaşanan krizler çıktı açığı bulgularından da görüldüğü gibi derinliği olan krizlerdir. Durgunluk, bunalım ve dip aşaması yaşanan yıllar 19'dur. Yaşanan bu krizlere rağmen 9 tepe aşaması yaşanmıştır. Canlanma, yüksek konjonktür ve tepe aşaması yaşanan yıllar ise 29'dur. Bu durum bize Türkiye'nin sanayileşme çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Yaşanan bu aşamalarla ilgili olarak bilgiler verdiğimiz göre artık çıktı açığı bulgularından yola çıkarak sanayi sektöründe yaşanan aşamaları analiz edip uygulanan politikalarla ilgili bilgiler verebiliriz. Çalışmanın bulgularına göre incelenen dönemde imalat sanayinde 8 konjonktür devresi vardır. Ortalama konjonktür devresi süresi 6 yıldır. En kısa devre 3 yıl (1965–1967, 1988–1990, 1991–1993 ve 2008–2010), en uzun devre ise 10 yıl (1968–1977, 1978–1987 ve 1998–2007) sürmektedir.

Açık oranı grafiğine genel olarak bakıldığında, sanayi sektörünün gelişiminin Türkiye ekonomisinin büyüme dinamiklerine paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Türkiye ekonomisi 1960 yılına gelinceye kadar plansız ve dengesiz bir şekilde büyümüştür. 1962 yılından sonra planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Birinci kalkınma planı 1963 yılında uygulamaya konulmuştur. 1963 yılından sonra uygulanan 5 yıllık kalkınma planı dönemlerinde sanayiye dayalı büyüme temel amaç olmuş ve sanayileşmeye öncelik verilmiştir. Planlı kalkınma dönemlerinde en fazla büyüme I.Plan döneminde yaşanmıştır. Türkiye 1963–2010 döneminde uygulanan sanayileşme politikaları; ithal ikameci sanayileşme politikaları, ihracata yönelik sanayileşme politikaları ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesine yönelik olan sanayileşme politikaları uygulanmıştır.

1963–1980 yıllarında uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikalarının amacı daha önce dışarıdan alınan malların ülke içerisinde üretilmesine elverecek biçimde yerli sanayinin kurulmasını ve gelişmesini sağlamaktır. 1963 Planlı dönemle başlayan ithal ikameci dönemde mutlak korumacılık uygulanmıştır. Mutlak korumacılık; yerli üretimin ülke içerisindeki talebi karşılaması durumunda ürünün ithalatının yasaklanmasıdır. Dış yardım, dış borç ve dış ticaret açığı 1978–1979 yıllarında önemli bir döviz dar boğazının yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu döviz dar boğazı nedeniyle yeni bir sanayileşme politikalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünya konjonktüründeki gelişmelere paralel olarak ülkeye döviz girişini sağlamak için ihracata yönelik sanayileşme politikalarını uygulamaya başlamıştır. 1963–1980 yıllarında ithal ikamesine dayalı sanayi stratejilerinin uygulandığı planlı dönemde ise 1963 yılında sanayi sektörünün açık oranı dip aşamasındadır. 1963 yılından itibaren uygulanan kalkınma planları etkisini göstermiş ve sanayi sektöründeki açık oranı pozitif değerler almaya başlamıştır. 1965 ve 1967 yıllarında tepe aşaması yaşanmıştır. 1968 yılı ve sonrasında ise durgunluk ve bunalım aşamaları yaşanmıştır. 1973/1974 ve 1978/1979 petrol krizlerinin etkisi konjonktürdeki yaşanan aşamalardan görülmektedir. Petrol fiyatlarının aşırı derecede artışıyla yaşanan petrol krizleri pozitif açık oranının negatif bir seyre dönmesine neden olmuştur. Özellikle 1978/1979 yıllarında yaşanan II. petrol krizi bunalım aşamasının yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde yaşanan kriz nedeniyle

bunalım aşaması daha da derinleşerek 1980 yılında dip aşamasının yaşanmasına neden olmuştur.

1980 sonrası dönemde ihracata yönelik sanayileşme politikalarının amacı 1970'lerden sonra döviz dar boğazı yaşayan ülkelere sanayileşmelerini dış ülkelere doğru sürdürmelerini öneren bir politikadır. Sanayileşmede özel sektöre ağırlık verilmiştir. İhracatın arttırılmasının sağlanması amaçlanmaktadır. 1980'den sonra uygulanmaya konan sanayileşme politikaları ile ihracat artışı yaşanmıştır. Bu artışın en çok yaşandığı sektör ise imalat sanayi ürünlerinde olmuştur.

Dünya ekonomisinde 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizlerinin sonucunda yeniden yapılanma politikaları sonucunda, ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, ihracata dayalı büyüme modeli politikası benimsenmiştir. İhracata dayalı büyüme modelinde ihracat temel hedef olarak belirlendiği ölçüde, ülkenin faktör donatımına dayalı bir uzmanlaşma gündeme gelmektedir. Bu çerçevede 1980 yılından başlanarak ihracata yönelik politikalar ve yatırımların artışıyla birlikte 1981 yılından itibaren pozitif açık oranı görülmeye başlamıştır. Bu gelişme 1989 yılına kadar devam etmiştir.

1989 yılında alınan bir kararla sermaye hareketleri serbestliği sağlanmıştır. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucu sermaye girişi ile birlikte yerli paranın değeri yabancı paralar karşısında değer kazanmıştır. Bu durum ihraç ürünlerinin fiyatının artmasına ve ithal ürünlerinin fiyatının ise ucuzlamasına neden olmuştur. 1989 sonrası dönemde uygulanan sanayileşme politikaları ise imalat sanayini yatırımlardan uzaklaştıran, içe dönük büyümeyi teşvik eden politikalarlardır. Bu dönemde imalat sanayi yatırımlardan uzaklaşmış olması nedeniyle ihracatçı sektörlerde yapısal bir rekabet gücü yakalanamamış ve ihracat için gerekli olan ürünlere yönelik yatırımlar ertelenmiştir. Böylece ihracatın ithalata bağımlılığı artmıştır. İmalat sanayinin uluslar arası rekabet gücü zayıflamış ve dış ticaret açığı aşırı şekilde artmıştır. Yüksek devalüasyon ile birlikte yaşanan 1994 krizinden sonra 5 Nisan kararları alınmıştır. 5 Nisan kararları 1994 ve 1995 yılında olumlu gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. 1996–1999 döneminde ülke ekonomisinde ekonomik

ve siyasi faktörlerde iyileşme yaşanmamıştır. 1999 yılı depremi, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri hem ülke ekonomisi hem de sanayi sektörü için üretimin düşmesine neden olmuştur. Bu yıllarda ekonomide ve sanayi sektöründe küçülmeler yaşanmıştır.

1989 yılı Türkiye ekonomisi açısından bir dönüm noktasıdır. 1989 yılında uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki engeller kaldırılarak Türkiye için uluslararası ekonomik entegrasyonun önü açılmıştır. Bu yıldan sonra Türkiye ekonomisi uluslararası ekonomideki dalgalanmalara açık hale gelmiştir. Bu çerçevede 1991 yılında yaşanan durgunluk ve 1994 yılında yaşanan mali kriz ile birlikte dip aşaması yaşanmıştır. Daha sonraki yıllarda 1995 yılında canlanma ve refah aşaması birlikte yaşanmıştır. 1996 yılında refah, 1997 yılında tepe aşaması yaşanmıştır. 1997–1999 yılları arasında yaşanan Asya krizi ve arkasından gelen Rusya, Arjantin krizleri 1998 yılında durgunluk aşamasının yaşanmasına neden olmuştur. 1999 yılı depremi ile birlikte yaşanan durgunluk aşaması daha da derinleşerek bunalım ve dip aşamalarının birlikte yaşanmasına neden olmuştur. 1999 depremi ülke ekonomisini ve sanayi sektörünü olumsuz etkilemiştir. 1999 depreminden sonra Kasım 2000’de yaşanan kriz açık oranının negatif olarak daha da derinleştirmiştir. 2001 Şubat kriziyle birlikte negatif açık oranı 1963 yılından bu yana yaşanan en derin krizi yansıtmaktadır. 2002 yılından itibaren yaşanan krizlerin etkilerinin azalması ve alınan tedbirlerle birlikte çıktı açığı pozitif değerler almaya başlamıştır.

2001 yılından sonra alınan önlemler ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde sanayi sektöründe canlanma başlamıştır. 2008 yılına kadar pozitif bir açık oranı yaşanmıştır. 2008 yılında yaşanan global finansal krizin de etkisiyle ekonomideki durgunluk aşaması, 2009 yılında bunalım ve dip aşamalarının yaşanmasına neden olmuştur. 2010 yılında ise krizin etkisi azalmış yeniden pozitif açık yaşanmaya başlamıştır. 2010 yılında canlanma ve refah aşamaları birlikte yaşanmıştır.

Özetlemek gerekirse; 1973–1974,1978–1979, 1980, 1989, 1991 yıllarında yaşanan kriz ve daralmalar, 1994 yılı mali krizi, 1999 yılında meydana gelen deprem, 2000 kasım ve 2001 şubatında yaşanan derin krizler ve 2009 yılında yaşanan global finansal kriz ekonomideki üretimin potansiyelin oldukça altında gerçekleşmesine neden olmuş ve yüksek oranlarda negatif açık oranına yol açmıştır. 1994, 2001 ve 2009 yıllarında yaşanan krizlerin derinliği tahmin edilen açık oranı serisinden de açıkça görülmektedir. 2001 yılından sonra Türkiye ekonomisi bir toparlanma sürecine girmiş ve yüksek büyüme oranları kaydedilmiştir. Bu yıldan sonra, ekonomide yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak pozitif açık oranı da yaşanmıştır. 1999–2010 yılları arasında yaşanan krizlerin etkisiyle birlikte bu dönemde açık oranı daha sık aralıklı bir seyir takip etmiştir.

Tablo 31: Konjonktür Devresinin Süreleri ve Dalgalanma Çeşitleri

1965–1967	Kitchin dalgalanmaları
1968–1977	Juglar dalgalanmaları
1978–1987	Juglar dalgalanmaları
1988–1990	Kitchin dalgalanmaları
1991–1993	Kitchin dalgalanmaları
1994–1997	Kitchin dalgalanmaları
1998–2007	Juglar dalgalanmaları
2008–2010	Kitchin dalgalanmaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 46’da Türk Sanayisinde yaşanan konjonktürel dalgalanmaların süreleri ve hangi yıllarda ne tür dalgalanmaların yaşandığı belirlenmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi Türk sanayisinde 3–5 yıllık dalgalanmalar olan Kitchin dalgalanmaları ve 7–10 yıllık dalgalanmalar olan Juglar dalgalanmaları görülmektedir. Türk sanayisinin konjonktürel devresinde 3 adet Juglar dalgalanmaları görülürken, 5 adet de Kitchin dalgalanmaları görülmüştür. Türk sanayisinde yaşanan Kitchin ve Juglar dalgalanmaları bize uygulanan politikaların ve sanayi yapısının hala kırılğan ve değişken bir yapıda olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürekli bir değişim ve gelişim süreci içinde olan Türk sanayisinde uygun istikrar politikaları belirlenerek ekonomide meydana gelen konjonktürel dalgalanmalar en aza indirgenmeli ve sektördeki istikrar sağlanmalıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için konjonktürel dalgalanmaların kaynakları doğru olarak belirlenmelidir. İşte bu noktada sanayi sektöründeki gelişmeleri sağlıklı bir biçimde değerlendirmek ve doğru sanayi politikalarını geliştirmek açısından konjonktürel dalgalanmaların nedenlerinin bilinmesi çok önemlidir. Konjonktür hareketlerinin analizi, hem doğru sanayi politikalarını oluşturmak hem de sektördeki gelişmeleri sağlıklı bir şekilde değerlendirmek açısından önemlidir. Konjonktür hareketlerini açıklamaya çalışan teorilerin çıkış noktası 1929 yılında ABD’de yaşanan Büyük Buhran olmuştur. Konjonktürel dalgalanmaların nedenleri konusunda bir görüş birliği yoktur. Bunun temel sebebi konjonktürel dalgalanmaları başlatan ve bitiren nedenlerin hep birbirinden farklı olmasıdır.

Ekonomilerin arz kapasitesini yansıtan potansiyel çıktı ile talep baskısını ölçen çıktı açığı değişkenleri, ekonomi politikalarının değerlendirilmesinde ve ekonominin konjonktürel durumunun tespit edilmesinde uluslararası kuruluşlar tarafından izlenen makroekonomik göstergelerdendir. Makroekonomik bakış açısından mevcut GSYH düzeyinin potansiyel düzeyin altında kalması kaynakların tam kullanılmadığını göstermektedir. Bu durumda enflasyonun düşme eğilimine girmesi beklenmektedir. Potansiyelin üzerinde bir çıktı düzeyi ise ekonomide talep fazlasının bir göstergesidir ve enflasyon üzerinde yukarı yönlü bir baskıya neden olmaktadır.

Sektörel bir çerçevede ise, özellikle sanayi sektöründe sektörün ekonominin öncü sektörü olması nedeni ile konjonktür dalgalanmaları, makroekonomik dalgalanmalara öncülük edebilecektir. Ülke ekonomisinde ileriye ve geriye doğru bağlantıları olan katma değer, istihdam ve ihracata katkıları nedeniyle en önemli sektör sanayi sektörüdür. Bu nedenle sanayi sektörü ekonomik krizlerden doğrudan etkilenmektedir.

1963–2010 yılları arasında 9 dip aşaması yaşanmıştır. Bu dip aşamalarından 5 tanesinde derin dip aşamaları yaşanmıştır. Bu derin dip aşamaları kriz yıllarıdır. Kriz yılları; 1980, 1994, 2001 ve 2009 yıllarıdır. Bu yıllarda yaşanan krizler çıktı açığı bulgularından da görüldüğü gibi derinliği olan krizlerdir. Durgunluk, bunalım ve dip aşaması yaşanan yıllar 19'dur. Yaşanan bu krizlere rağmen 9 tepe aşaması yaşanmıştır. Canlanma, yüksek konjonktür ve tepe aşaması yaşanan yıllar ise 29'dur. Bu durum bize Türkiye'nin sanayileşme çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Yaşanan bu aşamalarla ilgili olarak bilgiler verdiğimiz göre artık çıktı açığı bulgularından yola çıkarak sanayi sektöründe yaşanan aşamaları analiz edip uygulanan politikalarla ilgili bilgiler verebiliriz.

1963, 1979, 1980, 1991 yıllarında yaşanan daralmalar, 1994 yılı mali krizi, 1999 yılında meydana gelen deprem, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizler ve 2009 yılında yaşanan global finansal kriz, sanayi sektöründe üretimin potansiyelin oldukça altında gerçekleşmesine neden olmuş ve yüksek oranlarda negatif çıktı açığına yol açmıştır. 1994, 1999, 2000, 2001 ve 2009 yıllarında yaşanan krizlerin derinliği tahmin edilen çıktı açığı serisinden de açıkça görülmektedir. 1994 yılında yaşanan krizin ardından sanayi sektörünün hızla toparlanmaya başladığına, 1996 yılından itibaren sanayi sektörü potansiyel düzeyini yakaladığını ve potansiyel düzeyin üzerine çıktığını göstermektedir. Ancak, depremin meydana geldiği 1999 yılında üretim düzeyi tekrar potansiyelinin altında gerçekleşmiştir. 2000 yılında negatif çıktı açığının varlığı yaşanırken, sanayi sektöründeki en derin krizin yaşandığı 2001 yılında da negatif çıktının daha da derinleşerek üretimin potansiyel düzeyin oldukça altında gerçekleştiği görülmektedir. 2004 yılından itibaren üretimin potansiyel düzeyine yaklaştığını göstermektedir. Ayrıca 2001 yılında yaşanan krizin ardından sanayi sektörünün toparlanma sürecinin 1994 yılında yaşanan kriz sonrası toparlanma sürecine göre daha uzun olması, 2001 krizinin sanayi sektörü üzerindeki etkilerinin derinliğini göstermektedir. Pozitif çıktı açıklarının gerçekleştiği yılların hemen ardından sanayide ciddi daralmalar yaşanmış ve üretim düzeyinin önemli miktarlarda potansiyel düzeyinin altına indiği görülmüştür. Bu durum bize genişleme dönemlerinin ardından ciddi daralmalar yaşandığını göstermektedir. Ayrıca çıktı

açığı dönem politikalarının yansımaları gösterip uygulanan politikaların değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak çalışmanın bulgularına göre incelenen dönemde imalat sanayinde 8 konjonktür devresi vardır. Ortalama konjonktür devresi süresi 6 yıldır. En kısa devre 3 yıl (1965–1967, 1988–1990, 1991–1993 ve 2008–2010), en uzun devre ise 10 yıl (1968–1977, 1978–1987 ve 1998–2007) sürmektedir. Türk sanayisinin konjonktürel devresinde 3 adet Juglar dalgalanmaları görülürken, 5 adet de Kitchin dalgalanmaları görülmüştür. Ayrıca Türk sanayisinde yaşanan Kitchin ve Juglar dalgalanmaları bize uygulanan politikaların ve sanayi yapısının hala kırılğan ve değişken bir yapıda olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abramovitz, M. (1961). The Nature and Significance of Kuznets Cycles, *Economic Development and Cultural Change*, Vol.9, No.3, Nisan, 225-248.
- Acar, Y. (1997). 24 Ocak İstikrar Programı Üzerine, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: VII, Sayı: 1-2, Kasım.
- Aguiar, M. ve Gopinath, G. (2007). Emerging Market Business Cycles: The Cycle is the Trend, *Journal of Political Economy*, Vol.115, No.1, 69–102.
- Akdiş, M. (2002). Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler-Beklentiler, *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, Yıl:7, Sayı:26,1-45.
- Akyüz, Y. ve Boratav, K.(2002). Türkiye’de Finansal Krizin Oluşumu, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl: 17, Ağustos, 14-46.
- Alantar, D. (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, Maliye ve Finans Yazıları, S:81. http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri Sonuclari IMFY81.pdf, (Erisim Tarihi: 10 Mayıs 2009).
- Algan, Y. (2002). How Well Does the Aggregate Demand Aggregate Supply Framework Explain Unemployment Fluctuations? A France United States Comparison, *Economic Modelling*, 19/2002, 153-177.
- Alkin, A. (1981). *Gelir ve Büyüme Teorisi*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Alparslan, M. ve Erdönmez, P. A. (2000). Enflasyon Hedflemesi, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 35, Aralık 2000.
- Aren, S. (1989). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, Dokuzuncu Baskı, Savaş Yayınları, Ankara.
- Arısoy, İ. (2008). Türkiye’de Sanayi Sektörü - İktisadi Büyüme İlişkisinin Kaldor Hipotezi Çerçevesinde Test Edilmesi, *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Tebliği*, 2008/1, (<http://www.tek.org.tr/>)
- Arslan, M. (2001). IMF, Krizler ve Türkiye, *Stratejik Analiz Dergisi*, Sayı. 14,Cilt: 2, Haziran, 5-23.
- Barutca, H. (2000). *Parasal Konjonktür Teorileri, Türkiye Ekonomisinde Uygulanan Para Politikalarının Konjonktürel Etkileri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1205, Eskişehir.
- Başkaya, F. (2001). *Az gelişmişliğin Sürekliliği*, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

- Bergström, V. & Vredin, A. (1994). *Measuring and Interpreting Business Cycles*, Oxford: Clarendon Press.
- Bernanke, B.S. (2009). *The Crisis and the Policy Response*, <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20090113a.htm>, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2009).
- Blinder, S.A. (1988), The Fall and Rise of Keynesian Economics, *Economic Record*, Vol.64(187), 278-294.
- Bocutoğlu, E. (2005). *Karşılaştırmalı Makro İktisat: Teoriler ve Politikalar*, 2. Baskı, Derya Kitapevi, Trabzon.
- Boratav, K. (2001), 2000/2001 Krizinde Sermaye Hareketleri, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, sayı:186, 7–18.
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi (1908–2002)*, Yedinci Baskı, İmge Yayınları, Ankara.
- Boyes, W. & Melvin, M. (1994). *Economics*, 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin.
- Bowman, M.,J. & Bach, G.L. (1946). *Economic Analysis and Public Policy*, Ninth Edition, Prentice Hall, Inc., New York.
- Bronfenbrenner, M., W.,Sichel, W. Gardner, (1990). *Macroeconomics*, Boston: Houghton Mifflin Company.
- Burns, F. A. & Mitchell W. C. (1946). *Measuring Business Cycles*, , *National Bureau of Economic Research (NBER)*, New York.
- Byrns, R.,T. & Stone, G.W.S. (1995). *Macroeconomics*, Sixth Edition, Harper Collins College Publishers, New York.
- Cerra, V. & Saxena, S.C. (2000). Alternative Methods of Estimating Potential Output and the Output Gap: An Application to Sweden, *IMF Working Paper*, No.59, Washington.
- Cotis, J-P., J. Elmeskov, A. Mourougane. (2003). Estimates of Potential Output: Benefits and Pitfalls from a Policy Perspective, *OECD Paper Presented at the CEPR Conference on Dating the Euro Area Business Cycle on 21 January* <http://www.oecd.org/dataoecd/60/12/23527966.pdf>
- Dattels, P. & Kodres, L. (2009). *Further Action Needed to Reinforce Signs of Market Recovery:* IMF, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2009/RES042109C.htm>, (Erisim Tarihi: 02 Nisan 2009)
- Demir, O. (1993). *Ekonomide Devlet*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, No:71, Ankara.

- Dore, M. H. I.(1995). *The Macrodynamics of Business Cycles A Comparative Evaluation*, Blackwell Cambridge MA & Oxford UK, USA.
- Dornbush, R. & Fisher, S.(1994). *Macroeconomics*, Fift Edition, McGraw-Hill Book Co., NewYork.
- Dornbush, R., (1990). The New Classical Macroeconomics and Stabilization Policy, *American Economic Review* 80, May, 143-147.
- Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Planları.(Erişim Tarihi 10 Nisan 2010)
www.dpt.gov.tr /DPT (1963) Birinci Beş Yıllık Kalkınma planı
www.dpt.gov.tr /DPT (1968) İkinci Beş Yıllık Kalkınma planı
www.dpt.gov.tr /DPT (1973) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
www.dpt.gov.tr /DPT (1979) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
www.dpt.gov.tr /DPT (1985) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
www.dpt.gov.tr /DPT (1990) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında
www.dpt.gov.tr /DPT (1996) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
www.dpt.gov.tr /DPT (2000) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
www.dpt.gov.tr /DPT (2006) Dokuzuncu Kalkınma Planı
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC1D3E594B550ECC25>
- Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2004). Rusya, www.ekonomi.gov.tr/rusya/ (Erisim Tarihi: 02 Nisan 2009)
- Edwards, S. (1999). Crisis Prevention: Lessons from Mexico and East Asia, *NBER Working Paper Series*, No. 7233.
- Eichengreen, B. (2001). Crisis Prevention and Management: Any New Lessons From Argentina and Turkey?, *Mimeographed, Department of Economics, University of California Berkeley*.
- Ekinci, A. (2006). *İktisadi Dalgalanmaların Kavramsal ve Teorik Analizi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Erdönmez, P. A. ve Tulay, B. (1999). Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 31. 64-76.
- Erdönmez, M.A. ve Ataman, P. (2000). Enflasyon Hedeflemesi, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:35, Aralık.
- Erkan, H. (2012). *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Türk Ekonomisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. (kisi.deu.edu.tr>hunsu.erkancumhuriyet.html-erişim tarihi: 10.01.2012)
- Eroğlu, Ö. ve Albeni, M.,(2002). *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye*, Bilim Kitabevi, Isparta.

- Ertuna, Ö. (2001). Türkiye’de Ekonomik Krizler, Nedenleri ve Çıkış Yolu, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 41, 491-510.
- Evans, M.K. (1969). *Macroeconomics Activity, Theory Forecasting and control and econometric approach*, New York; Harper & Row.
- Etiente, C. S. (1984). *The Great Depression 1929-1938*, California:Stanford University Hoover Institution Press.
- Fan, X. & Dickie, P. M. (2000). The Contribution of Foreign Direct Investment to Growth and Stability, A Post-Crisis Asean-5 Review, *Asean Economic Bulletin*, 13(3), 312-323.
- Feldstein, M. (2002). Argentina’s Fall: Lessons from the Latest Financial Crisis, *Foreign Affairs*, 81, 2, 8-14.
- Fels, R. (1952). The Theory of Business Cycle, *The Quarterly Journal of Economics*. Vol.66, No.1, Şubat, s.25-42.
- Friedman, M. & A. Schwartz,. (1963). *A Monetary History of the United States 1867-1960*, Princeton University Press.
- Giorno, C., Richardson, P., Roseveare, D., Noord, P. (1995).Estimating Potential Output Gaps and Structural Budget Balances, *OECD Economics Department Working Paper*, No. 152.
- Gollin, D. (2002). Getting Income Shares Right. *Journal of Political Economy*, Vol. 110, No: 2, 458-474
- Göktaş, A.,(2000). Güneydogu Asya Krizinin Maliye ve Para Politikaları Açısından Sonuçları, *Maliye Dergisi*, Sayı: 133, Ocak-Nisan.
- Greenspan, A. (2009). *The Roots of the Mortgage Crisis*, <http://opinionjournal.com/editorial/feature.html?id=110010981>, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2009)
- Güloğlu, B. (2001). İstikrar Programından İstikrasızlığa, Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, *Yeni Türkiye Dergisi Kriz Özel Sayısı*, Cilt: I, Sayı:41, 524–530.
- Gürel, A. (2006). Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları, *Finans-Politik &Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl: 43, sayı: 503, Şubat.
- Haberler, G. (1937). *Prosperity and Depression: A Theoretical Analysis of Cyclical Movements*, League of Nations, Geneva.
- Hall, T. E. & Ferguson, J.D. (1998). *The Great Depression*, Michigan: University of Michigan Press.

- Han, E. (1977). Türkiye’de Sanayilesme Süreci ve Stratejisi, E.İ.T.İ.A. yayını, Eskisehir.
- Hansen, A. H. (1964). *Business Cycle and National Income*, NewYork, W.W. Norton Company.
- Hawtrey, R. G.(1953). The Monetary Theory of Trade Cycle and Its Statistical Test, *London. Quarterly journal of Economics*, 671-686.
- Henderson, C. (2000). Asya Krizi ve Sonrası Asya’nın Çöküşü, Çeviren: M.Günel, *Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ocak, İstanbul*.
- Hiç, M. (2001). Ekonomik Kriz: Anatomisi, Sonuçlar ve Alınacak Dersler, *Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı. 41, Ankara*.
- IMF. (2002). <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/1995/pr9510.htm> (erişim tarihi:10.10.2011)
- IMF .(2003). <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/1998/> (erişim tarihi:10.10.2011)
- İlkin, S. ve Tekeli İ.(1974). *Savaş Sonrası Ortamında 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı*, O.D.T.Ü. Yayını, Ankara.
- İnan, E.A. (2002). Arjantin Krizinin Sebepleri ve Gelişimi, *Bankacılık Dergisi, Sayı:42, Eylül 2002*
- Juglar, C. (1916). *A Brief History of Panics and Their Periodical Occurances in the US*, New York, Augustus Kelly.
- Kazgan, G.,(1994). Paket Çok Yetersiz, *İktisat Dergisi, Sayı 394, Mayıs Haziran*
- Kazgan, G. (2004). *Tanzimattan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2.Baskı, İstanbul, Ocak 2004.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2000). *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi Yayınları,İstanbul.
- Keynes, J.M. (1973). *The General Theory of Employment, Interest and Money*,London, MacMillan&Co. Ltd.Cambridge Universty Press, Cambridge.
- Knoop, T.A. (2004). *Recessions and Depressions : Understanding Business Cycle*, Praeger Publishers, USA.
- Kondratieff, N.D. ve Stolper, W.F. (1935). The Long Waves in Economic Life. *The Review of Economics and Statistics. Vol. 17. No.6. 105 – 115.*

- Kydland, F. E. ve Prescott, E. C. (1982). Time to Build and Aggregate Fluctuations, *Econometrica*, Vol.50(6).
- Kydland, F., Prescott, E.C. (1990). Business Cycles: Real Facts and A Monetary Myth, *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Issue Spr, 3-18.
- Lane, T. D. (2000).Asya Finans Krizi-Ne Öğrendik, (Çev.Alkinoğlu, L.), *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1.İzmir.
- Leertouwer, E. & Maier, P. (2001). Who Creates Political Business Cycles: Should Central Banks be Blamed, *European Journal of Political Economy*. Vol.17, 445-463.
- Lipsey, R.G., Steiner,P.O., Purvis, D.D. et al, (1990). *Economics*, Ninth Edition, Harper and Row Publishers, New York.
- Lipsey, R. G., P.O. Steiner, D.D. Purvis ve P. N. Courant.(1990). İktisat II, (Çev.:A. Çakmak), *Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi*.
- Malkoç, S. (2003). Cumhuriyetin 75. Yılında Dünya Ekonomik Krizlerinin Türkiye'ye Yansımaları ve Güncel bir Örnek: Rusya Krizi, T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı. <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ekim98dünyaeko>
Erişim tarihi: 17.10.2009
- Mankiw, N.G. & Romer, D.(1991). *New Keynesian Economics*, Volume I, MA: MIT Press, Cambridge.
- McMorrow, K., & W. Röger,(2001). Potential Output: Measurement Methods, 'New' Economy Influences and Scenarios for 2001-2010, *ECFIN Economic Paper*, No.150.
- McGuckin, R. H. (2000). *Business Cycle Indicators Handbook*, The Conference Board Publication,
[www.conference-board.org/pdf_free/economics/bci/BCIHandbook](http://www.conference-board.org/pdf_free/economics/bci/BCIHandbook.pdf). pdf
- Mill, J.S. (1909). *Principles of Political Economy* (1848), Publicher Longmans, Green and Co., <http://www.econlib.org/library/Mill/mlP.html> (Erişim tarihi: 21.07.2012).
- Mitchell, W.C. (1927). *Business Cycles: The Problem and Its Setting*, NBER Book Series Studies in Business Cycles, <http://www.nber.org/books/mitc27-1> (Erişim tarihi: 25.11.2011).
- Moore, G.H. & Zarnowitz, V. (1986). *The Development and Role of the National Bureau of Economic Research's Business Cycle Chronologies in R.J. Gordon*, ed., 735-779.

- Mutlu, S. (2003). Türkiye Ekonomisi ve IMF Politikaları, *İktisat İşletme ve Finans*, Yıl: 18, Sayı: 207, Haziran.
- Neumark, F.(1948). *Genel Ekonomi Teorisi*, İstanbul Hak Kitabevi Yay.
- Nordhaus, W. D. (1975). The Political Business Cycle, *The Review of Economic Studies*, No:42, 169-190.
- Özer, M. (1998). *Modern Konjonktür Teorileri*, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları; No:1, 38–39.
- Özer, M. ve S. Taban. (2006). *Modern Konjonktür Teorileri*, İkinci Baskı, Bursa: Eki Kitabevi,
- Parasız, İ.(1996). *Kriz Ekonomisi, Hiperenflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararları*, 2.Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisi 1923'den İktisat ve İstikrar Politikaları*, Birinci Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa.
- Pigou, A. C. (1927). *Industrial Fluctuations*, London, Macmillan.
- Reynolds, L.G.(1998). *Macroeconomics: Analysis and Policy*, Sixth Edition, Irwin, Inc., Illinois.
- Samuelson, P. A. & Nordhaus., W.D. (1995). *Economics*, McGraw-Hill Inc.
- Scacciavillani, F. & Swagel, P. (1999) Measures of Potential Output: An Application to Israel, *IMF Working Paper*, No. 96.
- Schumpeter, J.A. (1939). *Business Cycles, A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*, McGraw-Hill Book Company, classiques.uqac.ca/classiques/Schumpeter_joseph/business_cycles/schumpeter_business_cycles.pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2009)
- Senhadji, A. (1999). Sources of Economic Growth: An Extensive Growth Accounting Exercise, *IMF Staff Papers*, Vol. 47, No. 1, pp. 129-157.
- Sesric Monthly Reports on the Current Global Financial Crisis May 2009, (Çevrimiçi http://www.sesric.org/imgs/news/Image/ReportMay_09.pdf , (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2011))
- Sherman, H. J. (1991). *The Business Cycle Growth and Crisis Under Capitalism*, Princeton University Press, Oxford.
- Shwadnon, B. (1986). *Middle East Oil Crisis Since 1973*, Westview Press, Boulder and London.

- Snowdon, B., Vane, H., Wynarczyk, P. (1994). *A Modern Guide to Macroeconomics*, Edvar Elgar Publishing Company, Cambridge
- Snowdon, B. & Vane, H. (2005). *Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK.
- Sönmez, M. (1999). *75 Yılın Sanayileşme Politikaları. 75 Yılda Çarklardan Chiplere*. Ankara:Tarih Vakfı Yayınları,1-19.
- Spencer, M. H. (1977). *Contemporary Macroeconomics*, Third Edition, Worth Publishers, Inc., New York.
- Susam, N. ve Bakkal, U. (2008), Kriz Süreci Makro Değişkenleri ve 2009 Bütçe Büyüklüklerini Nasıl Etkileyecek? , *Maliye Dergisi*, Sayı 155, Temmuz-Aralık.
- Şahin, H. (2002). *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Tanzer, M. & Zorn, S. (1985). *Energy Update: Oil in the Late Twentieth Country*, Monthly Review Press, New York.
- Thompson, W. R. & L. G. Zuk. (1982). War, Inflation and the Kondratieff Long Wave,*The Journal of Conflict Resolution*. Vol.26, No.4, Aralık,621-644.
- Tokgöz, E. (2004). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi 1914–2004*, İmaj Yayınevi, Yedinci Basım, Ankara.
- Tomita, T. (2000). The Mechanism of 221 st-Century-Type International Financial Crises, *NRI Papers*, No: 10, August.
- TÜİK. (2010). 1923–2010 İstatistikî Göstergeler/
http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158
- TÜİK.(2010). Dış Ticaret İstatistikleri /www.tuik.gov.tr
- TUSİAD (2008).www.tusiad.org.tr/bilgi/merkezi/sanayi
- Türel, A.(1997). *Potansiyel Üretimin Hesaplanma Yöntemleri ve Türkiye Üzerine Bir Çalışma*, (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Unay, C. (2001). *Ekonomik Konjonktür (Analiz-Teori-Tahmin)*, 6. Basım, Ekin Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Uyguner, M. (1973). Elli Yılda Türk Sanayii, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 50. Yıl No:32, s.509.

- Uygur, E. (2001). Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri, *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, No. 2001-1*
- Yağcıoğlu, M.(2001), Krizden Krize Türkiye, *İzmir Ticaret Borsası Dergisi*, Sayı: 34, Nisan 2001
- Yap, J.T.(2003), The Output Gap and Its Role in Inflation-Targeting in the Philippines,*Philippine Institute for Development Studies, No:2003-10*
- Yaşar, P. (2008). *Alternatif Hasıla Açığı Tahmin Yöntemleri ve Phillips Eğrisi: Türkiye Üzerine Bir Çalışma*, DPT Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi Yayın No: 2768.
- Yavan, Z.A. ve Türker, Y. (2007). Üretim Fonksiyonu Yaklaşımına Vurguyla Potansiyel Çıktı Açığı Tahmin Etme Yöntemleri ve Yapısal İşsizlik Ögesi: Literatür Değerlendirmesi ve Türkiye Örneği, *TÜSİAD-KOÇ Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu Konferansı, Ankara, 16 Ocak 2007.*
- Yay, G. G. (2001), 1990'lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi, *Yeni Türkiye, Kasım- Aralık 2001, Cilt:2, Yıl:7, Sayı 45*, 1234-1248.
- Yeldan, E.(1997). Türkiye Ekonomisinde Krizin Oluşumu 1990–1993: Bir Genel Denge Analizi, *Türk Harb-İş Sendikası Yay. Ankara.*
- Yeldan, E.(1998), Dogu Asya Krizinin Etkileri Üzerine Makro Ekonomik Genel Denge Modelinin Sonuçları, *İktisadi İşletme ve Finans, Yıl: 13, Sayı: 146*, Mayıs.
- Yeldan, E. (2003). Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, *İstanbul İletişim Yayınları, İstanbul.*
- Yentürk, N. (2002). Arjantin Krizi: Dış Borç ile Tango, *İktisat İşletme ve Finans, Yıl: 17, Sayı: 193*, Nisan.
- Yergin, D. (2003). Petrol- Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, Mayıs 2003, İstanbul.
- Yıldız, M. (2007). *Uluslararası Finansal Krizler*, Marmara Üniversitesi Uluslararası İktisat Ders Notları, İstanbul.
- Zarnowitz, V. (1985). Recent Work on Business Cycles in Historical Perspective: A Review of Theories and Evidence, *The Journal of Economic Literature, Vol. 23, June 1985*,523-580
- Zarnovitz, V. (1991). What's a Business Cycle, *NBER Working Paper Series, No: 3863, MA, October*, Cambridge.
- Zıllıoğlu, O. (1991). *Konjonktür ve Dünya Ekonomisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:530, 1991.

EKLER

EK TABLO: UYGULAMADA KULLANILAN VERİLER VE UYGULAMA SONUÇLARI

Yıllar	Katma Değerler (98 fiyatlarıyla BİN TL)	Sabit Sermaye Yatırımları (98 fiyatlarıyla BİN TL)	Çalışılan Saat Toplamı
1963	583888	407179	493292250
1964	716707	515418	562684650
1965	1035499	565877	597568950
1966	1149666	541114	638309100
1967	1501586	761725	687165600
1968	1713054	808134	777342720
1969	1913481	958491	832238880
1970	1944097	1060036	887135040
1971	2113234	1052376	913938080
1972	2343576	1356701	947713800
1973	2645897	1380252	1020888000
1974	2839048	1499018	1107762150
1975	3086045	1993892	1119657000
1976	3363789	2217119	1148408250
1977	3585799	2262882	1258616700
1978	3700545	1940533	1266632400
1979	3474811	1639786	1283577900
1980	3338599	1531721	1318734438
1981	3653763	1430179	1426776853
1982	3888334	1304342	1380398347
1983	4178404	1208785	1589771415
1984	4564906	1181650	1649200644
1985	4825106	1257920	1714073826
1986	5331742	1304398	1768678383
1987	5868115	1138476	1840487993
1988	5960425	1103830	1895052394
1989	6140460	1034678	1882912351
1990	6734905	1630245	1882028687
1991	6895219	1627301	1691253513
1992	7293028	1648390	1774522783
1993	7970978	2091517	1760919659
1994	7361864	1865979	1667595440
1995	8386189	2195106	1752876904
1996	8982633	2440705	1887577526
1997	10010738	2443495	2085237561
1998	10128256	2349929	2210213640
1999	9553995	1953398	2023165681
2000	10168577	2447997	2077375901
2001	9340147	1555986	2623747829
2002	10312360	1880141	3404354049
2003	11197793	2567347	4184960270
2004	12328922	4062710	4528008088
2005	13077830	5054228	4772193819
2006	14043370	6067483	5048209945
2007	14832003	6285031	5307331476
2008	14809758	5784204	5475768569
2009	13741665	3774689	4885322787
2010	15574661	4893145	5589444360

k (Bin TL)	k/katma değeri		A	A*	L*
1375000	2.354903181	2.354903	0.8410579	0.963477017	4.96E+08
1713429	2.390696289		0.8787722	1.02208923	5.49E+08
2143176	2.069702246		1.1320665	1.079477253	6.02E+08
2601894	2.263174296		1.1275117	1.132983722	6.55E+08
3012913	2.006486735		1.3351001	1.18047717	7.08E+08
3623993	2.11551565		1.3191685	1.219771406	7.61E+08
4250927	2.22156697		1.3350505	1.250226472	8.14E+08
4996872	2.570278886		1.2316635	1.272196379	8.66E+08
5807064	2.747951906		1.2483914	1.286883377	9.18E+08
6569087	2.803018506	2.354329	1.296958	1.29508439	9.7E+08
7597334	2.871363732		1.3274979	1.29721142	1.02E+09
8597719	3.028381156		1.2944361	1.293695204	1.07E+09
9666851	3.13244008		1.3435399	1.285269347	1.12E+09
11177400	3.32286012		1.3718847	1.272674861	1.18E+09
12835649	3.579578507		1.313765	1.257235464	1.23E+09
14456749	3.906654347		1.2976026	1.241266971	1.28E+09
15674444	4.510876266		1.1755805	1.227650494	1.34E+09
16530508	4.951331089		1.089843	1.219830502	1.39E+09
17235704	4.717247902		1.1160747	1.22073076	1.44E+09
17804098	4.57884972		1.2011225	1.231975163	1.5E+09
18218235	4.360094292		1.1657852	1.254141042	1.55E+09
18516108	4.056185868		1.2361361	1.287497202	1.6E+09
18771953	3.890474776		1.2676052	1.331428892	1.64E+09
19091275	3.580682468		1.3640331	1.384807746	1.67E+09
19441109	3.313007421		1.4531249	1.445867164	1.7E+09
19607530	3.289619668		1.4434068	1.512632797	1.71E+09
19730983	3.213274205		1.4902689	1.583202877	1.72E+09
19779112	2.936806258		1.6337229	1.654983373	1.72E+09
20420402	2.961530334		1.7771368	1.724450916	1.73E+09
21026682	2.883121223		1.8027267	1.787869531	1.74E+09
21623738	2.712808564		1.9620422	1.842030103	1.77E+09
22634068	3.07450251		1.8507159	1.883872088	1.81E+09
23368344	2.786527182		2.0176898	1.911535062	1.88E+09
24395033	2.715799815		2.0278383	1.922827041	1.98E+09
25615986	2.558850829		2.0806166	1.916617587	2.12E+09
26778682	2.643957961		1.99518	1.892826374	2.3E+09
27789677	2.908697166		1.9718302	1.853013068	2.51E+09
28353591	2.788353937		2.0482396	1.799760871	2.77E+09
29383908	3.145979267		1.5911182	1.736841153	3.06E+09
29470699	2.857803675		1.4752697	1.670510076	3.39E+09
29877305	2.66814221		1.3896041	1.60556657	3.72E+09
30950787	2.51042123		1.4347065	1.544857163	4.06E+09
33465957	2.558984039		1.4317127	1.489068755	4.38E+09
36846887	2.623792369		1.4341001	1.437786744	4.68E+09
41072026	2.769148937		1.4128638	1.390022962	4.97E+09
45303456	3.059027347		1.3372342	1.34475238	5.25E+09
48822487	3.552879934		1.3058819	1.301178373	5.51E+09
50156052	3.220362397		1.3409062	1.258429137	5.77E+09

KATMA DEĞER*	ACIK=-v*v*	(v-v*)/v*	ACIK ORANI=(v-v*)/v*
671660715.6	-87772591.69	-0.130680	-13.06799544
820278920.7	-103571764	-0.126264	-12.6264081
992389250.7	43110245.17	0.043441	4.344086269
1175332959	-25667143.34	-0.021838	-2.183818904
1354490093	147096221.2	0.108599	10.85989642
1561914184	151139867.2	0.096766	9.67657947
1765535114	147946261.1	0.083797	8.379683869
1976448224	-32351147.07	-0.016368	-1.63683251
2185089471	-71855947.83	-0.032885	-3.288467076
2376511059	-32935064.4	-0.013859	-1.385857822
2586683244	59214054.04	0.022892	2.289188449
2778180971	60866829.42	0.021909	2.190887853
2961356136	124688823.2	0.042105	4.21053117
3171640236	192148779.8	0.060583	6.058340969
3377662598	208136492.8	0.061621	6.162145768
3568389873	132154788	0.037035	3.70348512
3726052299	-251240861.5	-0.067428	-6.742816294
3870306587	-531707749.3	-0.137381	-13.73812997
4030276469	-376513901.4	-0.093421	-9.342135812
4213959504	-325625379.5	-0.077273	-7.727302058
4422788806	-244384964.6	-0.055256	-5.525585221
4658483849	-93577652.83	-0.020088	-2.008757696
4922564430	-97458580.2	-0.019798	-1.979833511
5217986248	113755715.7	0.021801	2.180069289
5533755455	334359750.6	0.060422	6.042185155
5840373304	120051225.3	0.020555	2.055540273
6144110076	-3649594.789	-0.000594	-0.059399893
6436863783	298041543.4	0.046302	4.630229153
6790257838	104961593	0.015458	1.545767415
7140934349	152093172.5	0.021299	2.129877759
7497422957	473555383.6	0.063162	6.316242078
7916931780	-555068091.2	-0.070112	-7.011151625
8330729851	55459283.08	0.006657	0.66571938
8806874339	175758564.4	0.019957	1.995697425
9329938844	680799509	0.072969	7.296934314
9859210253	269045273.6	0.027289	2.728872462
10372854741	-818860239	-0.078943	-7.894261121
10822000726	-653424017.4	-0.060379	-6.037922506
11305990022	-1965843167	-0.173876	-17.38762517
11636013539	-1323654018	-0.113755	-11.37549397
11965309479	-767516167.2	-0.064145	-6.414511622
12336145524	-7223840.315	-0.000586	-0.058558326
12843279691	234549986.3	0.018262	1.826246815
13395074764	648295268.7	0.048398	4.839803287
13972249769	859753385.9	0.061533	6.15329242
14472077723	337680685.5	0.023333	2.33325539
14832205766	-1090540510	-0.073525	-7.352517401
14927946078	646714636.5	0.043322	4.332241241

ÖZGEÇMİŞ

Ad SOYAD : HAYRETTİN KESGİNGÖZ
Anabilim Dalı : İKTİSAT ANABİLİM DALI

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Kahramanmaraş, 20 Eylül 1982
Medeni Hali: Evli

Eğitim

Doktora : 2008 – 2009 Bahar Dönemi -
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Doktora Programı

Yüksek Lisans: 2004– 2007 Öğretim Yılı
Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Teorisi Anabilim Dalı
Ankara

Lisans: 2000–2004 Gaziantep Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü, Gaziantep

İş/İstihdam

Görev	Kurum	Tarih
Araştırma Görevlisi	Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü	2005-...

Yabancı Dil ve Puanı

İngilizce
ÜDS: 61.25 (Ekim 2010)

Yayımlar

1. Kesgingöz, H., ve Bozgeyik, Y., “Son Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Cari Açık Üzerine Etkisi” Turgut Özal International Conference on Economics and Politics – 1, 2010, Malatya, Türkiye.
2. Öztürkler, H., ve Kesgingöz, H., “Türkiye Ekonomisinin 1923–2010 Dönemi Konjonktürel Analizi” 3. İzmir Ulusal Ekonomi Kongresi, 2012, İzmir, Türkiye.

Sosyal Aktiviteler

- Afyon Kocatepe Üniversitesi Matematiksel İktisat Kulübü Danışmanı, 2010-...
Afyonkarahisar, Türkiye